

TRE MILLIARDER GRUNNER

Det finnes ikke én grunn til å arbeide for barn og ungdoms velferd og rettigheter. Det finnes tre milliarder.

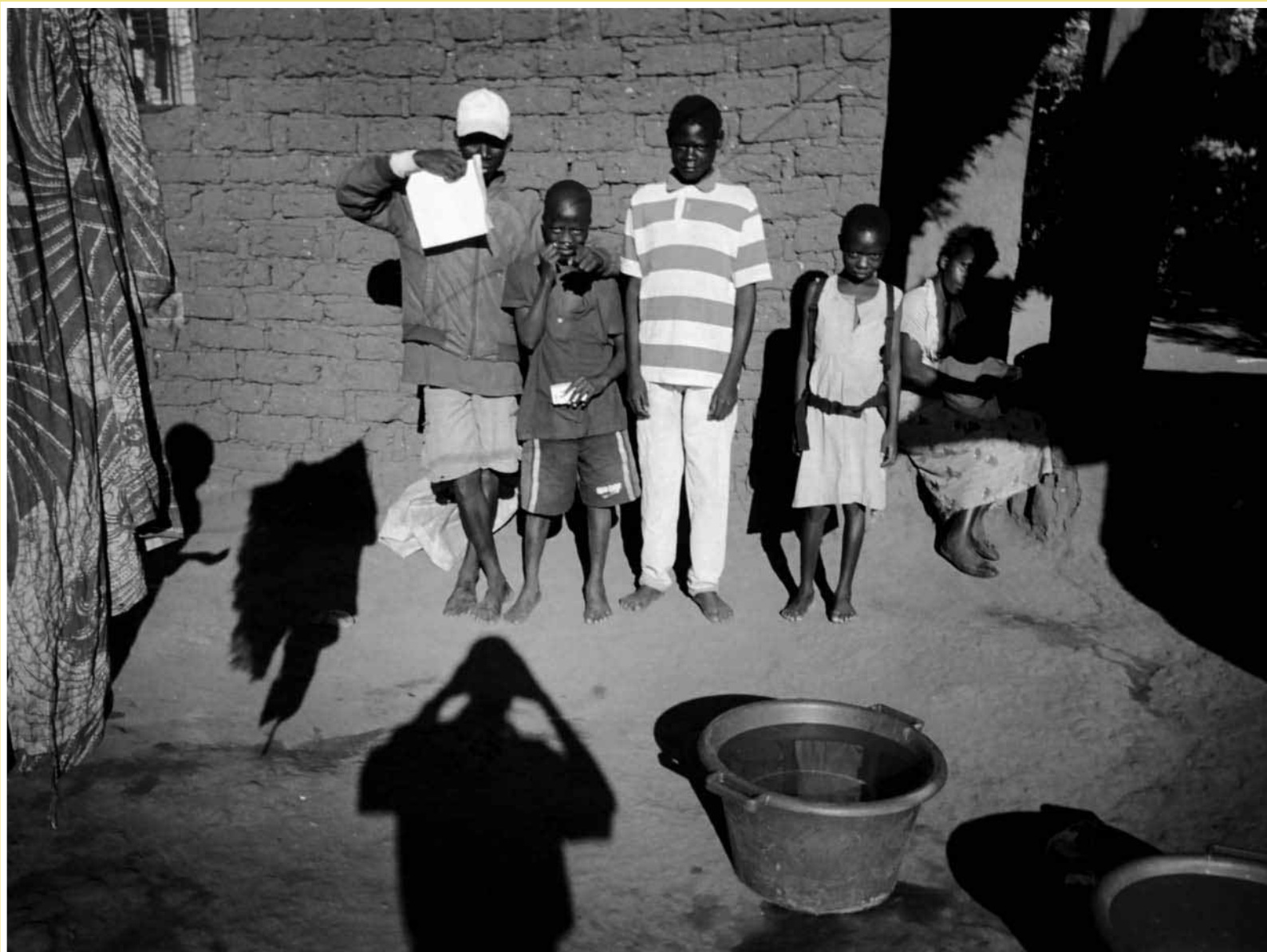
Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson

Norsk
utviklings-
strategi
for barn
og ungdom
i sør

BAKGRUNNS- DOKUMENTER.

- Utviklingspolitikken bidrag til fredsbygging. Strategisk rammeverk for Norges rolle, (2004).
- «Felles kamp mot fattigdom - En helhetlig utviklingspolitikk» (St. meld nr. 35. 2003-4).
- Handlingsplan om gjeldslette for utvikling, (2004).
- «Landbruk mot fattigdom.» Regjeringens handlingsplan, (2004).
- Handlingsplan mot handel med kvinner og barn, (2003).
- Plan for Regjeringens internasjonale arbeid mot kjønnslemlestelse av jenter (2003).
- «Utdanning for alle». Strategi for utdanning, (2002).
- Regjeringens handlingsplan mot fattigdom, (2002).
- Strategi for styrking av forskning og høyere utdanning, (2000).
- «Plan for arbeidet med mennesker med funksjonshemming i bistanden», (1999)
- Strategi for kvinne- og likestillingsrettet utviklingssamarbeid 1997-2005, (1997). Oppdateres i 2005.

Melya Mawindi

Skolebarn og -ungdom fra norske hovedsamarbeidsland har gitt viktige bidrag til denne strategien. Fotografiene i publikasjonen er tatt av elever i utvalgte skoleklasser i disse landene. De ble utstyrt med engangskameraer og bedt om å ta bilder av sin hverdag. Mer enn 6000 bilder er tatt. Som du ser i denne publikasjonen er mange av ypperlig kvalitet.

”TRE MILLIARDER GRUNNER”

NORSK UTVIKLINGSSTRATEGI FOR BARN OG UNGDOM I SØR

“Det finnes ikke en grunn til å arbeide for barn og ungdoms velferd og rettigheter. Det finnes tre milliarder”.

Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson

Oslo, mars 2005

UTENRIKSDEPARTEMENTET

f. Forord	7
i. Innledning	9
1. Tre innfallsvinkler	13
HVA VIL NORGE GJØRE	17
2. Forhold som påvirker barn og ungdom	19
HVA VIL NORGE GJØRE	23
3. Barn og ungdoms rett til utdanning	25
HVA VIL NORGE GJØRE	28
BILAG	
TUSENÅRSMÅLENE STATUS PÅ VEIEN MOT 2015	i
HVA VIL NORGE GJØRE	vii
4. Barn og ungdoms rett til helse	31
HVA VIL NORGE GJØRE	37
5. Barn og ungdoms rett til beskyttelse	39
HVA VIL NORGE GJØRE	45
6. Barn og ungdoms rett til deltakelse	47
HVA VIL NORGE GJØRE	53
7. Fra strategi til handling	55
VEDLEGG	
Litteratur og web-referanser	56
Sjekkliste	58
Noen milepæler i arbeidet for barns velferd og rettigheter	59

INNHOLDS- FORTEGNELSE

Dette er Regjeringens strategi i arbeidet med å fremme barn og ungdoms rettigheter og levekår i de fattige landene i verden. Strategien er ment å være retningsgivende for norsk arbeid på feltet fram mot 2015. Den skal også kunne brukes som referansedokument for faktiske opplysninger om barns situasjon. Samarbeidslandenes myndigheter, frivillige organisasjoner og utdanningsinstitusjoner vil også kunne nyttiggjøre seg strategien. Den vil derfor også foreligge på engelsk.

Barn og ungdoms rettigheter og velferd har alltid stått sentralt i norsk utviklingssamarbeid, særlig innen utdannings- og helsesektoren. Prinsippene nedfelt i Barne-konvensjonen er imidlertid ikke begrenset til isolerte sektorer. Den har en helhetlig tilnærming. Rettigheter innfris ikke av seg selv. I et barnerettighetsperspektiv er gutter og jenter selvstendige aktører som skal gis mulighet til å delta i utviklingen av samfunnet. Mens tidligere strategier på området nesten utelukkende har fokusert på tidlig barndom, ønsker denne strategien også å muliggjøre en aktiv rolle for ungdom i alderen 14-24.

En barnerettighetstilnærming dreier seg om mer enn å dekke grunnleggende behov. Barnekonvensjonen krever også at barn og ungdom gis mulighet til å bli sett og hørt, ja til selv å kunne kreve gjennomføringen av rettighetene og til å gjøre noe med årsakene til at de ikke blir respektert. En forutsetning for det er at både barn og voksne har kunnskap om rettighetene sine. Norge ønsker å bidra til det.

Barn og unges sårbarhet – på forskjellige måter og i ulike deler av oppveksten – er et annet hovedledemotiv i denne strategien. Det skilles mellom barn og unges generelle sårbarhet, sårbare perioder og særlig sårbare og risikoutsatte grupper. Vi ser ikke det å være sårbar som stigmatiserende. Alle mennesker er sårbare. Men barn og unge er først og fremst ressurser, ikke klienter, selv om fattigdom rammer barn langt hardere enn voksne.

Fattigdom går også i arv. Skal fattigdomskjeden mellom generasjonene brytes, må også ressurser og innsatser fokusere på de kritisk sårbare periodene i menneskers livsløp. Av disse er tidlig barndom og tidlig ungdom de viktigste.

Fattigdom rammer ikke bare barn og voksne på ulikt vis. Også mellom kjønnene er det stor forskjell. Det er jenter som gjennomgående rammes hardest. Kjønnsperspektivet er derfor det tredje ledemotivet i denne strategien. Maktfordelingen i samfunnet bestemmer ressursfordeling og kjønnsroller. I deler av verden eksisterer ulikhet mellom gutter og jenter mht. ernæring og omsorg. Høyere spedbarns- og barnedødelighet for jenter blir resultatet. Det samme gjelder adgang til skoler, arbeid og fritid samt beskyttelse mot konflikter, vold i form bl.a. av seksuelle overgrep. Kjønnsmønstre fører til at gutter er mer utsatt for skader som følge av vold, men også at de oftere blir utøvere av den hardeste volden. Dette må vi gjøre noe med. Barnekonvensjonen sikrer alle gutter og jenter like rettigheter. Dette er langt fra oppnådd. Derfor skal Norge særlig bidra til å utjamne denne urettferdige forskjellen.

Denne Barne- og ungdomsstrategien (BUS) er ment som en veileder for handling. Målet er at tusenårsmålene skal nås før 2015. Dokumentet angir retningen og det vil bli operasjonalisert i form av egne virksomhets- og handlingsplaner. Utgangspunktet vil være en "baseline-studie" i 2005 som skal kartlegge hvor Norge – alene og sammen med andre – står i sitt utviklingssamarbeid for barn og unge.

Selv om BUS er regjeringens strategi, er den blitt til som resultat av aktiv deltakelse fra frivillige organisasjoner, forskningsinstitusjoner og relevante norske departement. Barn og unge i våre hovedsamarbeidsland har bidratt med fotografiske beskrivelser av sin hverdag. Vi kjenner også barn og unges egne uttalelser fra Barnetoppmøtet i 2002. Med BUS har Norge et nytt utgangspunkt for dialog og samarbeid. Jeg gleder meg til fortsettelsen.

Viktigst av alt er at vi nå har bedre mulighet enn noen gang til å forhindre at fattigdommens historie gjentar seg. Den nye historien starter med barna.

Hilde Frøjord Johnson
Utviklingsminister

f

FORORD

Denne strategien er utarbeidet på basis av FNs tusenårs-mål. De åtte tusenårsmålene – som nesten alle har et fokus på barn og ungdoms situasjon – utgjør sammen med **de universelle menneskerettighetene**, Konvensjonen om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen) og anbefalingene fra Barnetoppmøtet i New York i 2002 ("A World Fit for Children"), grunnlaget for strategien og Norges framtidige utviklingsinnsats på området. Tidsperspektivet er i likhet med FNs ti år fram i tiden, til 2015. Veien dit er imidlertid kort og utfordringene store: allerede i dag er nesten halvparten av verdens befolkning barn og unge under 24. Av de mer enn 1 milliard mennesker i utviklingslandene som ifølge FN lever med mindre enn én US dollar om dagen, er halvparten barn. **Dette er en strategi både for barn og ungdom.** Det vil si at den primært omfatter mennesker fra 0-24 år. 1)

Det dreier seg om mer rettferdig fordeling

Rettighetsperspektivet er bærebjelken i Stortingsmelding nr. 35 "Felles kamp mot fattigdom". Den "felles kampen" dreier seg om – med utgangspunkt i de universelle menneskerettighetene – å få til en endring i fordelingen av ressurser og innflytelse globalt, nasjonalt og lokalt til fordel for de fattigste. Den retter seg mot forhold som skaper og gjenskerer fattigdom. Ifølge Stortingsmeldingen er det fire særlig viktige arenaer for norsk innsats:

- **globalt**, for å bedre de internasjonale rammebetingelser for utviklingslandene, jfr: bedre markedsadgang, gjeldslette m.v.
- **blant "giverne"**, for å øke bistanden og bedre effektiviteten og virkningene av våre bidrag.
- **i mottakerlandene**, for å bedre styresett og fordeling.
- **i samarbeid med ikke-statlige aktører**, for å mobilisere det sivile samfunn og privat sektor.

Reformer på disse arenaene vil også være avgjørende for barn og unges levekår: Det dreier seg om å få til en mer rettferdig fordeling. Det dreier seg om rettigheter: alle barn og unge har samme/like rettigheter uavhengig av hvor de bor i verden.

1) Barnekonvensjonen mener med barn ethvert menneske under 18 år hvis ikke barnet blir myndig tidligere etter den lovgivning som gjelder for barnet. I FN brukes generelt betegnelsene "adolescent" for aldersgruppen 10-19, "young people" for de mellom 10-24 og "youth" for de mellom 15-24.

Barnerettighetsperspektivet (rettighetsbasering) – et ledemotiv

Strategien for barn og ungdom er delt i fire deler:

- en for beskrivelse: hvordan har barn og unge det?
- en for analyse: hvorfor er det slik?
- en for handling: hva vil Norge gjøre?
- en for konklusjon.

Det første kapitlet beskriver utgangspunktene for denne strategien: **Barn som sosiale aktører i et rettighetsperspektiv** og barn og unges generelle sårbarhet, særlig sårbare

perioder og kritisk sårbare og risikoutsatte grupper: Kjønnsperspektivet er også et viktig ledemotiv i strategien. Fattigdom rammer gutter og jenter ulikt som følge av maktrelasjoner i samfunnet. Disse slår ut i kjønnsdiskriminering, ulike tradisjonelle roller og rettigheter. Jenter er generelt mer sårbare enn gutter. Men også gutter blir diskriminert, f.eks. ved at de blir tvangsrekruttert som barnesoldater. Særlig relevante artikler i Barnekonvensjonen presenteres fortløpende i strategien. Deretter presenteres med utgangspunkt i Tusenårsmålene det som preger barn og ungdoms situasjon i de fattige landene i dag. Noen av de forhold som globalt, nasjonalt og lokalt bidrar til fattigdom blant barn og ungdom analyseres deretter i kapittel 3. I de påfølgende kapitler tar vi for oss fire områder som vil være særlig viktige for Norge i utviklingsarbeidet i tiden framover. Det er:

- barn og ungdoms rett til utvikling, med fokus på utdanning;
- barn og ungdoms rett til overlevelse, med fokus på helse;
- barn og ungdoms rett til beskyttelse;
- barn og ungdoms rett til deltakelse;

INNLEDNING

10 prioriteringer

For hvert område kommer noen konklusjoner for hva Norge vil gjøre. Til slutt – i kapittel 7 – gis en oppsummering av de overordnede føringerne med fokus på hvordan strategien kan gjennomføres. Den norske regjeringen vil særlig prioritere følgende innsatsområder:

1. styrke den rettighetsbaserte tilnærmingen i tråd med det som gjelder for øvrig norsk utviklingssamarbeid;
2. styrke barn og unges deltakelse gjennom mobilisering, lederutdanning og organisasjonsutvikling;
3. sette større fokus på menneskerettighetsopplæring i tråd med Barnekonvensjonen;
4. prioritere kritisk sårbare og risikoutsatte grupper av barn og ungdom;
5. sette fokus på tidlig barndom og ungdomstid gjennom integrerte tilnærminger for å fremme en best mulig start på livet (tusenårs mål 1);
6. tilrettelegge for at alle jenter og gutter får fullføre en grunnutdanning av god kvalitet (tusenårs mål 2);
7. prioritere jenter og unge kvinners rettigheter og levevilkår med særlig vekt på å fremme likestilling (tusenårs mål 3);
8. beskytte alle barn mot død, sykdom og funksjonshemning med bl.a. bedret nyfødtsomsorg, vaksiner og tilgang til rent drikkevann som virkemiddel, rasjonell behandling av sykdommer og graviditetsrelatert omsorg for unge jenter som blir gravide (tusenårs mål 4 og 5);
9. forebygge og stanse spredning av hiv/aids og bidra til at smittede barn og unge og foreldreløse får den omsorg de trenger (tusenårs mål 6);
10. gjennom en helhetlig utviklingspolitikk bidra til bærekraftig utvikling gjennom bl.a. mer rettferdige, internasjonale rammevilkår (tusenårs mål 7 og 8);

Skal en strategi ha noen mening, må det settes kraft bak prioriteringene. Derfor vil det bli opprettet en egen ambassadørstilling for barns rettigheter i det utviklingspolitiske arbeidet med barn og unge, et eget nettverk i utviklingsadministrasjonen med ansvarlige for saksfeltet, en egen sjekklister som skal legges til grunn i alle spørsmål som har med barn og unges rettigheter og velferd. Slik får denne strategien sine egne "muskler" innen forvaltningen av vårt utviklingssamarbeid.

Formål: å intensivere arbeidet med å nå tusenårsmålene

Å satse på barn og ungdom er den mest direkte måten å påvirke grunnlaget for langsiktig utvikling. Det er en investering som gir maksimal avkastning, menneskelig så vel som økonomisk. Dersom innsatsene koordineres med samarbeidsland og andre utviklingsaktører på en integrert måte, vil Norge kunne bidra til at det skapes en dynamikk for endring. Fattigdom, vold, diskriminering og feilslått utvikling angripes på bred basis.

Denne strategien legger til rette for endring. Det vil si en tilnærming der de viktigste endringsagenter og aktiviteter identifiseres for støtte lokalt, nasjonalt og globalt som del av en prosess fram mot 2015. Valg av endringsagenter må ses i lys av prinsippet om ikke-diskriminering. Regjerende maktforhold i familie og samfunn må ofte utfordres for at de mest ekskluderte grupper skal få innflytelse. Ressursbruk og tiltak vil bli løpende vurdert og erfaringer bygget inn i videre planlegging i forhold til rammevilkår som endrer seg.

Strategien peker på noen norske prioriteringer og virkemidler samt angir redskaper som kan bidra til at barn og ungdoms rettigheter ivaretas mer effektivt. Vi ønsker å bidra til en intensivering av prosessen slik at tusenårsmålene kan bli nådd før 2015. Vi ser barn og ungdom som det viktigste redskapet og den avgjørende ressursen for å få dette til.

Barnekonvensjonen

Et viktig gjennombrudd for barns rettigheter kom med FNs Barnekonvensjon som ble vedtatt i 1989 og trådte i kraft i september 1990. Barnekonvensjonen er den menneskerettighetskonvensjon som har størst tilslutning – 192 land har tiltrådt den. En rekke land har dog tatt til dels omfattende forbehold. Konvensjonen understreker statens ansvar for å respektere og å sikre de rettighetene som er gitt i konvensjonen overfor alle enkeltpersoner innenfor deres territorium eller jurisdiksjon.

Barnekonvensjonen definerer alle under 18 år som barn (art. 1) Barnekonvensjonen understreker at barn trenger "spesielle vermetiltak" og særskilt omsorg både fra myndigheter og enkeltindivider, deriblant foreldre eller andre omsorgspersoner så vel som lærere og arbeidsgivere. Den forklarer i større detalj enn andre traktater hva slikt vern innebærer i menneskerettslig forstand. To valgfrie tilleggsprotokoller – om begrensinger på barns deltakelse i væpnet konflikt og om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi – ble vedtatt henholdsvis 12. februar og 18. januar 2002.

Flere av prinsippene nedfelt i Barnekonvensjonen er viktige for Regjeringens strategi. Dette gjelder bl.a. følgende:

Prinsippet om ikke-diskriminering (art. 2)

Det første prinsippet er ikke-diskriminering (art. 2) og innebærer at alle barn og unge skal få sine rettigheter ivaretatt uten forskjellsbehandling for eksempel på grunn av kjønn, etnisitet, funksjonshemming, nasjonal tilhørighet eller flyktningstatus. Ikke-diskriminering og likhet medfører to typer plikter:

- en negativ plikt til å avstå fra urimelig forskjellsbehandling på grunnlag av de nevnte klassifiseringer;
- en positiv plikt til å foreta spesielle tiltak for å rette opp ulikheter;

Prinsippet om barnets beste (art. 3)

Et overordnet prinsipp i konvensjonen er at det først og fremst tas hensyn til hva som gavner barn best ved alle tiltak og handlinger av offentlige myndigheter som gjelder barn.

Prinsippet gjelder også for private aktører slik som for eksempel selskaper eller frivillige organisasjoner som er involvert i utviklingssamarbeid.

Retten til å delta og bli hørt (art. 12)

Det tredje grunnprinsippet gjelder barnets rett til å uttrykke sitt eget syn i saker som angår det, dvs. retten til å bli hørt, jfr. artikkel 12. Synspunktene skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet.

Retten til liv, overlevelse og utvikling (art. 4 og 6)

Ved å ratifisere Barnekonvensjonen tar staten ansvaret for å garantere at alle barn får sine grunnleggende behov dekket i henhold til de ressurser som er tilgjengelige i samfunnet.

Barnekonvensjonens bestemmelser er universelle minstestandarder selv om de kan være gjenstand for nasjonal tilpasning. Ulike kulturer, religioner og andre livssyn har forskjellige syn på hvem barn og ungdom er og på forholdet mellom barn og voksne. Det er også store variasjoner mht. barns plass i produksjonssystemet og mht. foreldres utøvelse av godt foreldreskap og ungdoms plikter overfor fellesskapet og lokale seder og skikker (art. 5).

FNs komite for barns rettigheter er opprettet for å overvåke hvordan Barnekonvensjonen blir gjennomført, bl.a. gjennom behandling av rapporter fra statspartene. Første rapportering skal skje innen to år etter at konvensjonen trådte i kraft for vedkommende stat og deretter hvert femte år. Fra og med 2004 skal komiteen også overvåke gjennomføringen av tilleggsprotokollene for de stater som har sluttet seg til disse. I tillegg kan andre enn stater levere supplerende informasjon til overvåkningskomiteen. Koalisjoner av NGOer leverer ofte inn alternative eller supplerende rapporter til de statlige.

Barnekonvensjonen er den eneste menneskerettighetskonvensjonen som er ratifisert av alle Norges hoveds- og samarbeidsland. Bare to land i verden – USA og Somalia – har ikke ratifisert den. Konvensjonen utgjør et sentralt grunnlag for Norges arbeid med menneskerettigheter internasjonalt. Med utgangspunkt i de felles normene som ligger i den, kan det etableres politisk dialog med samtlige norske samarbeidsland om barns rettigheter og allianser med sivile og private samfunns aktører kan etableres.

1

KAPITTEL I TRE INNFA- LINGS- VINKLER

Barnekonvensjonens artikkel 2 (1)

lyder: De stater som er part i denne konvensjon, skal respektere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten diskriminering av noe slag og uten hensyn til barnets, dets foreldres eller verges rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eiendomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling.

Den første innfallsvinkelen: barnerettigheter i utviklingssamarbeidet

Statlige myndigheter har ansvaret for å respektere, fremme, beskytte og oppfylle menneskerettigheter gjennom lov, administrative og andre tiltak, samt internasjonalt samarbeid. Stater har gjennom å slutte seg til Barnekonvensjonen påtatt seg ansvaret for at barns og ungdoms særlige rettigheter blir oppfylt. Staten er ansvarlig for alle sine organer og personer som handler på Statens vegne, fra lovgiver, regjering og domstoler ned til den enkelte byråkrat, soldat eller politimann. Staten er også ansvarlig for å påse at private aktører respekterer rettighetene i sitt arbeid.

Barn og ungdom har altså egne rettigheter. En barnerettighetstilnærming (rettighetsbasering) innebærer blant annet at barn, gjerne sammen med voksne må sikres muligheten til å få kunnskap om rettighetene slik at de også kan stå opp for seg selv og hevde dem.

En rettighetstilnærming handler ikke primært om å dekke grunnleggende behov, men å styrke mulighetene for å kreve gjennomføring av menneskerettigheter. En rettighetstilnærming dreier seg derfor til en viss grad om å styrke sårbare og fattige gruppers organisering, mobilisering i forhold til maktøverne i samfunnet.

Å bruke en barnerettighetstilnærming i utviklingsarbeidet innebærer således:

- Å anerkjenne barn som rettighetsbærere og sosiale aktører;
- Å holde stater og statlige organer i alle land ansvarlige for gjennomføringen av barns og unges menneskerettigheter;
- Å erkjenne at foreldre og familier er primære omsorgsgivere, beskyttere og veiledere – og å støtte dem i disse rollene;
- Å gi prioritet til barn og et barnevennlig oppvekstmiljø;
- Å ta hensyn til kjønnsdimensjonen;

En barnerettighetstilnærming er ikke noen garanti for en positiv utvikling for barn og unge. Kunnskapen om menneskerettighetene er i mange land svært begrenset. Statlige myndigheter er ansvarlige for å gjennomføre landenes menneskerettighetsforpliktelser, men de kan ikke tvinges til å handle i fravær av politisk vilje. Et utviklingssamarbeid kan styrke evnen, men den politiske viljen må også være tilstede. Dersom en rettighetstilnærming legges til grunn kan det innebære starten på en endringsprosess med bevisst og aktiv deltakelse som kjennemerke.

Andre relevante konvensjoner:

ILO konvensjon nr. 138 om minimumsalder for arbeid (1973).

ILO konvensjon nr. 182 om forbud og øyeblikkelig handling for å avskaffe de verste former for barnearbeid (1993).

ILO konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater.

The African Charter on the Rights and Welfare of the Child (African Union).

Andre FN instrument/ mekanismer

Spesialrapportør for salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi, opprettet av FNs Menneskerettighetskommisjon første gang i 1990.

Spesialrepresentant for barn og væpnet konflikt (1996), utnevnt første gang i 1996.

Studier

Graca Machel studien - The Impact of Violent Conflict on Children (1996).

Paulo Sergio Pinheiro studien - Violence against Children (påbegynt 2003).

FNs spesialsesjon om barn

I 2002 ble FNs Spesialsesjon om barn avholdt for å gjøre opp status for tiåret som hadde gått og for på nytt å utarbeide en felles handlingsplan fram mot 2015. 180 land sto bak den felles erklæringen og handlingsplanen for å skape en verden tilpasset barns behov - "A World Fit for Children".

Sluttdokumentet fra FNs Spesialsesjon om barn i 2002 inneholder 21 mål for barns helse, utdanning og beskyttelse og integrerer således FNs tusenårsmål.

Barnekonvensjonens art. 4 lyder:

Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre de rettigheter som anerkjennes i denne konvensjon. Når det gjelder økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, skal partene treffe slike tiltak i størst mulig utstrekning innenfor de ressurser de har til rådighet om nødvendig innenfor rammen av internasjonalt samarbeid.

Sjekkliste

I denne strategien lanserer vi en enkel sjekkliste som utgangspunkt for å vurdere hvorvidt barn og ungdoms interesser ivaretas i norsk utviklings-samarbeid. Listen skal brukes fra norsk side i landprogramforhandlinger og i utviklingspolitisk dialog med samarbeidsland og til internasjonale møter og forhandlinger om utviklingspolitiske spørsmål. Alle relevante beslutningsdokumenter skal vise om listen er brukt. Formålet er å sikre at målgruppen barn og ungdom ikke blir uteglemt og at Norge blir mer konsekvent og strategisk i sin innsats for barns rettigheter.

I arbeidet for barn og ungdommers rettigheter og velferd er agendaene, arenaene og aktørene mange. Stortingsmelding nr. 35 (2003-2004) og denne strategien kan kun gi en overordnet retning for innsatsen. I dette dokumentet går vi derfor inn for at det gjennomføres endringsanalyser av hvilke de viktigste endringsagentene og -aktivitetene for barn og ungdom er og kan være i samarbeidsland og på det multilaterale området. Dette skal skje på bakgrunn av kartlegginger av deres situasjon. En hovedutfordring blir å skape sammenheng mellom innsatsen til stat, sivilt samfunn og internasjonale givere.

For sjekklisten, se vedlegg side 58.

Den andre innfallsvinkelen: barn og ungdoms sårbarhet

Verdensbanken påpeker i sin strategi "Investing in Children and Youth" (utkast 2004) at økonomiske investeringer er avgjørende for redusert fattigdom og menneskelig utvikling, særlig i de minst utviklede landene hvor barn og ungdom utgjør en stor del av befolkningen. Mange barn og ungdommer får ikke dekket sine behov når det gjelder ernæring, helse, skolegang og andre aspekter knyttet til utvikling. Skal fattigdomskjeden mellom generasjonene brytes, må innsatsen fokusere på de kritisk sårbare periodene i fattige menneskers livsløp. Risiko er ikke jevnt fordelt gjennom livet; de er særlig høye under svangerskap, ved fødsel og i de tidlige ungdomsårene. Skader i disse periodene kan føre til forsterkede, negative konsekvenser senere i livet. Det er i disse periodene at Norge særlig ønsker å prioritere sin forebyggende innsats.

Noen barn er kritisk sårbare og risikoutsatte. Dette som følge av permanente trusler mot deres fysiske og psykologiske integritet. Å redusere barn og ungdoms sårbarhet gjennom forebygging gir ifølge Verdensbanken både høy økonomisk og samfunnsmessig avkastning og har en direkte fattigdomsreducerende effekt.

Økonomer har beregnet kostnadene ved lav fødselsvekt. Økes denne tilstrekkelig kan det ifølge Verdensbanken spares betydelige beløp som følge av reduserte helseutgifter og økt produktivitet. På global basis er det beregnet at det i gjennomsnitt kan spares ca. USD 580 per spedbarn. Dette er et beløp som er større enn årlig per capita inntekt i 50 av de fattigste landene i verden.

Å planlegge effektive utviklingstiltak for barn og unge innebærer kunnskap om de faktorer som påvirker beslutningene til foreldre, familiemedlemmer, samfunn og unge mennesker selv. Ressurser er knappe og det er nødvendig å vurdere hvilke aldersgrupper en skal konsentrere seg om for å oppnå maksimale virkninger. Fokus i denne strategien er derfor ikke bare på barns sårbare perioder og sårbare og risikoutsatte grupper, men også på sammenhengen mellom disse. Denne kan variere fra samfunn til samfunn. Det forutsetter økt kunnskap og innsikt som denne strategien legger til rette for skal skaffes til veie.

Svært mange tiltak som i dag retter seg mot barn og unge, fokuserer ofte på enkeltsektorer, enkeltinstitusjoner og enkeltprosjekter. En mer helhetlig oversikt og tilnærming til årsakssammenhenger danner imidlertid et bedre grunnlag for bærekraftig endring. Dette betyr ikke at Norge må være inne med økonomisk bistand på alle barnerelevante sektorer. Utgangspunktet må være at vi som en aktør blant giverlandene, og overfor samarbeidslandenes myndigheter, målbærer en slik helhetlig, forebyggende og proaktiv tilnærming. Det vil også gjøre det mulig for flere utviklingsaktører å koordinere arbeidet for barn og ungdom gjennom overordnede planer for fattigdomsutviklingen, f.eks. fattigdomsstrategier (PRSP) knyttet til tusenårsmålene. For det er gjennom den overordnede fordelingspolitikken de viktigste grepene for barn og unges utvikling må tas.

Fra norsk side legges det stor vekt på at hensynet til barn skal integreres i det generelle utviklingssamarbeidet slik det framgår av eksisterende strategier og handlingsplaner.

Den tredje innfallsvinkelen: kjønnsperspektivet – jenters særlige situasjon

UNICEF har beskrevet det forrige tiåret (1990-2000) som "et tiår med uerklært krig mot kvinner og barn". Fordommene, diskrimineringen og grusomheten rettet mot jenter har mange former – flere har forekommet lenge, noen er produkter av vår tid. F.eks. er jenter i større grad enn gutter ofre for vold og kjønnslemløstelse. De er i større grad utelukket fra utdanning og adgang til helsetjenester og forhindret fra å spille en aktiv rolle i lokalsamfunnet. De vokser opp i fattigdom, selges til seksuelt slaveri, tvinges til å utføre et uforholdsmessig stort antall forpliktelser og fratras retten over egen kropp. Omfanget av jenter som giftes bort og blir mødre allerede som barn er alarmerende. Vi vet også at systematiske drap av jente-spedbarn er utbredt i deler av verden både før og etter fødsel ("female infanticide").

Å legge til rette for jenters rettigheter og velferd er derfor et sentralt, gjennomgående tema og en prioritet for denne strategien. Det innebærer økt bevissthet om jenters situasjon. Samtidig må det legges til rette for at problemene og løsningene på jenters problemer i større grad defineres og målbæres av jenter selv. Jenter har forskjellige behov og interesser i forhold til andre familiemedlemmer. Det er jenters rett at deres behov blir gitt eksplisitt oppmerksomhet.

Kjønnsperspektivet innebærer et fokus på relasjonene mellom gutter og jenter, menn og kvinner. Eksisterende maktforhold i samfunnet må analyseres og tas i betraktning forut for enhver aktivitet som skal styrke jenters status. Kvinnekonvensjonen (1979) er svært relevant i denne sammenheng. Den tar utgangspunkt i betydningen av å eliminere diskriminering av jenter og kvinner. Den inneholder klare statlige forpliktelser og kan brukes som et supplement til Barnekonvensjonen. Kvinnekonvensjonen er ratifisert av samtlige av Norges samarbeidsland med unntak av De palestinske områder.

Foreldreløse og sårbare barn og unge ("Orphans and vulnerable children" - OVC)

I løpet av et liv er alle barn og unge sårbare og står overfor risiko. Noen er imidlertid sammenlignet med "gjennomsnittet" i sitt samfunn, mer utsatt enn andre. Kritisk sårbare barn er de hvis trygghet, velvære og utvikling av ulike grunner er truet. De viktigste faktorene som bidrar til barns sårbarhet er mangel på omsorg og kjærlighet, tilstrekkelig bolig, utdanning, ernæring og psykisk støtte.

På tvers av ulike sosiokulturelle, økonomiske og nasjonale kontekster kan en under rubrik-

ken "foreldreløse og kritisk sårbare barn" inkludere forlatte barn, gatebarn, funksjonshemmede barn, barnesoldater og barn påvirket av krig, barn utsatt for risikofylt arbeid, barn med rusproblemer, barn som er ofre for handel og ulike former for misbruk og neglisjering og barn som lever under ekstremt fattige kår. Ett barn kan befinne seg i mange slike grupper samtidig.

Andelen kritisk sårbare barn er voksende særlig pga. hiv/aids. I Afrika sør for Sahara viser overslag at antallet foreldreløse barn var 34 millioner i 2001. 11 millioner av disse barna mistet sine foreldre som følge av aids. I mange land har hiv/aids epidemien ikke nådd toppen. Antall

barn som vil rammes som følge av sykdommen forventes å øke. De negative virkningene av hiv/aids på barn, hushold og samfunn vil fortsette selv i tiår etter at epidemien begynner å avta. Selv om det er mye diskusjon om antall som potensielt vil bli smittet av hiv/aids, er det viktigere å forstå de mønstre av sårbarhet og risiko som utsatte grupper av barn møter. Uten å forstå disse kan en ikke identifisere barn med behov for hjelp eller de tiltak som på en hensiktsmessig måte kan møte deres behov.

Kilde: "Investing in Children and Youth, The World Bank (2004-draft)

HVA VIL NORGE GJØRE?

- Fremme en helhetlig barnerettighetstilnærming.
- Prioritere tidlig barndom og ungdomstid og kritisk sårbare og risiko-utsatte grupper.
- Prioritere jenter og unge kvinner med særlig vekt på utdanning og reproduktive rettigheter.
- Øke kunnskapen og forståelsen av årsakene til barn og ungdoms situasjon og roller. Kunnskapene, synspunktene og deltakelsen til barna skal prioriteres.
- Identifisere endringsagenter og -aktiviteter blant barn og unge i de land og samfunn vi samarbeider med.
- Fremme barn og unges påvirkningskraft blant annet gjennom organiseringen av barn og unge i det sivile samfunn. Det skal legges til rette for å skape dialog og møteplasser for endringsagentene både i det sivile samfunn og på den statlige siden.

- Styrke familien/husholdet og lokalsamfunnets evne til å investere i barn og ungdom.
- Bidra til at overordnet fordelingspolitikk i større grad rettes inn mot faktorer som påvirker familien/husholdets og lokalsamfunnets investeringer i barn, samt at hindringer som eksisterer for ungdoms selsesetting og deltakelse i samfunnslivet fjernes.
- Legge til rette for bruk av en sjekklister for barn og ungdoms rettigheter i forbindelse med planlegging og godkjenning av nye utviklings-tiltak, landprogramforhandlinger, utviklingspolitisk dialog og deltakelse i internasjonale organisasjoner og møter om utviklingspolitikk.

Ulikhet – et hinder for rettferdig fordeling

Den globale fattigdommen er utgangspunktet og utfordringen for denne strategien om barn og ungdoms utvikling i Sør. Den rammer kanskje denne gruppen hardest av alle. Ulikheten mellom land, innen land og innenfor hushold er enorm. I noen av de minst utviklede landene er det seks ganger mer sannsynlig at barn i den fattigste tredjedelen av befolkningen dør før de er fem år, i forhold til de samme som lever blant de 10% rikeste. Også innenfor familier fører fattigdom til større risiki for spedbarn, jenter, funksjonshemmede m.m. Dette er ulikheter som er urettferdige, som produserer mer fattigdom og som fører til en mindre trygg verden. Årsakene til fattigdom omtales i Regjeringens Handlingsplan (2002). Se boksen under for en oppsummering.

I dette kapitlet skal vi ta for oss noen av de forhold som vil ha avgjørende betydning for hvordan ulikheten i verden utvikler seg og hvilke konsekvenser dette kan få for barn og ungdoms framtid.

Årsaker til fattigdom

Regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015 oppsummerer årsaker til fattigdom slik:

Årsaker til fattigdom varierer fra land til land og fra region til region, og forklaringer må forankres i spesifikke historiske og kulturelle forhold. Det kan imidlertid pekes på noen sentrale overordnede årsaker:

- I enkelte land har befolkningen økt blant annet fordi helsetjenestene er blitt betydelig forbedret samtidig som de høye fødselsratene ikke har falt like raskt.
- Nasjonale politiske systemer og stattede institusjoner er for svake til å styre lands økonomiske og sosiale politikk i en gunstig retning.
- Udemokratiske systemer som ofte er autoritære, korrupte, dominert av en elite med

kontroll over offentlige og private økonomiske midler.

- Politiske uroligheter og krig.
- Stort press på og dårlig forvaltning av naturmiljøet med forringelse av ressursgrunnlaget som resultat.
- Dårlige rammebetingelser for velfungerende markeder i fattige land. Blant annet mangel på effektive skattesystemer, lover og regler og et fungerende rettsvesen. Manglende individuelle rettigheter til eiendom og manglende frihet til å realisere sine muligheter, mangelfullt utviklet finanssektor og svake offentlige kontrollinstanser.
- Mangelfull satsing på helse og grunnskoleutdanning og dermed svakt grunnlag for å sikre både personlig inntekt og nasjonal økonomisk utvikling. I tillegg er sykdommer som hiv/aids, malaria og tuberkulose i dag så utbredt i flere fattige land at de truer selve utviklingsprosessen. Kvinner har i mange land særlig svak tilgang til utdanning, samtidig som

Globalisering

"Rapporten om verdens ungdom 2003", utgitt av FN, påpeker at barn og unge i dag tar del i en utviklingsprosess som bringer mennesker nærmere hverandre, men som samtidig forsterker skillene mellom dem økonomisk og kulturelt. Rapporten snakker om et tvetydig forhold mellom globalisering og ungdom i form av goder og muligheter på den ene siden men som på den andre siden innebærer betydelige sosiale kostnader som kan ramme barn og ungdom uforholdsmessig sterkt.

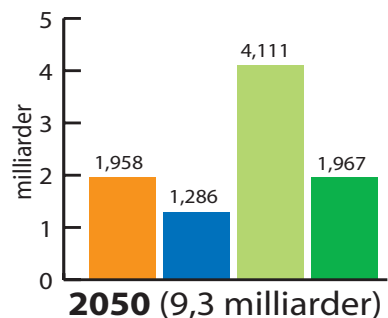
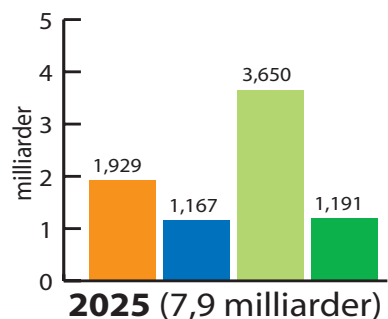
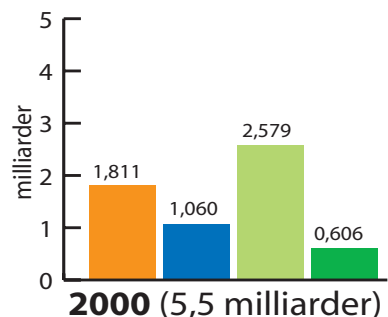
Selv om barn og ungdom ikke er uten innflytelse og makt, er deres økonomiske situasjon slik at de er mer sårbare overfor økonomisk og kulturell globalisering enn noen annen gruppe. Barn og ungdom er aktive medborgere og forbrukere i en global kultur, mens de på samme tid må arbeide for å bli akseptert og hørt i de samfunnene de lever i.

Folk er fattige fordi de mangler makt og innflytelse.

2

KAPITTEL 2 FORHOLD SOM PÅVIRKER BARN OG UNGDOM

Fordeling av verdens befolkning etter alder

Kilde: United Nations Population Division. World population prospects 2002 update, available at <http://www.unpopulation.org>

Barn og unge både i rike og fattige land kan bli marginalisert som følge av manglende økonomisk makt, juridisk status og økonomisk og sosial ulikhet. Det å vokse "inn" i eksisterende, ofte undertrykkende strukturer, blir for mange et stort problem. Globaliseringsprosessene innebærer muligheter, men en ungdoms mulighet kan raskt som følge av ulikhet bli til et hinder for en annen. I årene som kommer vil globaliseringens virkninger bl.a. bli vurdert i forhold til i hvilken grad unge mennesker blir assimilert når det gjelder sosiale, økonomiske og kulturelle endringsprosesser i verden.

Internasjonale avtaler – til fordel for barn og ungdom

Internasjonal politikk påvirker også barn og ungdom. Det gjelder f.eks. internasjonale avtaler som regulerer tilgang, pris og lisenser til medisiner og vaksiner, som begrenser markedsføring av tobakk (Framework Convention on Tobacco) eller som fjerner begrensninger og dermed åpner nye markeder for internasjonale alkoholvarer. De har direkte konsekvenser for barn og unges muligheter til å overleve og til å utvikle seg. Avtaler som regulerer handel og tollmurer har virkninger på menneskers levekår og offentlige inntekter. Norge vil arbeide for at virkningene av internasjonale avtaler blir vurdert i forhold til barn og ungdom. Samt at slike avtaler i økende grad er i tråd med det overordnede mål om å investere i barn og ungdom for å bekjempe fattigdom og fremme likhet.

HIPC og fattigdomsstrategier

Gjeldslette, økonomisk politikk og bruk av offentlige ressurser har direkte konsekvenser for barn og ungdoms materielle velferd, overlevelse og helse, utdanning og utvikling samt sosiale deltakelse. Reduksjon av gjeld er en viktig mulighet til å sikre at barn og unges interesser kan bli prioritert. Gjeldslette gjennom HIPC-initiativet er bundet til fattigdomsreduksjonsstrategier. Det frigjør midler "spart" fra nedbetaling av gjeld til økonomisk utvikling og sikrer økt bruk av midler innen sosiale sektorer som helse og utdanning. For de 27 landene som hittil har fått HIPC-gjeldslette har Verdensbanken beregnet at utgiftene til fattigdomsredukerende tiltak (særlig helse og utdanning) i 2002 var nesten fire ganger så store som utgiftene til renter og avdrag på gjeld. I 1999 var forholdstallet i beste fall én-til-én. En økonomisk politikk som i tillegg gjør det lettere for fattige mennesker å delta i vekstprosesser, vil øke deres evne til å møte barn og ungdoms behov. Det innebærer at fattige mennesker kan bedre sin adgang til markeder, til å realisere sine aktiva og til å styrke mulighetene for å tjene en inntekt. Framtidsmulighetene for barn og unge bedres gjennom mer rettfærdige rammevilkår internasjonalt.

At Norge som følge av Handlingsplanen "Om gjeldslette for utvikling" (2004) blant annet legger opp til forsterkende gjeldslettetiltak for land i ulike overgangsfaser etter krig, vil også kunne bidra til dette.

Norge vil arbeide for at de nasjonale fattigdomsstrategiene (PRSP) som lages i tiden framover, har et sterkere fokus på barn og unges rettigheter og velferd i tråd med landenes egen ratifisering av Barnekonvensjonen. Planene bør derfor legge til rette for en politikk som fremmer deres interesser. Utgangspunktet bør være deltakende prosesser i myndighetenes regi hvor også unge selv kommer til orde. Det samme gjelder for sektorprogrammer og budsjettstøtte. Budsjettprioriteringer er avgjørende for om barn og unge får adgang til viktige helse- og utdanningstjenester.

Urbanisering av fattigdommen

Nesten halvparten av verdens befolkning er i dag under 25 år. Ca. 1/5 er ungdommer i alderen mellom 10 og 19. Nærmere 30% er mindreårige under 10 år. 87% av disse lever i utviklingsland. Flere og flere lever i byer. Urbaniseringen av fattigdom er en tendens som har slått kraftig ut de siste tiårene. Om 20 år vil 60% av verdens befolkning bo i byer. De fleste av dem i slumområder. Mulighetene i byområder for utdanning og arbeid, fører til økt urbanisering. Helsetjenestene er også bedre og innen kortere rekkevidde i byene. I innspillet som barn ga til FN's andre Bosettingskonferanse i Istanbul i 1996, understreket de som særlig viktig at behovene for rent vann, gode sanitærforhold og elektrisitet blir imøtekommet, samt at frykten for vold og følelsen av usikkerhet reduseres.

Foreldreløse og særlig sårbare grupper av barn havner som regel i byer eller i byområder. I fravær av voksne omsorgspersoner havner en stor andel av dem på gata. For andre blir livet på gata en livsstil som de mer eller mindre frivillig har akseptert. Mistrivsel på skolen og en vanskelig familiesituasjon gjør at mange kommer på kant med samfunnet. Et liv med kriminalitet, narkotika, prostitusjon blir ofte det eneste alternativet. I noen land utgjør demobiliserte barnesoldater en stor andel av barna på gata. Uten hjelp til å bearbeide det de har opplevd, og til å finne tilbake til samfunnet, ender de lett opp i vold og kriminalitet, også fordi de ofte har hatt adgang til våpen som de er blitt vant til å bruke for å oppnå det de vil.

Det er imidlertid lett å se seg blind på problemer. Særlig sårbare grupper representerer også enorme muligheter til positiv samfunnsendring. Å gi dem muligheter til å utfolde oppfinnsomhet, energi og pågangsmot på

en positiv måte vil kunne bidra vesentlig til samfunnsutviklingen. Norge vil i økende grad gjennom frivillige organisasjoner og lokale myndigheter støtte arbeidet for at ungdom i risikoutsatte situasjoner organiserer seg og påvirker lokale og nasjonale myndigheter slik at de får tilgang til grunnleggende tjenester mht. helse, omsorg, sikkerhet, utdanning og sysselsetting. FNs program for bosetting (UN-HABITAT) arbeider for tiden med å etablere rådgivningssentra ("One stop centres") i fem afrikanske byer for å møte behovene til barn og ungdom i slummen. Dette er initiativ Norge støtter opp om.

Arbeidsledighet

En sårbar fase i livet er overgangen fra barn til voksen. I fattige land med store og økende arbeidsledighet blir denne overgangen kritisk for mange. Fattig byungdom synes særlig risikoutsatt. Av ca. 1 milliard sluminnbyggere i verden i dag er 40% under 18 år. Ofte er det foreldreløse og særlig sårbare grupper som samles her uten eller med svært begrenset adgang til utdanning og yrkesopplæring. De er ofre for sosial utestengning og er særlig sårbare i forhold til kriminalitet, narkotika, prostitusjon og hiv/aids. Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) offentliggjorde i 2004 tall som viste at ungdom mellom 15 og 24 år nå utgjør halvparten av de arbeidsledige i verden. Økningen i antallet unge arbeidsledige mennesker var på 10,5% det siste tiåret mens veksten i sysselsettingen bare var på 0,2%.

Unge kvinner er særlig sårbare. I Midt-Østen og Nord Afrika, Latin-Amerika og Karibien er arbeidsledigheten dobbelt så stor for kvinner som for menn. Den uformelle sektor blir ofte løsningen med mange former for småhandel og tjenesteyting. Statlige myndigheter fokuserer ofte på tilbudssiden i arbeidsmarkedet i stedet for på etterspørselsiden. Vekten legges ensidig på å "oppgradere" kvalifikasjoner i stedet for å legge til rette for økonomisk vekst og arbeid som er tilpasset unges ferdigheter og interesse. I utviklingsland er yrkesopplæring spesielt viktig, ikke minst i situasjoner med høy arbeidsledighet på grunn av lett omsettelig kompetanse og stor etterspørsel. Dette er et område Norge vil gi høyere prioritet til i sitt utviklingssamarbeid.

Hiv/aids

Denne epidemien er vår tids svartedød. I de hardest rammede landene i Det sørlige Afrika har den satt utviklingsarbeidet vesentlig tilbake. I land i Asia og Øst-Europa er sykdommen i sin spede begynnelse. Barn påvirkes av hiv/aids på mange måter. Selv om den enkelte ikke er smit-

tet, påvirkes de av virkningene epidemien har på familie og samfunn. I dag utgjør kvinner halvparten av de 40 millioner hiv-smittede som finnes i verden. "Feminiseringen" av epidemien er særlig tydelig i Afrika sør for Sahara. Her er 60% av de hiv smittede kvinner. 75% av unge mennesker som er smittet er jenter i alderen 15-24 år. De er 2,5 ganger mer utsatt for å bli smittet enn gutter og menn. Når jenter er mer utsatt for å få hiv skyldes det i hovedsak at de har for dårlige kunnskaper om epidemien, ikke har tilstrekkelig tilgang til opplærings- og helsetilbud knyttet til seksualitet og reproduktiv helse, står svakt mht. å "forhandle" seg til tryggere sex pga. kjønnsdiskriminering og ulik fordeling av makt, samt mangel på hiv forebyggende metoder som kvinnene selv har kontroll over. Slagordet ABC (abstain, be faithful, use a condom = vær avholdende, vær trofast, bruk kondom) går igjen i mange hiv forebyggende program. Men der voldtekt og andre former for seksuell vold er utbredt, er det ikke et realistisk alternativ å være avholdende eller å insistere på å bruke kondom. Den høye smittegraden blant unge, gifte kvinner i Afrika viser også hvordan ABC-strategien trenger supplement. Innenfor alle kanaler av internasjonalt utviklingssamarbeid og i nært samarbeid med nasjonale myndigheter og frivillige organisasjoner er det behov for å arbeide systematisk mot ulike former for kjønnsbasert vold og å fremme større likhet mellom gutter og jenter.

Hiv/aids har en dyptgående virkning på ansvar i hjemmet. Med syke foreldre blir det en daglig kamp for barn å ta over de voksnes ansvar for husarbeid eller omsorgen for familien. Resultatet kan bli at det ikke lenger er mulig å gå på skole. 16 millioner barn etterlates som foreldreløse, mange med ansvar for sine søsken. Alternativt kan slektninger og særlig besteforeldre ta hand om dem, men ofte under svært vanskelige forhold. Dette tapet av omsorg og sikkerhet som barn i hiv/aids smittede familier føler får store konsekvenser for dem senere i livet.

Hiv/aids kan også ha dramatiske virkninger på familiens inntekt. De som er smittet blir før eller senere ute av stand til å arbeide og står overfor økende helseutgifter. Kostnader til medisiner, samt begravelsesutgifter blir også en stor belastning på familiens økonomi. Plutselig er det ikke lenger penger til å betale for mat eller skolepenger for barna. Faren for sosial stigmatisering er betydelig og hemmer barn og unges livsutfoldelse.

Omfanget av epidemien vil ofte bestemme lokalsamfunnets evne til å bistå. Helse og utdanningstjenester blir kraftig redusert når sykepleiere og lærere blir ofre for hiv/aids. Antall lærere som døde av hiv/aids i Zambia

i 1998 tilsvarte 2/3 av nyutdannede lærere det året. Slike forhold får direkte konsekvens for tilgangen til utdanning. OXFAM dokumenterte i en nylig rapport (2004) at blant ungdom som fullfører grunntidning, er sannsynligheten for å få hiv bare halvparten så stor som hos de som ikke gjør det. Dersom alle barn i verden kunne fullføre sin grunntidning, ville i løpet av de neste 10 år 7 millioner tilfeller med hiv kunne unngås. Klarere kan betydningen av grunntidning for alle, basert på en skole med aktive lærere, ikke understrekes. Utdanning framstår som en av de viktigste "vaksinene" mot hiv og den utviklingskrise denne epidemien har medført.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)

IKT ses som en av de viktigste drivkreftene bak i globaliseringsprossene. I den forbindelse har begrepet "det digitale gap" oppstått. Det kan brukes på minst tre måter: ulik tilgang til IKT mellom mennesker i utviklede- og utviklingsland, ulik tilgang til IKT mellom mennesker innenfor et land som følge av økonomi, utdanning, bosted m.m. og sist men ikke minst; ulik mulighet for deltakelse gjennom IKT. Særlig det siste er viktig for barn og ungdoms demokratiske medvirkning. Muligheten for barn og ungdom til å si sin mening har tradisjonelt vært begrenset. Den digitale revolusjon åpner dører for økt kommunikasjon og deltakelse. Mange unge mennesker opplever samtidig konflikten mellom livet i det globale "cyberspace" og den lokale kultur hvor de befinner seg.

IKT er ikke noe tryllemiddel som i nærmeste framtid vil løse problemer knyttet til arbeidsledighet eller sosial utelukkelse. Det vil ta lang tid før alle får adgang til teknologien – mer rettferdige fordelingsmekanismer er en forutsetning også for å påvirke dette. Men det er grunn til å være forsiktig optimist. Barn og ungdom er innovative, de vil bedre enn de fleste kunne utnytte teknologien både til egen og andres fordel.

Menneskehandel

Barnekonvensjonen anerkjenner barnets rett til vern mot økonomisk utbytting. I 2000 ble det vedtatt en tilleggsprotokoll for å styrke tiltak som verner barn mot salg, prostitusjon og pornografi. Konvensjonen regulerer arbeid som kan være farlig eller til hinder for barnets utdanning eller skadelig for dets helse eller fysiske, mentale, åndelige, moralske eller sosiale utvikling. En av tilleggsprotokollene til Barnekonvensjonen omhandler den omfattende praktisering av sexturisme og legger til grunn at enkelte spesielt sårbare grupper, særlig jenter, står i større fare enn andre for å bli seksuelt utnyttet. Protokollen omhandler også

spredningen av barnepornografi på internett. Protokollen etterlyser en mer helhetlig tilnærming som setter fokus på medvirkende faktorer som underutvikling, fattigdom, økonomiske skjevheter, urettferdige samfunnsøkonomiske strukturer, vanskelige familieforhold, mangel på utdanning, migrasjon mellom byer og landdistrikter, kjønnsdiskriminering, uansvarlig seksuell adferd hos voksne, skadelige tradisjonsbestemt praksis, væpnede konflikter og handel med barn.

Regjeringen har vedtatt en egen handlingsplan mot handel med kvinner og barn (2002) som inneholder en rekke tiltak av forebyggende, kontrollerende og behandlende art.

Naturkatastrofer

Naturkatastrofer rammer barn og unge hardest. Nylige eksempler på det er jordskjelvet i Bam i desember 2003 og flodbølgen som rammet 10 sør- og sør-øst asiatiske land rundt Det indiske hav ett år senere. Tusenvis av barn ble drept som følge av disse hendelsene, millioner ble foreldreløse eller atskilt fra sine familier og ofre for sykdom, sult og mennesker som ønsket å utnytte dem. I situasjoner hvor de blir plassert i midlertidige oppsamlingssentra uten voksne som passer på dem, kan de gå glipp av livgivende vaksiner, mat og drikke og utsettes for menneskehandel og seksuelle overgrep.

Erfaringer viser at dersom det ikke blir gitt særlig oppmerksomhet mht. å beskytte barn tidlig i nødhjelpsfasen, blir situasjonen deres ofte forverret. Alle humanitære aksjoner må derfor inneholde eksperter på barn og unges beskyttelse. Å involvere landenes egen ekspertise er særlig viktig. Tiltak må settes i verk for å holde familiene sammen, også for å unngå at barn droppes i oppsamlingssentra fordi foreldrene tror de får det bedre der. Det er avgjørende at det på et tidlig tidspunkt blir satt i verk tiltak for å identifisere barn som er blitt alene og søke etter familiemedlemmer. Barn og unge trenger å være sammen med folk de kjenner og føle seg så trygge som mulig. Relevant aktivisering av barn og unge gjennom skolegang, lek og idrett og deltakelse i planlegging og gjennomføring av rehabiliteringstiltak og gjenoppbygging, vil også kunne bidra til å gi barn og unge ny mening med livet.

Graca Machel, fra Mosambik, som ledet arbeidet med FNs studie om voldelige konflikters virkninger på barn, påpekte nylig at dagens handel med barn – sammenliknet med klassisk slaveri – har gjenoppstått som en ny form for slaveri. Den har utviklet nye dimensjoner; blitt mer sofistikert med nye former og nådd nye høyder. På samme tid er imidlertid målet det samme: å gjøre få mennesker rike ved å øve vold mot andres mest grunnleggende rettigheter – i denne særlige sammenheng barns. Denne nedbrytende aktiviteten blir for tiden vurdert å være en av de mest lukrative, illegale måtene å tjene penger på i verden ved siden av handel med narkotika, våpen og kvinner.

HVA VIL NORGE GJØRE?

Internasjonalt utviklingssamarbeid for barn og ungdom er i dag langt mer enn bistand. Arenaene, foraene, kanalene, aktørene og formene for norsk innsats er mange. Som det framgår av dette kapitlet er det særlig viktig å styrke barn og ungdoms "stemme", deres deltakelse og medvirkning slik Barnekonvensjonen legger opp til. Det er derfor et barne- og ungdomsrettighetsperspektiv blir sentralt på bred front og på flere nivåer.

På det internasjonale nivå vil Norge ivareta barn og ungdoms rettigheter i internasjonale forhandlinger det være seg forhandlinger om informasjonssamfunnet, i fredsforhandlinger, forhandlinger om repatriering av flyktninger, nødhjelp etc. Også i internasjonale finansinstitusjoner som Verdensbanken vil Norge sette barns interesser høyt på dagsorden. Bistand gjennom FN-systemet, vil bli gitt fortsatt høy prioritet sammen med det normative arbeidet.

Det dreier seg også om å involvere barn og ungdom mer direkte i internasjonale prosesser og fora. I de følgende kapitler vil vi konkretisere hva Norge akter å gjøre på det nasjonale og det lokale nivå.

Det sivile samfunn, inkludert frivillige organisasjoner, har spilt og vil i økende grad spille en rolle som pådriver for barn og ungdoms rettigheter ved å gi dem stemme. Flere norske frivillige organisasjoner har etterhvert spesiell kompetanse på barn og barns rettigheter. I fremste rekke står Redd Barna. Regjeringen vil vektlegge nær dialog med disse organisasjonene om oppfølgingen av BUS samtidig som de fortsatt vil være en viktig kanal for støtte til innsats på området.

Victor Rene Quiroa

তারিখ: ১০.০৪
কক্ষ: ২৮
৩৫

বৈশাখ

শনিবার রবিবার সোমবার মঙ্গলবার বুধবার বৃহস্পতিবার শুক্রবার

১ ২ ৩

৫ ৬ ৭ ৮ ৯ ১০

১১ ১২ ১৩ ১৪ ১৫ ১৬ ১৭

২০ ২১ ২২ ২৩ ২৪

২৬ ২৭ ২৮ ২৯ ৩০ ৩১

Barnekonvensjonen erkjenner alle barns rett til utdanning. Utdanning er en rettighet i seg selv, ikke bare et middel til å nå andre mål. En barnerettighetstilnærming m.h.t. utdanning må fokusere på barns rettigheter i forhold til statlige myndigheter slik at de får de tilbud som følger av barnekonvensjonen. Fra et giverperspektiv vil det derfor være naturlig å styrke disse statenes mulighet til å oppfylle rettighetene, særlig gjennom å sette søkelyset på lover og regelverk, pensumutvikling, lærerutdanning og finansiering m.v. Stater som har ratifisert konvensjonen har forpliktet seg til å gjøre grunnutdanning obligatorisk, tilgjengelig og gratis for alle barn uten diskriminering. Tilnærmingen innebærer at barna bør lære om sine rettigheter i skolen og at det reflekteres i skolens måte å arbeide på. Komiteen for barns rettigheter har utdypet art. 29 i sin generelle kommentar nr. 1 og legger vekt på at skolen skal være barnevennlig, fremme toleranse, ta hensyn til barns deltakelse og det enkelte barns behov og utvikling. Undervisningen skal også være relevant og ivareta prinsippene om barnets beste, overlevelse og utvikling. Det betyr at undervisningen skal bestå av mer enn lesing, skriving og matematikk. I en tid med hiv/aids og andre trusler er dette et svært viktig fokus.

En kartlegging nylig foretatt i Norges sju hovedsamarbeidsland reflekterer at verken barn, unge eller voksne kjenner sine rettigheter særlig godt. Det blir derfor også en prioritert oppgave å bidra til at landene styrker menneskerettighetsopplæringen gjennom skoleverket og å støtte lokale frivillige organisasjoner, media m.m.

I tillegg til de to tusenårsmålene som handler om utdanning, har Norge også sluttet seg til de mer omfattende 6 hovedmålene fra Dakar-konferansen om utdanning i 2000. De omfatter omsorg og opplæring av småbarn samt grunnutdanning utover den formelle skolen. Dette vil si alfabetisering og uformell utdanning/opplæring for de som har falt utenfor det formelle skoleverket.

Utenriksdepartementet lanserte i 2003 "Norges internasjonale strategi for utdanning for alle innen 2015". Strategien er retningsgivende for den norske satsingen på utdanning som er en rettighetstilnærming. I denne strategien er vi opptatt av barn og ungdoms sårbarhet og kritisk sårbare grupper blant dem. Vi vil fokusere på hvordan det kan legges til rette for at utdanning blir et strategisk redskap i forhold til å møte deres behov og realisere deres rettigheter.

Tidlig barndom og jenters utdanning

Utdanning av jenter er regnet som det mest effektive våpnet mot fattigdom. Utdanning styrker jenters kompetanse og kapasitet, deres egenverd og tro på egne krefter. Den er en viktig faktor for å oppnå redusert mødre- og barnedødelighet og færre barnefødsler, bedre helse for familie og barn samt høyere produktivitet og inntekt for kvinnene. Utdanning tidlig i livet har særlig stor effekt. Dette er eksempler på de klare synergiene som eksisterer mellom helse og utdanning.

Hvorfor holdes jenter tilbake? Generelt begrenses jenters rett til utdanning av fattigdom, kjønnsulikheter i familien og samfunnet, en kjønnsbasert arbeidsdeling og familiens behov for å sette barn i arbeid. Følsomme faktorer som patriarkalske autoritetsstrukturer, preferanse av sønn, tidlige ekteskap og graviditet, overgangsritualer og seksuelle tabuer spiller viktige roller. Skoletilbudet er også viktig: kostnader, tilgang, avstand, hygiene og type skole. Jenter møter også store problemer mht. sine rettigheter innenfor skolen: intoleranse, diskriminering og vold, mangel på kvinnelige lærere, uetisk oppførsel av lærere og seksuelle fordommer i undervisningen og pensa. I mange land er det et stort problem at jenter som blir gravide ofte utvises fra skolen. Kvinnekonvensjonen inneholder krav om tiltak for å eliminere denne type diskriminering.

Som følge av disse faktorene blir fullføring av utdanning et særlig problem for jenter. I perioden 1990-2000 økte imidlertid antallet jenter som globalt sett fullførte grunnskolen til 76%. I forhold til gutter (85%) ligger jenter fortsatt etter. Samlet er det 150 millioner barn som dropper ut av skolen før fire års skolegang er fullført. Flertallet er jenter.

Alle barn og unge har like rettigheter. Strategier for å realisere disse rettighetene kan imidlertid være ulike. Gutter og jenter kan f.eks. ikke alltid undervises på samme måte med nøyaktig de samme læreplanene. All forskjellsbehandling trenger nødvendigvis ikke være negativ? I visse situasjoner kan en mekanisk likhet bli diskriminerende. Undervisning om kvinner og menns seksualitet må tilpasses sosio-kulturelle. Særlige aktiviteter som sikter mot å styrke posisjonen til jenter bør også gjennomføres. Gutters vold mot jenter må forebygges gjennom opplæring.

3

KAPITTEL 3 BARN OG UNGDOMS RETT TIL UTDANNING

Art. 28 (1) Partene anerkjenner barnets rett til utdanning og med sikte på å oppnå denne rett gradvis og på grunnlag av like muligheter, skal de særlig

- gjøre grunnutdanningen obligatorisk, gratis og tilgjengelig for alle,
- oppmuntre utviklingen av forskjellige former for videregående opplæring,
- med alle tilgjengelige midler gjøre høyere utdanning tilgjengelig for alle på grunnlag av den enkeltes evner,
- gjøre informasjon og veiledning om undervisning og fagopplæring tilgjengelig og oppnåelig for alle barn,
- treffe tiltak for å oppmuntre til regelmessig skolegang og for å redusere antallet av dem som ikke fullfører skolegangen

Andelen gutter og jenter som går i grunnskolen

Afrika sør for Sahara

Sør-asia

Diagrammene viser proporsjonen mellom gutter og jenter i aldersgruppen 6-11 år som går eller ikke går i barneskolen. Kilde: World Education Report 1995 (UNESCO)

Ungdom og utdanning

Utdanning og særlig grunntidning er den viktigste faktoren mht. å skaffe unge mennesker ferdigheter og muligheter til å utvikle seg selv og forberede seg på livet. Uten grunnskoleutdanning er faren for avhengighet, fattigdom og utbytting mye større. Dagens situasjon er nedslående. Det totale antall unge mennesker som ikke kan lese er mer enn 153 mill. Unge kvinner utgjør 63% av disse. Prosenten som kan lese i utviklingslandene er høyere blant unge menn (87%) enn blant unge kvinner (77%).

Grunnskole er imidlertid ikke tilstrekkelig for unge mennesker mht. å kvalifisere seg for godt betalt arbeid. Yrkesutdanning og utdanning for entreprenørskap må bedres vesentlig for unge i utviklingslandene. Denne type opplæring har vært altfor lavt prioritert i de fleste land. Adgang til videregående skole og høyere utdanning må også prioriteres.

Kritisk sårbare og risikoutsatte grupper

Et stort antall av de 113 mill. barn som ikke begynner på skolen eller ikke fullfører tilhører kritisk sårbare grupper. Mangel på utdanning gjør i seg selv barn sårbare, men her som på så mange andre rettighetsområder blir allerede marginaliserte grupper ekstra hardt rammet. Skole og utdanning har en viktig beskyttende funksjon for slike grupper: Dvs. barn fra urfolk og etniske minoriteter, flyktninger, foreldreløse, barn med hiv/aids, barn med funksjonshemninger, gatebarn, barn av rusmisbrukere og barn i konflikt. Det er mange ulike grunner til at barn og grupper av barn er marginalisert eller ekskludert fra utdanning. Det kan være sosiale årsaker som fattigdom, krig eller holdninger i samfunnet. Det kan også være problemer knyttet til utdanningssystemet. Årsakene er ofte komplekse med røtter i den lokale kulturen.

Lowerket er en hindring i mange land ved at det utelukker eller begrenser enkelte gruppers rett til utdanning. Dette gjelder ofte flyktninger og barn med funksjonshemninger. Forholdet kan ramme etniske, religiøse og kulturelle minoriteter og barn uten fødselsattest. En annen hindring er ofte at Utdanningsdepartementet ikke har ansvaret for undervisningen av alle barn. Ansvaret for flyktninger, hiv/aids smittede eller mennesker med funksjonshemninger, er ofte lagt til andre departementer. Dette fører ofte til at Utdanningsdepartementet ikke inkluderer slike gruppers behov i sine planer og budsjetter. En slik fragmentering kan imidlertid ikke unnskyldes det ansvar for helheten som ligger på myndighetene.

Læreplanene kan i seg selv være en barriere når de ikke er relevante eller for lite fleksible og krevende. Undervisningsspråket skaper også problemer om det er forskjellig fra barnas morsmål. Hindringer i skolen kan være mangel på kvalitet i undervisningen, negative holdninger til grupper av elever, mangel på tilpasset infrastruktur samt kostnader ved å sende barn til skolen.

Integrasjon av kritisk sårbare grupper

Erfaringer fra ulike land har vist at spesialprosjekter og spesialskoler som tar sikte på å nå sårbare grupper har hatt begrenset suksess og bare nådd få elever. Faren er at det skapes et utdanningssystem ved siden av det ordinære og at elevene ikke får offentlig anerkjent at de har fullført sin utdanning. Myndighetene kan også overlate ansvaret for enkelte grupper til frivillige organisasjoner eller private skoler og dermed ikke utøve ansvaret selv. Det er derfor en utfordring å få myndigheter i ulike land til å prioritere arbeidet med å inkludere sårbare grupper i det ordinære utdanningssystemet. Å få dette hensynet høyere på agendaen er viktige bidrag i prosessen for å sikre retten til utdanning for alle.

Det er et mål at disse gruppenes behov blir inkludert i generelle, statlige utdanningsplaner. På den måten kan hindringer i selve utdanningssystemet fjernes. I et slikt arbeid er det viktig å bidra til at myndighetene får økt kapasitet og prøvd ut ulike metoder for å nå fram til sårbare grupper, gjerne ved å bygge videre på de erfaringer de frivillige organisasjonene har gjort. Det er også av betydning at man bygger opp kompetanse og satser på holdningsutviklende arbeid på sentralt og lokalt nivå. I påvente av at utdanningssystemet blir i stand til å møte sårbare gruppers behov, bør det arbeides for at utdanning i det uformelle systemet blir kvalitets-sikret og anerkjent av myndighetene.

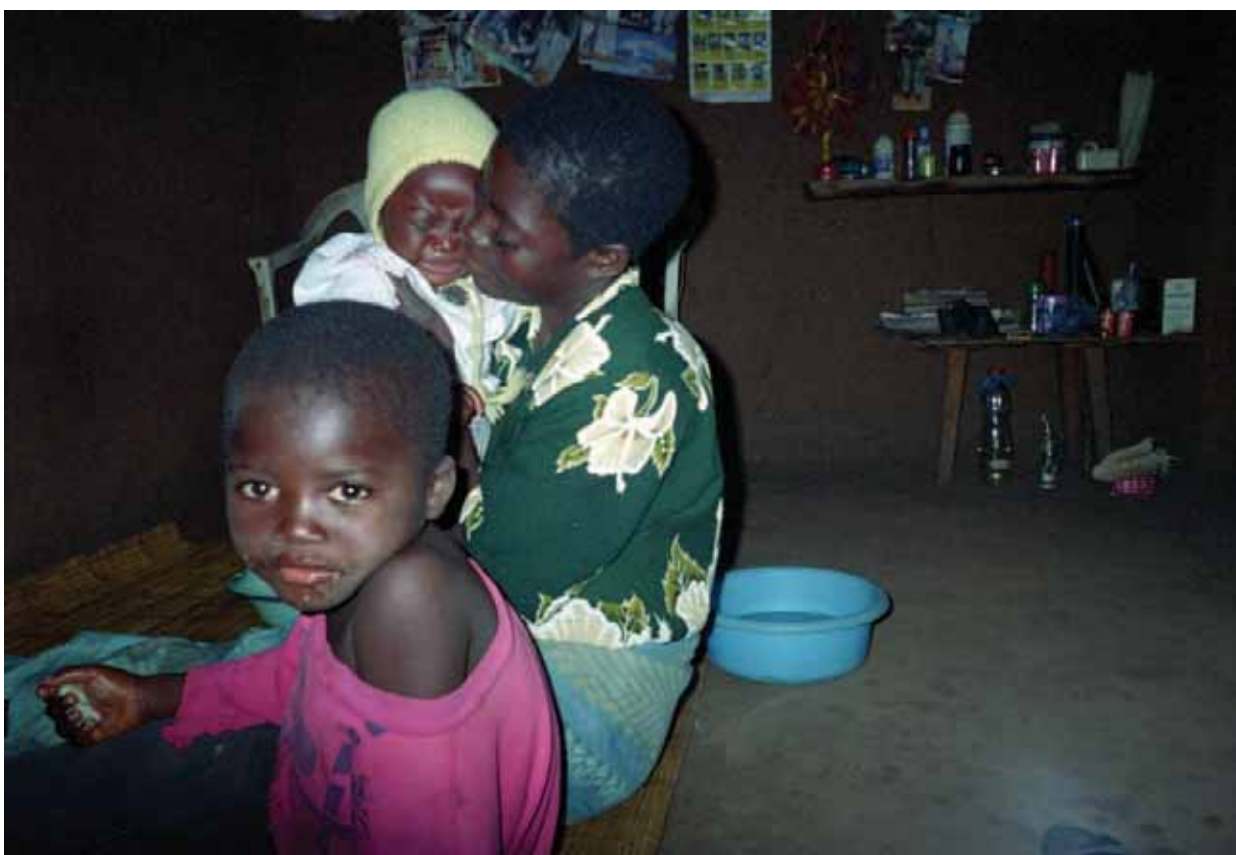
For barn og ungdom i krig eller med traumatiske erfaringer av annet slag, betyr skolen et fast punkt i tilværelsen. Livet blir mer normalt og en prosess fremmes som kan bidra til å lege sår: Den psykososiale funksjonen knyttet til skolegang kan vise seg å bli like viktig som den pedagogiske.

Ungdom i alderen 14-24 år vil innenfor rammen av økt utdanningsstøtte bli gitt høyere prioritet i norsk utviklingssamarbeid. Dette kan gjøres ved å tilrettelegge for et bredere tilbud der yrkesrettet utdanning er en del av utdanningssektoren forøvrig. Det foreligger bl.a. et nesten umettelig behov for kvalifiserte handverkere i afrikanske og asiatiske land. Konsekvensen må trekkes av at svært mange ungdommer i denne alderen arbeider,

ikke minst i den uformelle sektor. Det må legges til rette for at de kan kvalifisere seg for lønnsarbeid i den formelle sektor. Veiledningstjenester av ulik art må kobles med mikrokreditt og opplæring i markedsføring av produkter. Samarbeidet med det private næringsliv mht. opplæring må også styrkes.

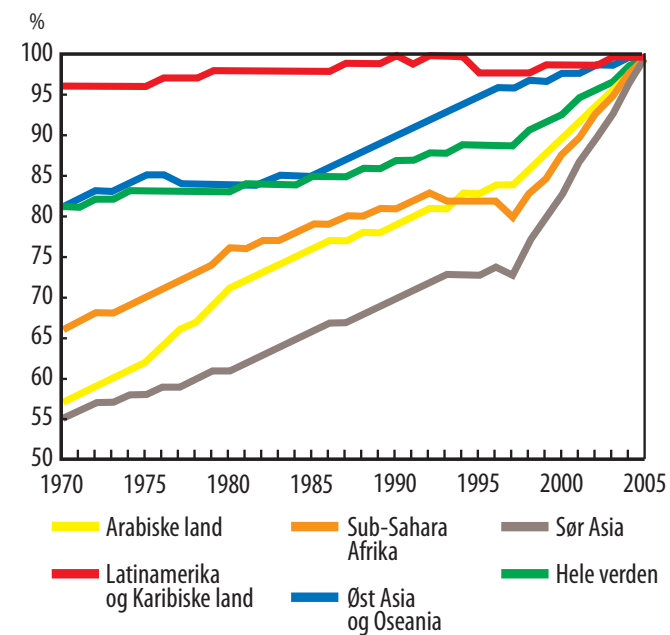
Det er særlig viktig å bidra til at jenter tar videregående utdanning. Tiltak for å fremme elevdemokratiet må styrkes og kobles til demokrati og rettighetsopplæring generelt. Retten til medbestemmelse bør praktiseres på skolen, som er barns viktigste arena. Både foreldre og elever har viktige roller mht. å bidra til utviklingen av en levedyktig skole.

Oppbygging av egne elev- og studentorganisasjoner blir i denne sammenheng sentralt.

Alefa Phiri

Jenter som prosent av gutter som går i barne- og ungdomsskolen

HVA VIL NORGE GJØRE?

- Norge vil fortsette arbeidet med å trappe opp bistanden til utdanning til 15%. Både multilaterale, bilaterale og frivillige kanaler vil bli brukt.
- Det vil bli lagt særlig vekt på grunnutdanning for jenter og yngre kvinner: UNICEF og Verdensbanken er viktige kanaler i denne sammenheng.
- Yrkesopplæring og utdanning til entreprenørskap for ungdom – og kritisk sårbare grupper blant dem – vil bli prioritert i samarbeidsland hvor det ligger til rette for det. ILO og UNHABITAT vil være viktige samarbeidspartnere på dette området
- Norge vil fortsette støtten til frivillige organisasjoners arbeid for kritisk sårbare grupper. Vi vil også fremme deres arbeid for at ulike offentlige instanser integrerer sine utdanningstjenester for disse gruppene basert på organisasjonenes erfaringer og at departementene koordinerer bedre seg i mellom.

- Norge vil sammen med andre giverland arbeide for at utdanningens kvalitet, relevans og innhold bedres. Dette har stor betydning for om foreldre sender sine barn på skolen. Utdanningsforskning blir i denne sammenheng et viktig virkemiddel.
- Norge vil fortsette å vektlegge reformer som innebærer desentralisering med større innflytelse fra de lokale myndighetene. Dette er avgjørende bl.a. for relevansen av utdanningssystemet og integrasjonen av kritisk sårbare grupper.
- Norge vil arbeide for at foreldre og elever trekkes aktivt med i planlegging, gjennomføring og evaluering av utdanningstilbudet for å skape en levedyktig skole tilpasset folks behov. Oppbygging og utvikling av egne elev- og studentorganisasjoner blir i den sammenheng sentralt.
- Norge vil gjennom Verdensbank initiativet "Education for All – Fast Track Initiative" bidra til at land som har på plass en plan for utdanningssektoren og en nasjonal fattigdomsstrategi (PRSP), sikres nødvendig finansiering.
 - Norge vil bidra til å styrke innsatsen for yrkesopplæring, videregående og høyere utdanning i samarbeidslandene.

1990-årene begynte med ekte optimisme for verdens barn. Med FNs Barnekonvensjon om barnets rettigheter som ble vedtatt i 1989 og Verdens Barnetoppmøte i 1990, virket det som barns rett til bl.a. respekt og en anstendig barndom ble tatt alvorlig av verdens regjeringer og det internasjonale samfunn. Det faktum at tusenårsmålene, vedtatt av FN i 2000, er innrettet mot barn og unges situasjon, viser at et nytt "løft" er nødvendig. De åtte tusenårsmålene representerer et slikt løft selv om de selvsagt ikke erstatter de juridiske forpliktelsene statene allerede har inngått gjennom konvensjonene. Handlingsplanen fra Barnetoppmøtet i 2002 – "A World Fit for Children" skal også bidra til å nå tusenårsmålene. De egner seg imidlertid ikke bare godt som mål, men også som indikatorer for hvordan barn og ungdoms situasjon utvikler seg. La oss se på situasjonen for barn og unge i forhold til hvert av tusenårsmålene.

Det samme gjelder for "sult-målet". I Afrika sør for Sahara lider 1/3 av befolkningen av underernæring. Dette utgjør 24% av alle underernærte i verden. Enda verre er situasjonen i Sør Asia hvor 60% av verdens underernærte befolkning lever. Globalt viser beregninger at 149 millioner barn er feilernært. 2/3 av dem lever i Asia. I Afrika sør for Sahara har antallet feilernærte barn økt i løpet av siste tiår. Hvert år dør 6 millioner barn av feilernæring før de blir fem. Generelt er utviklingen alarmerende – antallet underernærte globalt økte med 18 millioner fra 1995 til 2001.

Å bekjempe fattigdom og sult er hovedmålet for norsk utviklingssamarbeid.

TUSENÅRS- MÅLENE

STATUS PÅ VEIEN MOT 2015

Mål nr. 1: utrydde ekstrem fattigdom og sult

Delmål 1: Å halvere andelen av verdens befolkning som har mindre enn tilsvarende en dollar om dagen å leve for mellom 1990 og 2015.

Delmål 2: Å halvere andelen av verdens befolkning som sulter mellom 1990 og 2015

Beregninger foretatt av IMF viser at andelen mennesker som lever i ekstrem fattigdom (dvs. under 1,08 1993-USD om dagen) fra 1990 til i dag er sunket fra 1,292 milliarder til 1,169 milliarder – fra 29,2% til 23%. Vel halvparten av disse er barn og unge under 18. Dvs. 600 millioner. De samme beregningene tyder på at en i 2015 vil kunne oppleve at andelen som lever i ekstrem fattigdom er sunket til 13%. Delmålet vil da være nådd på global basis, men fremdeles vil 809 millioner leve for mindre enn en dollar om dagen. Mer enn halvparten av disse vil være barn og unge. Afrika sør for Sahara ligger særlig dårlig an. Prognosene her er at bare 8 land, som utgjør 15% av befolkningen, vil nå målet.

Barnekonvensjonens art. 2 (1) lyder: De stater som er part i denne konvensjon skal respektere og sikre de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten diskriminering av noe slag og uten hensyn til barnets, dets foreldres eller verges rase, hudfarge, kjønn, språk, religion, politiske eller annen oppfatning, nasjonale, etniske eller sosiale opprinnelse, eienomsforhold, funksjonshemming, fødsel eller annen stilling.

Mål nr. 2. Sikre grunnskoleutdanning for alle barn

Delmål 3: Innen 2015 skal det være mulig for gutter og jenter overalt i verden å fullføre grunnskoleutdanning

Det er om lag 113 millioner barn i skolealder som fremdeles ikke får innfridd retten til utdanning. 150 millioner dropper ut av skolen før fire år er gått. En nylig studie fra Verdensbanken (2003) viser at bare 37 av 155 utviklingsland greier å gi alle barn full grunnskoleutdanning. Samtidig er utdanning ett av de områder hvor store framskritt kan nås på kort tid, selv om en vil kunne få problemer med å nå målet i Afrika, i Sør Asia og i Midt Østen.

Norge har sluttet seg til de mer omfattende 6 hovedmålene fra Dakar-konferansen om utdanning for alle, arrangert av UNESCO som bl.a. krever at grunntdanning innen 2015 skal være gratis, obligatorisk og av god kvalitet. De omhandler bl.a. også omsorg og opplæring av småbarn samt grunntdanning utover den formelle skolen, alfabetisering og uformell utdanning/opplæring for de som har falt utenfor skoleverket, f.eks. funksjonshemmede gutter og jenter. Norske undersøkelser viser bl.a. at effekten av utdanning er 3 ganger

så høy for funksjonshemmede som for andre mht. mulighetene for et selvstendig og yrkesaktivt voksenliv

Utdanning er "jobb nr. 1" for Norge ifølge Stortingsmelding 35 (2003/2004) "Felles kamp mot fattigdom". Norsk utdanningsinnsats baserer seg på egen strategi for støtte til utdanning i sør (2002).

Art. 28 (1) Partene anerkjenner barnets rett til utdanning og med sikte på å oppnå denne rett gradvis og på grunnlag av like muligheter, skal de særlig

- gjøre grunntdanningen obligatorisk, gratis og tilgjengelig for alle,
- oppmuntre utviklingen av forskjellige former for videregående opplæring,
- med alle tilgjengelige midler gjøre høyere utdanning tilgjengelig for alle på grunnlag av den enkeltes evner,
- gjøre informasjon og veiledning om undervisning og fagopplæring tilgjengelig og oppnåelig for alle barn,
- treffe tiltak for å oppmuntre til regelmessig skolegang og for å redusere antallet av dem som ikke fullfører skolegangen

Mål nr. 3. Fremme likestilling og styrke kvinners stilling

Delmål 4: Sikre full likestilling i grunnskoleutdanningen, fortrinnsvis innen 2005, og innen 2015 på alle utdanningsnivåer

Økt tilgang til utdanning som trolig er det mest effektive tiltak for å oppnå likestilling og "løfte" jenter ut av sosial og økonomisk undertrykking, er et langt stykke fra å bli virkeliggjort. I deler av Sør Asia og Afrika sør for Sahara har raten for innskrivning av jenter i grunntdanningen falt det siste tiåret. Som følge av en markant økning i bistanden til jenters grunntdanning de senere årene, er det god grunn til å tro at situasjonene vil bedre seg vesentlig i tiden framover. Forskjellen mellom gutter og jenters skolegang er størst i regioner med lavest andel av barn som fullfører grunnskole og med lavest gjennomsnittsinntekt. Av de 130 millioner barn verden over som verken har adgang til grunn- eller videregående utdanning er 2/3 jenter. 2/3 av verdens analfabeter er også kvinner og 94% lever i utviklingsland; de fleste i Sør-Asia og Afrika sør for Sahara.

584 millioner kvinner i verden er analfabeter. Lik rett til utdanning uavhengig av kjønn er et høyt prioritert satsingsområde for Norge. Bistanden til jenter og utdanning gjennom UNICEFs flegiverfond ble nesten doblet både i 2002 og 2003 og er for 2004 på NOK 285 millioner.

Fernanda Castillo

Mål nr. 4. Redusere barnedødeligheten

Delmål 5: Redusere dødeligheten for barn under fem år med to tredjedeler av 1990-nivået innen 2015

I lavinntektsland dør mer enn hvert tiende barn før det fyller 5 år. Mer enn 10 millioner barn dør årlig av tilstander og sykdommer som de kunne vært beskyttet mot gjennom forbedret fødsels- og nyfødtsomsorg, godt stell, riktig ernæring og rent drikkevann og grunnleggende medisinsk behandling. Med unntak av Afrika sør for Sahara er barnedødeligheten redusert med 19% de siste 25 årene. I Afrika er det ingen vesentlig framgang. I noen land er det blitt verre pga. krig og hiv/aids. Det ser ikke ut til at noen av regionene i verden vil nå dette målet før 2015.

Mer enn 40% av den globale barnedødelighet er miljøbettinget. I de fattige landene er andelen enda større. Mangel på trygt drikkevann, særlig i Afrika, og grunnleggende sanitære forhold, særlig i Asia, spiller en avgjørende rolle sammen med innendørs forurensning og virkninger av farlige kjemikalier. Også utdanning for jenter og unge mødre spiller inn. Perioden rundt graviditet og fødsel er den mest sårbare av alle. Investeringer i reproduktiv helse reduserer ikke bare risiki på kort sikt, men legger også grunnlaget for et bedre senere liv og for generasjonene som følger.

Dette er grunnen til at programmer med fokus på barns helse har høy prioritet i norsk utviklingspolitikk – både bilateralt og multilateralt. Allmenn tilgang på primærhelsetjenester er et sentralt mål i norsk utviklingssamarbeid. Vaksinasjonskampanjer er blitt særlig prioritert de senere årene gjennom den globale vaksinasjonsalliansen GAVI hvor vi for tiden er nest største bidragsyter.

Alba Cuych

Mål nr. 5 Forbedre helsen til gravide og fødende kvinner

Delmål 6: Minske dødeligheten blant mødre i utviklingsland med tre fjerdedeler fram til 2015

Over store deler av verden er det mangelfulle tilbud på reproduktive helsetjenester med unødig sykdom, skader og død som følge. WHO har anslått at ca. 530 000 kvinner og jenter dør årlig i forbindelse med graviditeter, fødsler og aborter. Unge utgjør en uforholdsmessig stor andel av disse. Graviditeter blant unge jenter, enten de er gifte eller ikke, og enten graviditetene fører til fødsel eller til abort, er mange steder grovt forsterket med svært negative resultater for jentenes liv og helse. Det største antallet mødredødsfall finnes i Asia der det er store folketall, kombinert med fattigdom og stedvis dårlig tilgjengelighet til nødvendige tjenester. Risikoen ved hvert svangerskap er imidlertid generelt høyest i Afrika. Livsløpsrisikoen avhenger både av risikoen ved hvert svangerskap og av antall svangerskap. Ingen annen indikator på helse- og sosialområdet viser tilnærmet så stor forskjell på rike og fattige som mødredødelighet. Det er dessuten liten eller ingen framgang å spore globalt sett.

Dersom verden skal komme i nærheten av å nå tusenårsmålene, må det tas et krafttak for reduksjon av mødredødelighet generelt og hos ungdommer spesielt.

Å forbedre helsen for mor og barn er høyt prioritert av Norge. Bistand gis hovedsakelig gjennom multilaterale organisasjoner som FNs befolkningsfond (UNFPA) og Verdens helseorganisasjon (WHO). Førstnevnte har som særlig ansvar å arbeide for redusert mødredødelighet.

Mål nr. 6 Bekjempe hiv/aids, malaria og andre sykdommer

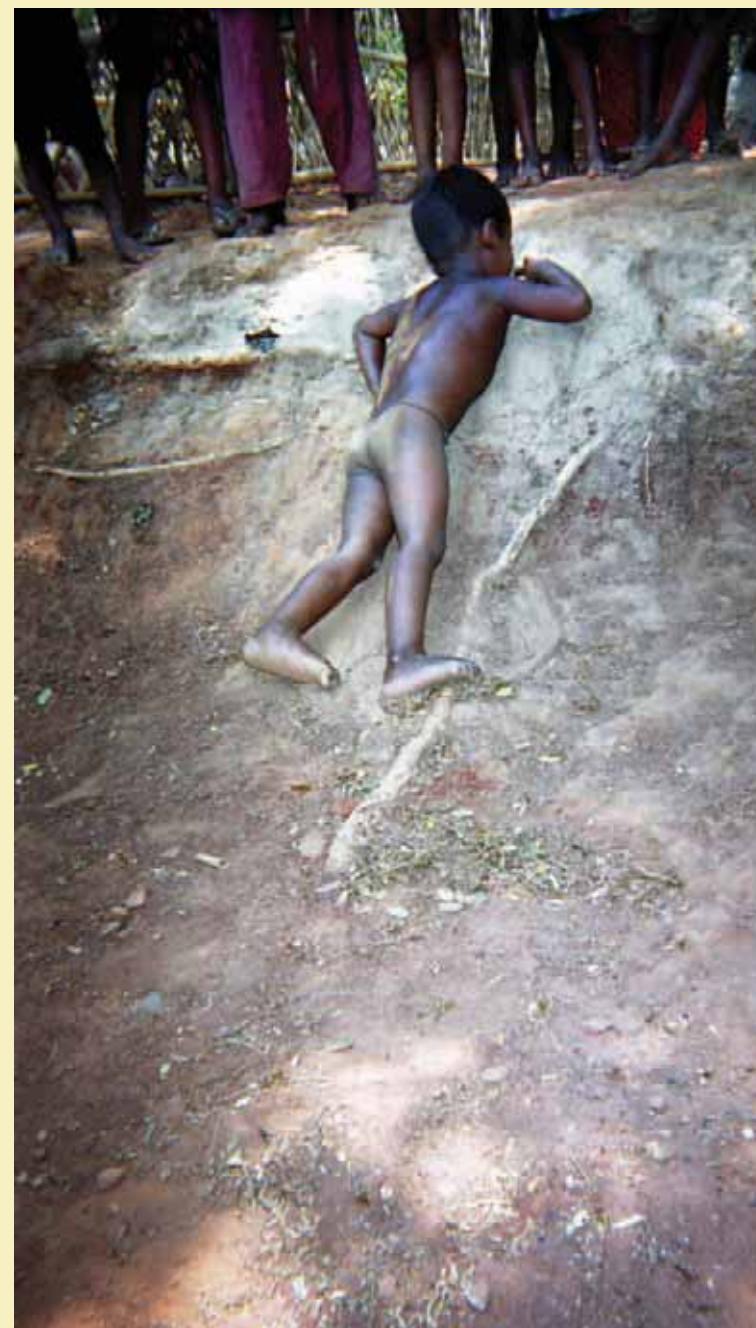
Delmål 7: Stoppe og begynne å reversere spredningen av hiv/aids

Delmål 8: Stoppe og begynne å reversere spredningen av malaria og andre store folkesykdommer innen 2015

I de hardest rammede landene i Afrika har hiv/aids ødelagt mange av resultatene oppnådd gjennom fire tiår med utvikling. I 2001 døde 580 000 barn under 15 år av aids. 2,7 millioner barn under 15 år lever med viruset. 14 millioner har til nå blitt foreldreløse og tallet kan vokse til 25 millioner innen 2010. Barn påvirkes av hiv/aids på mange måter: De kan bli direkte smittet i mors liv, ved fødselen eller gjennom amming. De kan også få smitten som følge av usikker og uønsket seksuell omgang med en smittet partner eller ved å dele sprøyte med noen som er smittet av viruset. Det er liten tvil om at effektive forebyggings- og behandlingsprogram redder liv, reduserer fattigdom og bidrar til økonomisk utvikling.

Malaria krever årlig 1,1 millioner liv. Sykdommen har de senere årene – særlig pga. resistens mot medisiner – blitt en enda større "barnedreper" enn før. I Afrika sør for Sahara går beregninger ut på at 1 million barn dør hvert år pga. malaria, 100 millioner blir syke. Tuberkulose dreper årlig ca. 2 millioner mennesker i lavinntektslandene. Hiv/aids, tuberkulose og malaria er sykdommene som tar flest liv. Alle rammer fattige land og fattige mennesker hardest.

Norge er en aktiv medspiller for forebygging og i kampen mot spredning av hiv/aids gjennom en rekke kanaler: statlig bilateralt og multilateralt utviklingssamarbeid og gjennom støtte til organisasjoner i det sivile samfunn. Det globale fond for bekjempelse av hiv/aids, tuberkulose og malaria (GFATM) har etter hvert blitt en viktig aktør. Samtidig støtter Norge forskning på området.

Munny Ali

Mål nr. 7 Sikre en miljømessig bærekraftig utvikling

Delmål 9: Integreere bærekraftsprinsippene i lands politikk og programmer og reversere miljøforringelsen

Delmål 10: Halvere andelen mennesker uten tilgang på sikkert drikkevann og tilfredsstillende sanitære forhold

Delmål 11: Forbedre levekårene til minst 100 millioner slumboere betydelig

Både Rio – konferansen i 1992 og Miljøtoppmøtet i Johannesburg 10 år senere la stor vekt på å øke kunnskap og bevissthet blant barn og unge om de forhold som påvirker miljøet og forvaltningen av naturressursene samt å styrke deres muligheter til å påvirke utviklingen. Anbefalingene fra de to konferansene for å reversere miljøforringelsene på landnivå, synes i liten grad å ha blitt fulgt opp. Det samme gjelder tilretteleggingen for barn og unges deltakelse. Utviklingssamarbeidet på dette området har heller ikke skutt fart selv om noen land i internasjonale rapporter (IMF, 2004) ofte framheves som foregangsland.

Barn og unge rammes hardest av vannrelaterte helseskader. 1,5-2 millioner barn dør hvert år som følge av vann og sanitærrelaterte sykdommer. Globalt rammer 84% av alle diare skapte dødsfall spedbarn og barn under 5 år. 74% av alle innvollsykdommer angriper barn mellom 5 og 14. Slike sykdommer fører til feilernæring hos barn som svekker kroppens motstandskraft og øker sårbarheten for sykdom. Langtidsvirkninger er hemmet vekst og svekket læreevne senere i livet. Kvaliteten på vann er særlig viktig for helsa til barn under tre år, mens mengden vann blir avgjørende for barn over tre. Diare skyldes i langt større grad "skitne hender" enn dårlig kvalitet på drikkevannet. I tillegg til sikkert drikkevann, dreier det seg derfor også om grunnleggende sanitærtjenester. Her er utfordringen enda større, særlig i Asia. Satsingen så langt bærer dessverre lite bud om at man vil nå vann- og sanitærmålet.

Antallet slumbeboere forventes å øke til 1,5 milliarder innen 2020. 4/5 deler av disse vil bo i utviklingsland og majoriteten vil leve under fattigdomsgrensen. Oppvekstmiljøet i slummen er generelt lite barnevennlig

som følge av forurensning av luft, vann og jord, omfattende rusproblemer og vold. Med en slumbefolkning på allerede 1,5 milliarder, er målet om å bedre levekårene for 100 millioner ikke i samsvar med størrelsen på utfordringen. Innsatsen må intensiveres fordi utviklingen i verdens slumområder vil bli avgjørende for framtiden til flertallet av verdens barn og unge.

WEHAB – en prioritet

Bedre forvaltning av naturressursene bidrar til å sikre inntekts- og ernæringsgrunnlaget til fattige mennesker. På Johannesburg toppmøtet ble det oppnådd enighet om å styrke det internasjonale samarbeidet innenfor de såkalte WEHAB-områdene: vann, energi, helse, landbruk og biologisk mangfold. "Vann" kan tjene som et eksempel på hvordan FN-organisasjonene spiller ulike roller i forhold til sine mandat:

- FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO) er gitt hovedansvaret for rapportering og utgir en global vannrapport.
- FNs miljøprogram (UNEP) har ansvaret for en studie av tilstand og trender i de globale og regionale vannressursene.
- FNs barnefond (UNICEF) arbeider for å sikre tilgangen til rent vann spesielt på landsbygda.
- FNs bosettingsprogram (UN-HABITAT) har et særskilt mandat for å arbeide med å sikre rent vann i slumområder. Organisasjonen har satt i gang egne tiltak for barn og unge i slummen.

Også i stat til stat samarbeidet har Norge økt innsatsen på WEHAB-områdene.

Kondwani Machiri

Mål nr. 8

Bygge et globalt partnerskap for utvikling

Delmål 12: Videreutvikle et åpent, regelbasert, forutsigbart, ikke-diskriminerende system for handel og finansiering, inklusive en forpliktelse til godt styresett, utvikling og fattigdomsreduksjon – både nasjonalt og internasjonalt.

Delmål 13: Ta opp de spesielle utfordringene til de minst utviklede landene, inkludert toll- og kvotefri adgang for deres eksport, utvidet program for gjeldslette for fattige land med særlig tung gjeldsbyrde(HIPC) og ettergivelse av offisiell bilateral gjeld så vel som mer offisiell bistand til land som følger en fattigdomsreducerende politikk.

Delmål 14: Ta opp de spesielle behov utviklingsland uten kystlinje og små øystater som er utviklingsland har.

Delmål 15: Iverksette en god og bærekraftig løsning på utviklingslandenes gjeldsproblemer ved nasjonale og internasjonale tiltak;

Delmål 16: Samarbeid med utviklingsland for å utvikle og gjennomføre strategier for anstendig og produktivt arbeid for ungdom;

Delmål 17: Sikre befolkningen i utviklingsland tilgang på rimelige medisiner i samarbeid med legemiddelindustrien.

Delmål 18: Sikre utviklingslandene tilgang på ny teknologi, med særlig vekt på informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Flere av disse delmålene er direkte relevante for barn og ungdom. Mål 8 er imidlertid forskjellig fra de sju andre målene. Det setter søkelyset på betydningen av at rike og fattige land samarbeider. Både utviklingslandene selv og de industrialiserte landene har ansvar for å skape gode rammebetingelser for

fattigdomsbekjempelse. Det er i dette tusenårs målet at industrilandenes klare forpliktelser kommer best til syne. Utviklingslandenes motytelse vil være å forbedre sitt styresett.

Stortingsmelding nr. 35 "Felles kamp mot fattigdom" presenterer en helhetlig tilnærming til de rammebetingelser utviklingslandene må forholde seg til for å oppnå reduksjon i fattigdommen, bl.a. en mer rettferdig handel og å løse utviklingslandenes gjeldsproblemer. Det innebærer også at vi må analysere alle relevante politikkområder både enkeltvis og i sammenheng (koherens). Norge har lenge lagt og vil fortsatt legge en partnerskapstilnærming til grunn for sitt utviklingssamarbeid. I utvidet forstand blir det viktig å bygge partnerskap mellom barn og unge i Nord og Sør i form av både formelt og uformelt samarbeid. Vi vil i neste kapitlet kommentere dette nærmere.

Munny Ali

HVA VIL NORGE GJØRE?

En hovedprioritering i norsk utviklingssamarbeid er at tusenårsmålene skal nås. De åtte målene henger sammen og er gjensidig avhengige og forsterkende. Det kreves en bred, integrert og flersektoriell tilnærming for å virkeliggjøre dem. Målene er sterkt knyttet til barn og unges rettigheter og levekår. Situasjonen mht. å nå tusenårsmålene slik vi har gjengitt dem ovenfor viser at fokus bør settes på

- de særlig sårbare faser i barn og unges liv ved fødsel og i nyfødtp perioden samt ved overgang fra barn til voksen (f.eks. tidlig graviditet, arbeidsledighet, sosiale og miljømessige problemer, relevant utdanning);
- jenter og unge kvinners grunnutdanning og likeverdig tilgang til videre utdanning;
- unge jenter som blir gravide er i særlig risiko. Graviditetsomsorgen for disse trenger kraftig forbedring, og ungdommer har behov for tilrettelagte reproduktive helsetjenester, inkludert prevensjon slik at de har mulighet til å unngå svangerskap og seksuelt overførbare sykdommer;

- foreldreløse og andre kritisk sårbare grupper av ungdom som ofte samles i slumområder i byene;
- risikopregede fysiske og sosiale miljøer f.eks. uten tilfredsstillende vann- og sanitærforhold eller med omfattende rusproblemer;

Gjennomgangen ovenfor viser at utviklingssamarbeidet på bred front må intensiveres, særlig i forhold til barn og ungdom. Det er en av årsakene til at Regjeringen arbeider for å øke norsk bistand til 1% av bruttonasjonalinntekt og holde minst dette nivået. Det vil dessuten bli en større grad av konsentrasjon av innsatsen om de land som henger etter i arbeidet med å oppnå tusenårsmålene og som ikke vil ha mulighet til å nå dem uten betydelig støtte. Regjeringen går derfor inn for at norsk stat til stat bistand skal konsentreres om to-tre sektorer i hvert land. (Se mer om dette i St.meld. nr. 35 2003-2004)

Barn lider i større grad enn voksne under konsekvensene av umøtte helsebehov og bærer nesten 40 % av den globale sykdomsbyrden. Hver dag dør over 30 000 gutter og jenter av årsaker som for det meste lar seg forebygge. Sannsynligheten for at barn i fattige familier skal dø i løpet av den første leveuken, den første måneden, det første året eller før de blir fem er langt større enn for mer velstående familier. Barn i fattigere familier er syke oftere og mer alvorlig. Fattigere barn er dårligere ernært og sakker etter i vekst og psykososial utvikling. Virkningene av disse ulikhetene er ikke bare umiddelbare; de fører også senere i livet til dårligere prestasjoner på skolen og i arbeidslivet. Ei jente som lever i fattigdom i dag, er mer utsatt for å dø i barnefødsel 15 eller 20 år fra nå. Sannsynligheten er høy for at hun vil gi liv til et barn som blir født for tidlig, som er feilernært eller som blir syk og dør som spedbarn. Fattigdommens virkninger begynner endog før fødselen. Negative påvirkninger i fosterstadiet øker risikoen for sykdom både som barn og voksen. Altfor mange ufødte barn og deres mødre dør, eller de påføres alvorlige skader som følge av et svært mangelfullt reproduktivt helsetilbud. På tross av staters forpliktelser, blir rettigheter som omhandler seksualitet og reproduktiv helse ofte oversett. Ettersom jenter og kvinner rammes i særlig grad er slike mangelfulle prioriteringer et brudd på diskrimineringsprinsippet i alle universelle menneskerettighetskonvensjonene.

Omfang

- Nesten 11 millioner barn under fem år dør årlig, hvorav nesten 98 % i utviklingslandene;
- 8 millioner av disse er spedbarn, nesten halvparten dør i løpet av første leveuke;
- De viktigste årsakene til død er lungebetennelse, diare, malaria, meslinger og hiv/aids med feilernæring knyttet til mer enn halvparten og de fleste relatert til fattigdom;
- Hvert 30 sekund dør et afrikansk barn av malaria, dvs. mer enn 1 million dødsfall per år.
- Om lag 1,5 millioner ungdommer dør årlig av stoffmisbruk, selvmord, skader, vold, sykdommer og lignende årsaker;
- En av seks fødsler i utviklingsland skjer av en kvinne mellom 15 og 19 år;
- 50 % av all nysmitte av hiv forekommer blant unge mennesker;

Kilde: WHO, 2003

I 2002 sluttførte Verdens helseorganisasjon (WHO) et strategidokument om bedring av helsen og utviklingen til barn og unge. Strategien – "Integrert tilnærming til barns akutte sykdommer" (*Integrated Management of Childhood Illness – IMCI*) – bygger på tre prinsipper:

- Sosial ulikhet må reduseres og menneskerettigheter respekteres, beskyttes og oppfylles som beskrevet bl.a. i Barnekonvensjonen.
- Tiltak må følge en livsløpstilnærming som erkjenner årsakssammenhenger fra fødsel gjennom barndom, ungdom og voksen alder
- En offentlig helsetjeneste må utvikles som fokuserer på hele befolkningens problemer og som sikrer adgang til effektive tjenester som er relevante for disse problemene.

Disse prinsippene vil også stå sentralt i norsk utviklingssamarbeid på helsesektoren for barn og ungdom.

Barnedødelighet

Tiltak som reduserer dødelighet blant nyfødte må prioriteres høyere dersom tusenårsmål nr. 4 skal nås. En betydelig del av nyfødtes dødsfall har sammenheng med komplikasjoner i forbindelse med svangerskap og fødsel. Disse kan unngås ved å bedre helse og ernæringsstatusen til både mor og spedbarn, og sikre at effektive helsetjenester er raskt og bredt tilgjengelig. Særlig er det nødvendig med bedre omsorg like etter fødselen noe som mange steder innebærer at fokus for svangerskapsomsorgen bør endres. Jenter må også beskyttes mot tidlig ekteskap og mot å bli mødre i alt for ung alder.

Uhygieniske og utrygge miljøer skaper risiko for barns overlevelse. Drikke av urent vann, utilstrekkelig tilgang til vann for hygiene og manglende tilgang til sanitære fasiliteter bidrar til at ca. 1,5 mill. barn dør årlig. Om lag 88 % av disse dør som følge av diare. Spedbarn i slike miljøer som ikke fullammes har henholdsvis 7 og 5 ganger større mulighet for å dø av diare og lungebetennelse enn barn som ammes.

Nesten halvparten av alle barns død er et resultat av fire sykdommer: Akutte luftveisinfeksjoner, diare, malaria og meslinger. Dette er sykdommer som alle til en rimelig penge kunne vært forebygget eller behandlet. Millioner av barn dør av diare som i de fleste tilfeller kan reddes akutt med svært billige sukker- og saltblandinger. Mens feilernæring sjelden alene er en direkte årsak til død, anslås det at den er en medvirkende faktor i 50 % av alle barns død.

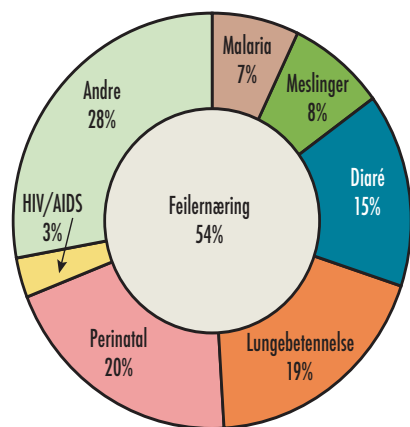
KAPITTEL 4 BARN OG UNGDOMS RETT TIL HELSE

Barnekonvensjonens art. 24 (1) lyder:
Partene erkjenner barnets rett til å nyte godt av den høyest oppnåelige helsestandard og av tilbudene om behandling av sykdom og rehabilitering. Partene skal bestrebe seg på å sikre at et barn ikke blir berøvet sin rett til adgang til slike helsetjenester.

Barnekonvensjonens art.6 lyder:

*(1) Partene erkjenner at hvert barn har en iboende rett til livet.
(2) Partene skal så langt det er mulig sikre at barnet overlever og vokser opp.*

Fordeling av 10,5 millioner døde barn under 5 år i alle utviklingsland i 1999.

Kilde: WHO 2003

Effektive forebyggingstiltak blant barn

Adgang til forebyggende tjenester er nøkkelen til å redusere sykdom og dødelighet blant barn. Hverdagsvaner innen familien og i lokalsamfunnet, f.eks. amming og vasking av hender, er viktig for barns helse. Å skaffe familier den informasjon og de ressurser de trenger for å leve på en måte som fremmer deres helse er derfor svært viktig. Andre forebyggende tiltak som har en stor virkning på dødelighet inkluderer bruken av sengenett impregnert med myggmiddel for å forebygge malaria samt distribusjon av vitamin A-tillegg. Kunnskap om årsaker til og konsekvenser av funksjonsnedsettelse hos helsepersonell og foreldre har stor betydning for forebygging og for oppvekst og utviklingsmuligheter. Slik kunnskap bør være en integrert del av arbeidet med barns helse og utvikling av gode helsesystemer.

Det anslås at vaksinering alene redder 3 millioner barn per år. Ved å bedre og utvide disse tjenestene anslås det at en kan spare ytterligere to millioner liv årlig. Norge har gitt høy prioritet til vaksinearbeid. Allerede i 2002 var vi den nest største bidragsyter til Den globale vaksinealliansen (GAVI). Siden den gang er bidragene økt vesentlig. GAVI samarbeider nå med WHO og UNICEF om en global vaksinestrategi. Nye internasjonale initiativ som "Roll Back Malaria" (stans malaria), "Stop TB (stopp tuberkulose)", Partnership for Safe Motherhood and Newborn Health og Det globale fondet for bekjempelse av hiv/aids, tuberkulose og malaria (GFATM) er det også grunn til å ha forventninger til. Vaksiner er ett av de mest kostnadseffektive tiltak vi kjenner for å forebygge sykdommer som det finnes vaksiner mot. Det er kun sammen med en mer rettferdig fordeling av samfunnsgodene, bedre helsesystemer og allment folkehelsearbeid at den på sikt har varig virkning.

Grunnleggende helsetjenester og helseopplysning en forutsetning?

Bedring i barns helse vil kreve effektive og tilgjengelige helsetjenester for å bedre diagnostisering og behandling av vanlige sykdommer. Mange barn dør imidlertid uten å ha hatt kontakt med helsetjenesten. Derfor må strategier utvikles som øker tilgjengeligheten på helsetjenester av god kvalitet og som fremmer bedre helsemessig adferd. Det er en grunnleggende forutsetning for å lykkes at man skaffer til veie samfunnsbaserte helsetjenester tilgjengelig for alle.

Barns helse er kritisk sårbar som følge av miljømessige faktorer som mangel på rent vann og dårlige sanitære forhold. Derfor vil godt planlagte og

styrte programmer for å bedre vannkvalitet og sanitære forhold, sammen med fremme av bedre hygiene, ha en direkte positiv virkning på barns helse. Bedring av vann- og sanitærsituasjonen i urbane slumområder vil i denne sammenheng være en særlig norsk prioritet i tiden fremover bl.a. i vårt samarbeid med UN-HABITAT.

Videre er opplæring av mødre generelt og helseopplysning spesielt en viktig forutsetning for barns overlevelse. Utdanningspolitikk og programmer som fremmer skolegang for jenter vil ha en virkning på barnedødelighetsratene. Tilgang på næringsrik mat er en viktig faktor for barns utvikling, resultater på skolen og evnen til å stå i mot og bli frisk igjen fra infeksjoner. Statlig politikk som fremmer menneskers fysiske og sosiale sikkerhet spiller også en sentral rolle. Overbefolkede, dårlig ventilerte boliger bidrar også til luftveisrelaterte sykdommer og død. Dette understreker betydningen av en relevant og hensiktsmessig bosettingspolitikk i kampen mot fattigdom. Også trygge relasjoner til familie og voksne, til lærere og etablerte livssyn, spiller ifølge en undersøkelse fra WHO en stor rolle mht. å forsinke seksuell debut og bruk av rusmidler, samt å forebygge depresjoner.

Barne- og ungdomsorganisasjoner har en viktig rolle å spille når det gjelder å delta i og påvirke lokale og nasjonale beslutningsprosesser knyttet til helse. I følsomme spørsmål knyttet til seksualitet, hiv/aids etc. har slike organisasjoner vist seg særlig effektive fordi de "snakker samme språk" som målgruppene.

Seksuell og reproduktiv helse

Målet om å nå "reproduktiv helse og rettigheter for alle" innen 2015 ble vedtatt av verdens ledere på Den internasjonale konferansen om befolkning og utvikling (ICPD) i Kairo i 1994. Handlingsprogrammet fra konferansen favner bredt: fra satsing på mer prevensjon og mindre mødredødelighet til bedre utdanning og fokus på kjønnsperspektivet og likestilling mellom menn og kvinner. Ved ICPD ble det for første gang oppnådd global, politisk enighet om å fremme seksuell og reproduktiv helse med fokus på individers rettigheter. God seksualitet skal fremmes, seksualisert vold forebygges og gode kjønnsrelasjoner vektlegges, inkludert menns ansvar for sin egen og kvinners reproduktive helse. Seksualopplysning og relevante helsetjenester skal være tilgjengelige.

Kjernen i ICPD og norsk politikk på området seksuell og reproduktiv helse er å gjøre seksuallivet sikrere og svangerskap tryggere. Den første betingelsen for å lykkes med dette er også å vinne respekt for at all seksuell aktivitet skal være frivillig. Denne strategien tar opp dette helsesaksfeltet fordi det i særlig grad er avgjørende for barn og unges overlevelse og beskyttelse. Dette er også et saksfelt som er relevant for en rekke av tusenårsmålene. Koblingen mellom reproduktiv helse og de følgende tusenårsmålene er særlig tydelig: Sikre likestilling og styrke kvinners rettigheter (mål nr. 3), redusere barne- og mødredødeligheten (mål nr. 4 og 5) samt stanse og reversere hiv/aidsepidemien (mål nr. 6). Det råder også bred enighet om den sterke koblingen mellom resultater på det reproduktive helseområdet og det overordnede tusenårsmålet om bekjempelse av den ekstreme fattigdommen (mål nr. 1).

Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter omhandler en rekke viktige spørsmål som:

- Bruk av menneskerettigheter for å fremme seksuell og reproduktiv helse.
- Retten til å bestemme om og når en vil ha sex.
- Retten til å bestemme om man vil ha barn, når; samt hvor mange.
- Retten til seksualundervisning, informasjon og tilgang på sikre, effektive, akseptable og rimelige prevensjonsmidler og å kunne regulere sin fertilitet med metoder av eget valg som ikke er i strid med nasjonale lovverk.
- Retten til helsetjenester, inkludert reproduktive helsetjenester.

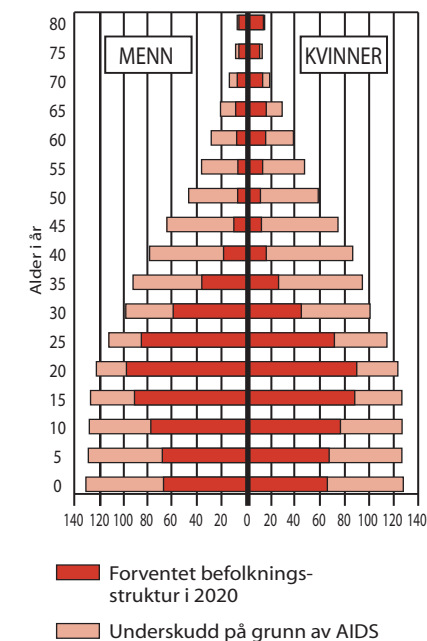
Handlingsplanen fra Kairo - konferansen har fra starten av vært kontroversiell på grunn av sensitiviteten knyttet til seksualitet generelt og spørsmål som ungdoms seksualitet og svangerskapsavbrudd (abort) spesielt. For begge disse to mest omstridte områdene, ungdommers rett til konfidensielle tjenester og abortspørsmålet, ble det likevel oppnådd enighet.

Abortspørsmålet i internasjonal sammenheng

Handlingsprogrammet fra Kairo - konferansen påpeker at det er nasjonale myndigheter som bestemmer over adgangen til selvbestemt abort. Det framgår også at abort aldri skal fremmes som en form for familieplanlegging. Det ble likevel også slått fast at farlige aborter er et samfunnshelseproblem. Med dette menes aborter som utføres uten skikkelig helsefaglig kompetanse og utstyr. Farlige aborter, som ofte er utført illegalt, medfører anslagsvis 70 000 dødsfall årlig og ti til tyve ganger så mange kvinner får varige skader, inkludert ufuktbarhet og kroniske smerter. En stor andel av de som tyr til farlige aborter er unge og fattige. Rask og omsorgsfull behandling av de som får komplikasjoner kan redde mange liv. Det ble også oppnådd enighet om at abortkomplikasjoner alltid skal kunne behandles uavhengig av lovligheten av abortinngrepet. Videre ble det vedtatt at abortinngrep som ikke strider mot loven skal utføres på en helsefaglig forsvarlig måte. Ved at kvinnene kommer i kontakt med helsetjenesten kan de også få prevensjon slik at de unngår ny, uønsket graviditet.

Abortlovgivningen er gjennomgående langt mer restriktiv i utviklingsland enn i Norge. Likevel foretas det et betydelig antall illegale aborter. Ofte medfører slike abortinngrep en betydelig helsefare for de gravide. Slik ser vi at abortproblematikk ikke alene finner sin løsning i et bestemt lovverk. Vi vet at en best unngår uønskede svangerskap og dermed også abort ved god tilgang til og kunnskap om skikkelig bruk av prevensjon. Dette er også den mest effektive metoden mot spredning av hiv/aids og andre seksuelt overførbare sykdommer. Åpenhet, skikkelig kunnskap og formidling av gode holdninger samt tilgang til effektive prevensjonsmidler (særlig kondomer) er derfor avgjørende. De mange svært tidlige graviditeter i fattige land øker også behovet for relevante helsetjenester som kan håndtere de komplikasjoner som oftere oppstår hos unge og ofte svært fattige mødre. Det vil være avgjørende for vellykket innsats for bedre seksuell og reproduktiv helse at giversamfunnet opptrer i tråd med nasjonalt lovverk og i respekt for den sensitivitet som knytter seg til seksualitet.

Befolkningsstruktur med og uten aids i Botswana 2020

Hiv/aids og andre seksuelt overførbare sykdommer

Spredningen av hiv/aids og andre seksuelt overførbare sykdommer blant ungdom sammen med høy dødelighet som følge av svangerskap og aborter viser at tenårene, akkurat som de første barneårene, er en periode med betydelig helseisiko. F.eks. rammer halvparten av de 14 000 hiv infeksjoner som skjer hver dag unge mennesker i alderen 15-24. Jenter er langt mer utsatt enn gutter (NB: se også s. 20/21). Tilgang til relevant seksualundervisning, informasjon og kunnskap om rett bruk av prevensjonsmidler, formidling av gode holdninger til seksualitet og særlig jenters rettigheter er derfor avgjørende. Det samme gjelder tilgang til et godt behandlingstilbud i forbindelse med seksuelt overførbare infeksjoner og svangerskap.

Det er viktig med en helhetlig tilnærming til forebygging av seksuelt overførbare sykdommer generelt og hiv/aids spesielt. Den såkalte "ABC-metoden", med vekt på A – "abstinence" (seksuell avholdenhet), B – "be faithful (trofasthet mot én seksualpartner) og C – "condoms" (bruk av kondomer) har vist gode resultater i flere land, men har også vist seg å ha klare begrensninger. Metoden avhenger av at man samtidig og på

Følgende tall (anslag) beskriver alvoret i situasjonen:

- 250 000 barn og unge smittes månedlig av hiv.
- 530 000 kvinner og jenter dør hvert år av komplikasjoner som i all hovedsak kunne vært unngått med god svangerskapsomsorg. Unge jenter er særlig utsatt: ca. 500 000 jenter dør hvert år av kompliserende sykdommer i forbindelse med graviditet.
- 350 millioner par har ikke tilgang til prevensjonsmidler som kan gi økt kontroll over egen fertilitet.
- 78 000 kvinner dør hvert år som et resultat av helsefarlige aborter.
- Jenter i alderen 15-19 står for minst 5 millioner av de 20 millioner årlige, utrygge aborter uten tilstrekkelig helsefaglig personell .
- 2 millioner jenter blir årlig utsatt for kjønnslemlestelse;
- 1,2 millioner barn verden rundt mellom 13 og 18 år blir utsatt for seksuell utbytting
- Unge homofile og lesbiske forfølges og straffes i en rekke land

Kilde: UNFPA, RFSU

bred basis greier å fremme alle de tre dimensjonene. Flere målgrupper, eksempelvis personer i faste parforhold og særlig risikoutsatte grupper (eksempelvis prostituerte) kan vanskelig beskytte seg effektivt ved kun en "A-metode" eller "B-metode". Nyere undersøkelser som viser at unge, gifte, afrikanske kvinner er mer utsatt for hiv-smitte enn ugifte, understreker dette alvoret. Det er derfor behov for å supplere ABC-strategien med nye, innovative metoder. For eksempel er utviklingen av beskyttelsesmidler som kvinner selv kan styre, og som ikke forhindrer graviditet viktige. Såkalte mikrobicidpreparater er eksempel på dette

Det trenger ikke nødvendigvis være ens egen adferd som gjør en til et offer for ufrivillig svangerskap, hivsmitte og smitte av andre seksuelt overførbare sykdommer. Den markante risikoforskjell det er for unge jenter å få hivsmitte sammenliknet med jevnaldrende gutter i Afrika, vitner også om maktbruk og overgrep i stor skala som ikke skyldes frivillig, eller promiskuøst seksualliv blant afrikanske ungdommer. Seksuell avholdenhet som metode har likevel en særlig egenverdi som må anerkjennes, ved at den kan bidra til å legitimere og befeste retten unge personer har til å motsette seg ufrivillig seksuell aktivitet. Uansett metode er man helt avhengig av økt toleranse og respekt for unge menneskers ulike behov for saklig og lett tilgjengelig informasjon om seksualitet, samt relevante reproduktive helsetilbud.

Overføring av hiv-viruset fra mor til barn er den vanligste smittevei for nyfødte og spedbarn. I 2003 ble anslagsvis 700 000 barn smittet med hiv i følge tall fra WHO. De aller fleste barn smittes under svangerskapet, ved fødsel eller ved amming. WHO og UNICEF arbeider mye med å framskaffe kunnskap om hvordan fødende skal behandles for å forebygge hivsmitte hos barnet. Erfaringer fra Vesten viser at forebyggende tiltak kan redusere smitteoverføring fra mor til barn betydelig. I vår del av verden er risikoen for smitte redusert til under 2%. I ressursfattede områder hvor slike forebyggings tiltak ikke er tilgjengelige, er risikoen for overføring ca. 30%. Norge støtter programmer som forebygger hivsmitte fra mor til barn bl.a. annet gjennom bidrag til GFATM, UNICEF og WHO's "3 by 5" initiativ. Initiativet ble lansert av UNAIDS og WHO i 2003 og går ut på å sikre 3 millioner mennesker med hiv/aids behandling før utgangen av 2005.

Familie, skole og samfunnsbaserte programmer er viktige for å hjelpe unge mennesker med å skaffe seg informasjon, tjenester og ferdigheter de trenger for å beskytte sin seksuelle og reproduktive helse og hindre

spredning av hiv/aids og andre sykdommer. Mer arbeid trengs også mht. å utvikle og sikre tilgang til mer effektive og billigere prevensjonsmetoder som kan kontrolleres av kvinner og unge jenter selv. Å påvirke gutters holdninger til jenter generelt samt å styrke gutter og jenters kunnskap om seksualitet og reproduktiv helse, blir en viktig oppgave. Relasjonene og maktforholdene mellom kjønnene må tas i betraktning, ikke minst i forholdet mellom jenter og eldre menn ("ofte kalt suger daddies").

Kjønnslemlestelse

Det anslås at mellom 100 og 130 millioner jenter og kvinner i verden har gjennomgått kjønnslemlestelse. Praksisen skjer i 28 afrikanske land, blant noen etniske minoritetsfolk i Asia og blant innvandregrupper i Europa, Australia, Kanada og USA. Variasjonen innen det enkelte land er stor; fra 5% av alle kvinner i Uganda og Kongo til 98% i Somalia og Djibouti. Hver eneste dag blir over 5 000 jenter utsatt for kjønnslemlestelse. I løpet av et år betyr det at omlag to millioner jenter blir ofre for dette brutale overgrepet og de smerter, traumer og fysiske og psykoseksuelle skader det fører med seg. De fysiske og psykologiske følgene av denne praksisen spenner fra bevegelsesproblemer, svekkede seksuelle funksjoner og ufruktbarhet som følge av infeksjoner og til økt fare for HIV infeksjoner.

Regjeringen la i 2003 fram en plan for sitt internasjonale arbeid mot kjønnslemlestelse av jenter med utgangspunkt i Barne- og Familiedepartementets tilsvarende handlingsplan fra 2000. En ønsker å øke innsatsen på feltet gjennom en rekke tiltak for å:

- forebygge og bidra til sosial mobilisering mot kjønnslemlestelse;
- behandle og rehabiliterer jenter og kvinner som har gjennomgått inngrepet;
- styrke kompetansen på alle nivåene i arbeidet mot kjønnslemlestelse av jenter;

Kjønnslemlestelse av jenter må forstås innenfor en bred sosio-økonomisk, religiøs og kulturell sammenheng. Det er avgjørende at tiltakene mot praksisen er forankret i landenes egne prioriteringer og i lokale samfunn. Politisk dialog og påvirkning blir avgjørende særlig i land hvor det er manglende erkjennelse mht. skikkens omfang og konsekvenser blant lederne. Et styrket samarbeid med frivillige organisasjoner, både lokale og nasjonale samt FN organisasjoner som UNICEF, WHO og UNFPA blir også viktig.

Ruth Mangani

Unge homofile og lesbiskes levekår.

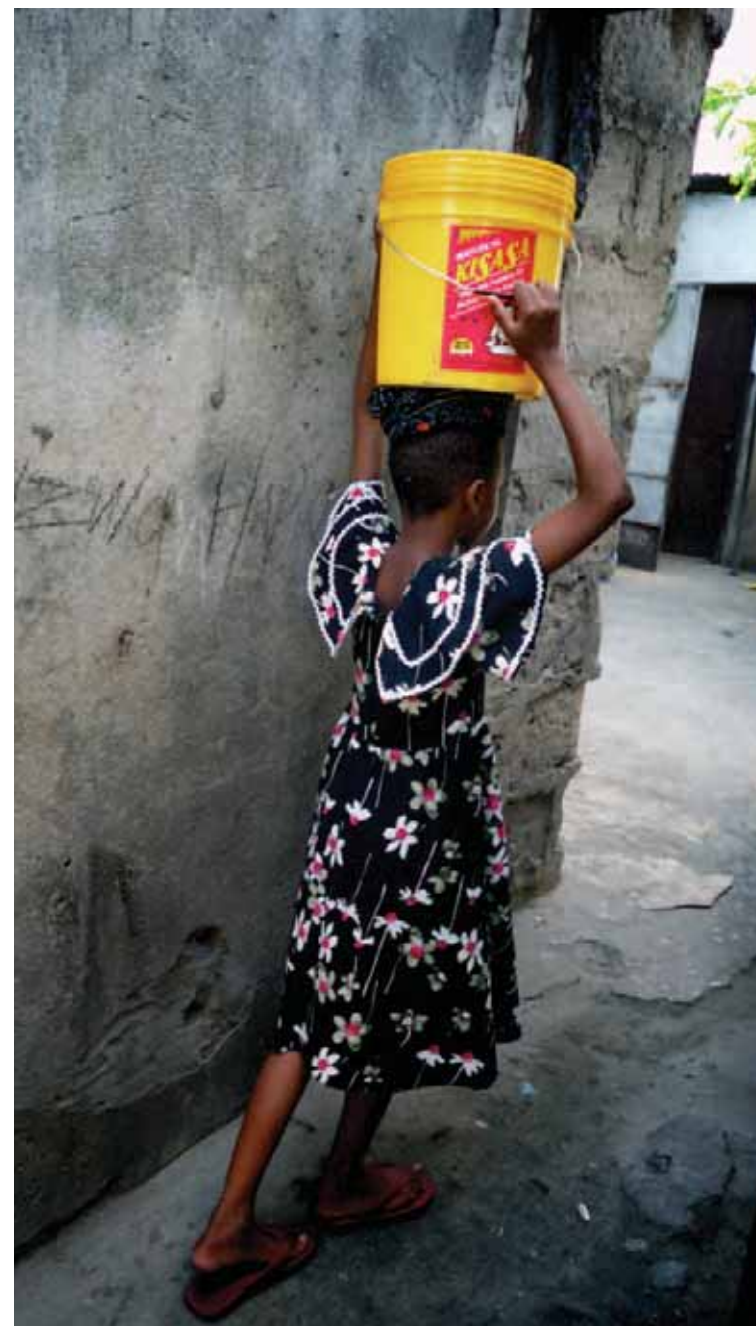
Ungdom flest opplever ofte usikkerhet og sårbarhet knyttet til egen og andres seksualitet. Unge homofile og lesbiske er ofte særlig sårbare da mange lever under sterkt press som blant annet gir seg utslag i psykososiale problemer og høye selvmordstall. I mer enn 90 land i verden finnes det lover som forbyr seksuelt samkvem mellom personer av samme kjønn. Homofile og lesbiske blir forfulgt, utsettes for vold og stigmatiseres i svært mange land.

Norge tar i internasjonale sammenhenger avstand fra diskriminering og forfølgelse av homofile. Dette er et meget omstridt tema både på landnivå og i globale sammenhenger. I mange samfunn er homoseksualitet offisielt et "ikke-tema", i den forstand at dette ikke står på den offentlige agenda, og knapt nevnes i hverdagslige samtaler. Dette betyr likevel ikke at temaet er uaktuelt. I flere av Norges samarbeidsland har det derfor blitt gitt støtte til frivillige organisasjoner som arbeider med homofile og lesbiskes levekår. Norge vil fortsette dette arbeidet med den sensitivitet som temaer knyttet til seksualitet krever.

Internasjonalt samarbeid mot rusmidler

Alkohol og narkotika er et vesentlig utviklingshinder og fattigdomsproblem som rammer barn og ungdom særlig hardt. Mens de rike landene i verden i økende grad innfører begrensninger når det gjelder omsetning og bruk av tobakk, alkohol og narkotika for å beskytte barn og ungdom, øker bruken av disse midlene i mange utviklingsland kraftig. Manglende regulering og kontroll når det gjelder omsetning og markedsføring gjør mange utviklingsland åpne og sårbare for et sterkt økende kommersielt press. Rusgiftene rammer gjerne de hardest som har det verst fra før, også blant barn og ungdom

Barnekonvensjonen forplikter statlige myndigheter til å ta nødvendige skritt for å beskytte barn mot ulovlig bruk av narkotiske midler og hindre bruken av barn i produksjon og omsetning. Bruken av harde narkotiske midler øker særlig blant gatebarn og barneprostituerte. Barn tar også i mange tilfeller selv del i omsetningen av midlene. Stadig flere land knytter seg til WHO's "Framework Convention on Tobacco". For alkohol finnes ingen slike konvensjoner. Et bredere og mer forpliktende internasjonalt samarbeid er nødvendig for å beskytte barn og ungdom mot både lovlige og ulovlige rusmidler. Norge vil sammen med utviklingslandene bidra til å motvirke det enorme negative markedsførings- og reklamepresset som bidrar til å forverre denne situasjonen.

Ramla Akida

HVA VIL NORGE GJØRE?

- Barns helse og ernæring vil fortsatt være et særlig prioritert satsingsområde fra norsk side. Vi vil arbeide for at barn og unge skal ha tilgang til gratis helsetjenester opp til 18 år.
- Det vil være en hovedoppgave å støtte utviklingen av helsesystemer på landnivå med gode primærhelsetjenester generelt og reproduktive helsetilbud tilpasset ungdom spesielt. Mangelen på helsepersonell i flere fattige land er en sentral utfordring. Norge vil bidra aktivt gjennom vårt samarbeid med det multilaterale systemet (WHO, UNICEF, UNFPA, UNAIDS) og i vårt bilaterale helsesamarbeid særlig i hovedsamarbeidslandene Malawi og Mosambik.
- Vi vil fortsette vår sterke støtte til internasjonalt vaksinearbeid og den globale vaksinealliansen GAVI, og sikre at immuniseringsarbeidet blir en integrert del av helhetlige nasjonale helsesystemer.
- Vi vil i tråd med tusenårsmålene bidra til ressursmobilisering mot "fattigdomssykdommene" bl.a. gjennom Det globale fondet mot aids, tuberkulose og malaria (GFATM).
- Øke norsk støtte til vann- og sanitærsektoren både gjennom det multilaterale og det bilaterale samarbeidet. Geografisk fokus vil særlig være på Afrika sør for Sahara.

- Vi vil gjennom vårt aktive arbeid på utdanningssektoren, og i allianser med blant annet frivillige organisasjoner, særlig barne- og ungdomsorganisasjoner, styrke gutter og jenters kunnskap om egen og hverandres seksualitet.
- Forebygging og behandling av hiv/aids, også blant barn og unge, vil fortsatt ha høyeste prioritet. På bakgrunn av den økende "feminiseringen" av aidsepidemien vil Norge arbeide aktivt for økt fokus på jenter og kvinners utsatte posisjon. Særlige tiltak vil bli iverksatt for å hindre at jenter faller ut av skolesystemet som følge av hiv/aids eller graviditet.
- Styrke internasjonalt samarbeid mot rusmidler og bidra til at WHO får en ledende rolle i kampen mot alkoholskader.

Julio Adolfo Ruiz

Millioner av barn og unge over hele verden utnyttes og misbrukes hver eneste dag. Barn brukes som arbeidskraft, som deltakere i krig og voldelige konflikter, til prostitusjon eller i pornoindustrien. De blir innrullert i væpnede styrker, bortført og solgt. Oftest står organiserte kriminelle krefter bak utnyttingen. Likevel skjer de fleste overgrep mot barn i deres nærmiljø av familiemedlemmer eller andre de har tillit til.

Barnekonvensjonen er mer detaljert og omfattende enn andre konvensjoner når det gjelder retten til beskyttelse mot misbruk og utnyttelse. Statlige myndigheters forpliktelser er her vidtrekkende. Artiklene 19,33-37 bruker uttrykkene "partene skal" og "partene påtar seg" i motsetning til den vanlige språkbruken "anerkjenner barnets rett til", uten å presisere hvor ansvaret ligger. Artiklene 33-37 tar opp beskyttelse mot bruk av narkotiske midler, seksuell utnyttning og misbruk, bortføring, tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling og "alle andre former for utnyttning som på noen måte kan være til skade for barnets ve og vel".

Mange organisasjoner og land, blant dem Norge, har valgt en "barnerettighetstilnærming" for å bidra til at alle barn skal beskyttes mot misbruk, neglisjering, vold, utbytende arbeid og konflikter. Også barn har rett til overlevelse og utvikling. Dvs. at barn har rett til den høyest oppnåelige standard når det gjelder helse, utdanning, mat, husvære og velferd. Barn trenger trygge relasjoner: Det betyr også at barn har en rett til å delta i beslutninger som angår dem. Barn ses ofte som hjelpeløse ofre. Det er en fare for at vi gjør dem til det med mindre vi lytter til deres råd før en handler. Det foreligger en rekke eksempler på at barn og ungdom har organisert seg i kamp for sine interesser og i flere sammenheng har vunnet fram med sine krav også internasjonalt. Det som trengs når det gjelder barns beskyttelse, i tillegg til et effektivt lovverk, er nøye målgrupperettede programmer som erkjenner barns rettigheter og bidrar til å ta barn ut av farefulle situasjoner.

Alle barn og unge har rett til beskyttelse. I en strategi som fokuserer på deres generelle sårbarhet, sårbare perioder og kritisk sårbare og risikoutsatte grupper blir beskyttelse særlig viktig. Jenter og unge kvinner har rett på spesiell beskyttelse pga. diskriminerende kjønnsroller og manglende rettigheter. Dette er en refleksjon av maktrelasjonene mellom menn og kvinner i samfunn verden over. Følgelig er det viktig å fokusere på gutter og unge menn i arbeidet for å oppnå reell likestilling mellom kjønnene og for å bekjempe vold mot jenter og kvinner. Holdningsskapende arbeid i familien, på skolen, arbeidsplassene og i organisasjonslivet er i den sammenheng av avgjørende betydning.

Barnekonvensjonens artikkel 32 (1) lyder: Partene anerkjenner barnets rett til beskyttelse mot økonomisk utbytting og mot å utføre ethvert lønnet arbeid som kan være farlig eller til hinder for barnets utdanning, eller skadelig for barnets helse eller fysiske, psykiske, åndelige, moralske eller sosiale utvikling. 2. Partene skal treffe lovgivningsmessige, administrative, sosiale og undervisningsmessige tiltak for å sikre gjennomføringen av denne artikkel. For dette formål og idet det tas hensyn til relevante bestemmelser i andre internasjonale instrumenter skal partene særskilt: a) fastsette minimumsalder eller minimumsaldrer for adgang til sysselsetting, b) sørge for nødvendige regulering av arbeidstid og arbeidsforhold, og c) fastsette passende straffer eller andre sanksjoner for å sikre effektiv håndheving av denne artikkel.

Hva innebærer barnearbeid?

Internasjonal lovgivning om barnearbeid er relativt omfattende og går tilbake til begynnelsen av 1990 tallet. De viktigste konvensjonene på området i dag er Barnekonvensjonen og ILO konvensjon 138 fra 1973 om minimumsalder (ratifisert av ca. 50 stater blant dem Norge) og ILO konvensjon 182 om de verste former for barnearbeid.

Barnekonvensjonen forbyr ikke barn å arbeide, men instruerer partene om å beskytte barn gjennom lovgivning, administrative og sosiale virkemidler og informasjon, mot økonomisk utbytting, arbeid som kan være skadelig, som utgjør en risiko i forhold til deres helse og utvikling eller som hindrer barnet i å få utdanning. Hvorvidt arbeidet er skadelig eller ikke avhenger av barnets alder og livssituasjon.

Arbeid skal derfor ikke forhindre barn fra å skaffe seg utdanning. Alle barn har rett til grunnutdanning for å sikre seg tilgang til grunnleggende ferdigheter. Det er i visse tilfeller nødvendig å organisere utdanning også for barn som må arbeide for å overleve. I tillegg til selve skoletiden trenger de også tid til å gjøre lekser.

ILO konvensjon 138 spesifiserer 13 år (12) for lett arbeid i en begrenset tidsperiode. Ellers gjelder 15 år (14) unntatt for arbeid hvor det i andre konvensjoner er en 18 års grense. Det norske ståstedet er at barn under 13 skal gå på skole og ikke arbeide.

Siden det er og vil bli nødvendig for barn å arbeide, blir regulering av minimumsalder, arbeidsforhold, arbeidstid og lønn av stor betydning for å hindre utnyttelse av barn. Det er nødvendig å kontrollere at bestemmelsene blir fulgt og at det legges til rette utdanningsmuligheter for barn som arbeider.

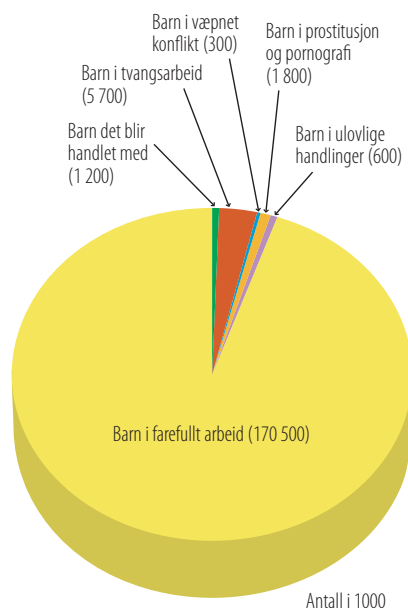
5

KAPITTEL 5 BARN OG UNGES RETT TIL BESKYTTELSE

Barnekonvensjonens artikkel 19 lyder:

(1) Partene skal treffe alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barnet mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge(r) eller eventuell annen person har omsorgen for barnet.

Særlig sårbare grupper av barn

Barnekonvensjonens art. 34, første setning, lyder: Partene påtar seg å verne barnet mot alle former for seksuell utnytning og seksuelt misbruk.

Barnekonvensjonens art. 35 lyder: Partene skal treffe alle egnede nasjonale, bilaterale og multilaterale tiltak for å hindre bortføring og salg av eller handel med barn til noe som helst formål og på noen som helst måte.

Beskyttelse av denne art står ofte langt tilbake for beskyttelsen av voksne arbeidere fordi arbeiderlovgivningen vanligvis bare gjelder for dem over 18 år, noen ganger 16 år.

Hvor og hva arbeider barna med?

Totalt sett er det Asia som har flest barnarbeidere, dvs. ca 61% av det samlede antallet i verden, sammenlignet med 32% i Afrika og 7% i Latin Amerika. I alle regionene tyder statistikken på at flere gutter enn jenter deltar i økonomisk aktivitet. Tallene underslår imidlertid antallet arbeidende jenter i husarbeid o.l. Flertallet av barna arbeider innen jordbrukssektoren, i småindustri og tjenesteytende næringer. Bare 5% arbeider innen eksportnæringen. Å hjelpe barn i den uformelle økonomien blir følgelig en prioritet. Det er her de mest risikofylte og utålelige former for barnarbeid finnes.

De verste formene for arbeid

I 1999 skjedde et viktig gjennombrudd. Arbeidsgivere, regjeringer og fagforeninger ble enige om en global avtale for "Elimineringen av de verste former for Barnarbeid" (ILO konvensjon 182). Denne konvensjonen definerer de verste former for barnarbeid som a) alle former for slaveri og handel med barn, inklusive livegenskap, tvangsarbeid, og tvungen rekruttering av barn til væpnet konflikt, b) bruk av barn i

prostitusjon, for produksjon av pornografi, c) bruk av barn i narkotika-produksjon og narkotikahandel, og d) alle andre former for arbeid som er til skade for barns helse, trygghet eller moral.

Foreldres viktige rolle

Det er viktig å huske på at barn flest lever i familier som tar omsorg for dem. Vi kan ofte bedre barns liv ved å bedre voksnes arbeidsvilkår og sikre et tilfredsstillende utkomme. Hvis voksne tjener en skikkelig lønn kan de forsørge en familie. Det burde derfor ikke være nødvendig for barn å arbeide. I mange av de fattigste landene er det nær sammenheng mellom fattigdom og barnarbeid og mellom kvinners situasjon, kvinners adgang til produktivt arbeid og situasjonen til barn i risikofylt arbeid. I disse landene har imidlertid kvinner begrenset adgang til utdanning, få ferdigheter som de kan nyttiggjøre seg i lønnsarbeid og begrenset beskyttelse via lov. Dette innebærer arbeid i dårlig betalte og utrygge yrker med et stort antall barn som må forsørges, samt større avhengighet av barns arbeidsinntekter. Når den nasjonale økonomien vakler, er det ofte kvinner som mister arbeidet. Sosiale tiltak i den grad de overhodet eksisterer – støtter i liten grad kvinner. Barns lønn er enda lavere og i slike situasjoner kan de komme til å fungere som en arbeidskraftreserve.

Myndighetenes, fagbevegelsen og medias rolle

En hovedoppgave for statlige myndigheters er å skape forutsetninger for vekst som kommer de fattige til gode. Dette innebærer bl.a. at forutsetningene legges til rette for voksne får et tilstrekkelig utkomme fra sin virksomhet og at det også skapes nye, meningsfylte arbeidsplasser. Her har demokratiske og representative fagorganisasjoner i de enkelte land store oppgaver. Tilgang til gratis utdanning av god og relevant kvalitet er også et viktig strategisk element i kampen mot barnarbeid. I mange land har utdanning skjulte kostnader som uniformer og bøker som blir en vesentlig hindring for mange familier. Mange steder går barn ut av grunnskolen i en alder av 10 år. Svært mange slutter før. En utfordring blir å utvikle muligheter for fortsatt læring etter denne alderen. Generelt må undervisningen gjøres mer relevant for arbeidsmarkedet med større vekt i de høyeste klassene på praktisk og yrkesrettet opplæring.

Langsiktige, forebyggende løsninger oppnåes best gjennom samarbeid mellom relevante frivillige organisasjoner og myndigheter. Myndigheter, internasjonale organisasjoner, privat sektor, sivil samfunn og forbruker

Omfanget

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) anslår i rapporten "En framtid uten barnarbeid" at 246 mill. barn – ett av hvert sjette barn i alderen 5-17 år – er i arbeid. Rapporten sier også at:

- ett av hvert åttende barn i verden – ca. 179 mill. barn i alderen 5-17 – er fortsatt utsatt for den verste formen av barnarbeid som truer barns fysiske, mentale og moralske velferd;
- ca. 111 mill. barn i farefullt arbeid er under 15 år og bør "umiddelbart trekkes tilbake fra arbeid av denne art";
- i tillegg kommer 59 mill. ungdommer i alderen 15-17 som bør motta livsviktig og umiddelbar beskyttelse i forhold til farefullt arbeid eller også trekkes tilbake fra slikt arbeid;
- omlag 8,4 mill. barn er fanget i de verste, betingelsesløse formene for barnarbeid inkludert slaveri, omsetning, gjeldsbinding og andre former for væpnet konflikt, prostitusjon, pornografi og andre ulovlige aktiviteter;

grupper har ulike fortrinn og roller å spille. FN organisasjoner som ILO og UNICEF har mulighet til å bistå regjeringer med å fremme barns rettigheter. Frivillige organisasjoner på den andre siden er ofte flinkere til å arbeide med og i lokale samfunn. Fagforeninger kan bruke sine muligheter til å organisere arbeidere til tiltak overfor barnarbeid. Lærerne og deres organisasjoner har en særlig viktig funksjon. Også media har en viktig vokterrolle å spille i slike sammenhenger. Sosial dialog mellom partene i arbeidslivet styrker kampen mot barnarbeid og kampen mot barnarbeid styrker sosial dialog.

Handel med barn.

Ett av de mest avskyelig misbruk som er avdekket de senere årene er handel med barn til direkte utbytende arbeid. Slik handel innebærer omsetning av mennesker for å tjene penger. Altså ren slavehandel. Mange av barna havner i sexindustrien. De blir omsatt med løfte om god utdanning og et godt liv. UNICEF anslår at det i Vest- og Sentral Afrika blir handlet med 200 000 barn hvert år. Sør Asia – Bangladesh, Nepal, Pakistan og India er et annet kjerneområde. Mekong regionen i Sør Øst Asia et tredje. Her er barnehandel gjerne knyttet tett opp til narkotikahandel og seksuell utnyttelse.

Det er det enkelte lands myndigheter som må ta ledelsen for å bekjempe dette problemet – innsats på i lokalsamfunnet er ikke nok. Noen regjeringer må fokusere på barn som forlater hjemlandet sitt. Andre må se nærmere på barn som ankommer. Barnehandel er et komplekst regionalt og internasjonalt problem. Internasjonalt trengs derfor sterkere og bedre koordinerte institusjoner for å håndtere problemet. En rekke regjeringer lager for tiden nasjonale handlingsplaner for å prioritere tiltak i kampen mot de verste formene for barnarbeid. Dette skjer i nært samarbeid med det sivile samfunn, arbeidsgiver- og fagforeninger, foreldre og barn. Som ledd i slike planer står opplæring av politi- og rettsmyndigheter; immigrasjonsmyndigheter; arbeidsinspektører; dommere, aktører m.m

I noen land er barnarbeid også et resultat av sosial utelukkelse og diskriminering av urfolk, kaste grupper, religiøse eller etniske minoriteter.

Fra norsk side ble det for perioden 2003-2005 fra Regjeringens side laget en "Handlingsplan mot handel med kvinner og barn". Planen omfatter tiltak for å:

- beskytte og hjelpe kvinner og barn som er ofre for menneskehandel;

- forebygge at handel med kvinner og barn kan finne sted;
- avdekke og straffe handel med kvinner og barn;
- styrke kunnskap og samarbeid for å innfri planens intensjoner.

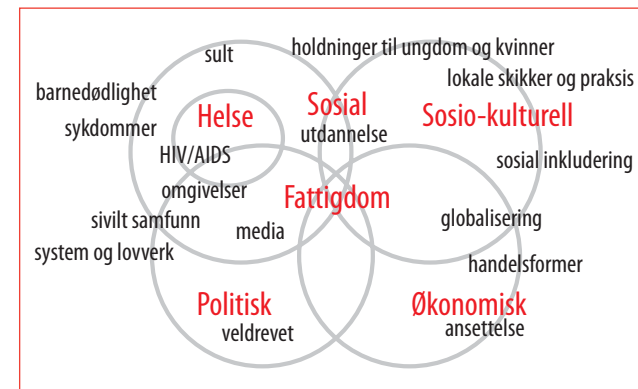
Barn og ungdom i væpnet konflikt – endrede sikkerhetsutfordringer

I kjølvannet av den kalde krigen har de globale sikkerhetsutfordringene endret karakter. Antallet interne konflikter innenfor etablerte statsgrenser har økt med store tap av sivil befolkningen, ikke minst barn og ungdom. Mer enn 1/3 av FNs medlemsland har nylig opplevd væpnet konflikt, opplever pågående konflikt eller står overfor faren for å bli dratt inn i konflikt. Konsekvensene er store, ikke bare i form av døde, skadede og ødelagte fysiske verdier, men først og fremst fordi framtidsutsiktene for utvikling svekkes. Internasjonal terrorisme berører et økende antall barn og ungdom og skaper usikkerhet for fremtiden.

Fredsbygging er fra norsk side et viktig supplement til fredsskapende prosesser og fredsbevaring. Mange av elementene i fredsbygging er de samme som i utviklings samarbeid med land som ikke er berørt av konflikt. I 2004 lanserte regjeringen "Utviklingspolitikens bidrag til fredsbygging. Strategisk rammeverk for Norges rolle". Rammeverket er relevant for barn og ungdom i land eller regioner hvor voldelig konflikt truer, pågår eller er avsluttet: barn og ungdom er viktige aktører mht. å bygge fred. Når det gjelder virkningene av væpnet konflikt på barn og ungdom er det nødvendig å legge et klart kjønnsperspektiv på forståelsen og tiltak knyttet til barn og ungdom. Norge har bl.a. ved å slutte seg til Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (2000) forpliktet seg til å arbeide med forhold som særlig berører jenter og kvinner i krig/konflikt.

Antallet sivile krigsofre har økt dramatisk fra 5% til 90% av alle ofre i løpet av de to siste tiårene. Mellom 1993 og 1996 var 45% barn av de som ble drept i konflikt. 2 millioner barn er følgelig blitt drept i væpnet konflikt det siste tiåret. Mer enn 1 million barn er blitt foreldreløse. 800 barn drepes eller skades hver måned av landminer. Tilgangen til og den omfattende bruken av lette håndvåpen gjør også barn mer "egnet" som soldater. Barn og ungdom er i økende grad også blitt mål, ikke tilfeldige ofre i konflikter. Studier viser at når overgrep skjer systematisk over lang tid uten at de

Ulike konfliktsituasjoner og forholdet mellom dem

Barnekonvensjonens art. 38 (4) lyder:

I samsvar med sine forpliktelser i henhold til internasjonal humanitærrett til å beskytte sivilbefolkningen under væpnede konflikter, skal partene treffe alle gjennomførbare tiltak for å sikre beskyttelse av og omsorg for barn som berøres av en væpnet konflikt.

ansvarlige blir strafferettslig forfulgt – hvilket er typisk i lave intensitetskonflikter – forlenger dette barns traumer og bidrar til en følelse av håpløshet og manglende tro på framtida. Slik har mangel på strafferettslig forfølgelse også en indirekte virkning på barns situasjon.

Ifølge Verdens helseorganisasjon(WHO) er væpnet konflikt og politisk vold de viktigste årsakene til skade, svekkelse og fysisk funksjonshemning. Mer enn fire millioner barn er funksjonshemmede som følge av dette forholdet. Bare i Afghanistan alene har 100 000 barn krigsrelaterede hemninger; mange forårsaket av landminer. Mangelen på grunnleggende tjenester og ødeleggelsen av helsefasiliteter under krig, betyr at barn som lever med funksjonshemninger får liten eller ingen støtte. Utenriksdepartementets "Plan for arbeidet med mennesker med funksjonshemming i bistanden"(1999) understreker at støtte for mineofre er et satsingsområde.

FN oppnevnte tidlig på 1990-tallet Graca Machel som ekspert til å foreta en studie om barn i væpnet konflikt. I rapporten fra 1996 påpeker hun at millioner av barn er drept som følge av væpnet konflikt, "...men tre ganger så mange er alvorlig såret eller permanent funksjonshemmet". I mange år har mye arbeid vært rettet mot utarbeidelse av en tilleggsprotokoll om barn og væpnet konflikt. Denne er nå vedtatt med 18 år som aldersgrense for deltaking i fiendtligheter. Norge har ratifisert protokollen og det er viktig å arbeide for oppslutning fra alle land.

Jenter og unge kvinners særlige situasjon i krig og konflikt

Fra konflikter i Bosnia og Hercegovina til Rwanda har jenter og unge kvinner blitt utsatt for voldtekt, fengsling, tortur og henrettelse. Systematisk voldtekt, som det mest nærgående av alle overgrep, er blitt dokumentert i mange væpnede konflikter; inkludert Bangladesh, Kambodsja, Kypros, Haiti, Liberia, Somalia, Uganda og Sudan. Seksuelle overgrep mot jenter og unge kvinner bryter ned sosiale strukturer på en mer effektiv måte enn noe våpen kan gjøre. Voldtekt i krig kan utløse sterke kollektive reaksjoner siden overgrep i mange situasjoner blir sett på som et overgrep mot hele samfunnet. Overgrep av denne art har store helsemessige konsekvenser, både fysiske og psykiske. Spredning av seksuelt overførbare sykdommer; inkludert hiv/aids, er også en mulig følge av voldtekt. Barn som blir født som følge av slike overgrep og deres mødre har særlige behov for beskyttelse og støtte. Dette vil gjøre økt støtte nødvendig til familier og lokalsamfunn der jenter og kvinner er blitt utsatt for slike overgrep. Særlig de humanitære organisasjonene har utfordringer mht. å øke innsatsen på dette området.

Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet inneholder en rekke anbefalinger som berører jenter og kvinner i krig/konflikt og deres spesielle behov. Bl.a. bes alle parter i væpnet konflikt iverksette særlige tiltak for å beskytte kvinner og jenter mot kjønnsbasert vold, især voldtekt og andre seksuelle overgrep. Resolusjonen understreker at det internasjonale samfunnet har et ansvar for å unngå straffefrihet i forhold til seksuell vold og overgrep mot jenter og kvinner i væpnet konflikt. Den internasjonale straffedomstolen (ICC) er etablert for at også slike saker kan reises og straff utmåles.

I konfliktområder hvor internasjonale fredsbevarende og andre styrker er utplassert, utsettes jenter og kvinner også for voldtekt og andre overgrep. Stadig mer dokumentasjon fra disse områdene viser at de som skal beskytte også kan være overgripere og slik hindrer grunnleggende beskyttelse av barn og unge. Det blir viktig at etiske retningslinjer for alt humanitært personell følges når det gjelder å utnytte egen maktposisjon.

Barnesoldater

Konflikter, naturkatastrofer og økonomisk krise kan få store og negative konsekvenser på familier og barn i fattige hushold. Dette er virkninger som er kjente for å drive barn inn i risikofylt arbeid og fjerne dem fra deres rettigheter og den særlige beskyttelse de har krav på i henhold til Internasjonal humanitær rett (IHR).

Ifølge FN's spesialrepresentant for barn i væpnet konflikt er ca. 300 000 barn under 18 år for tiden blir brukt som soldater. Noen blir rekruttert ved makt, andre deltar frivillig i en ideologisk kamp til forsvar for egen etniske gruppe, for å søke forsvar mot vold fra andre soldater eller for å understøtte seg selv eller egne familier. Barnesoldater rekrutteres hovedsakelig fra fattige og marginaliserte grupper. Mange er blitt skilt fra sine familier. Barn helt ned til 10 år blir rekruttert. De starter ofte som visegutter eller -jenter; bærere, kokker eller speidere. Mange blir utnyttet seksuelt og underkastes den samme disiplin og straff som voksne. De tvinges til å begå forferdelig overgrep inkludert avstraffelse og henrettelse av andre barn. Denne brutaliteten skader psykisk i tillegg til at den frarøver mulighet til utdanning, familieliv, kontakt med eget lokalsamfunn, tradisjoner og helsetjenester.

Graca Machel kom med en appell om at barn skulle betraktes som "fredssoner". I hennes rapport fra 2000 påpeker hun at til tross for de mange forpliktelser gjort overfor barn, "...gjenstår det for menneskehe-

Tilleggsprotokollen til Barnekonvensjonen om barn i væpnede konflikter, artikkel 1, lyder: Statspartene skal ta alle mulige forholdsregler for å sikre at medlemmer av deres væpnede styrker som ikke har fylt 18 år, ikke tar del i fiendtligheter.

ten å erklære barndommen uskadet". En større FN-konferanse samme år vedtok en 14 punkts handlingsplan for å trygge rettighetene til barn i slike situasjoner. Planen oppfordrer alle stater til å vedta tiltak for å bistå barn påvirket av krig, å stille de som krenker barn til ansvar, å vurdere virkningene av sanksjoner på barn og tilby egne barneforsvarsenheter til fredsbevarende styrker. Dette er anbefalinger som umiddelbart må omsettes i praksis.

Barn og vold

Hver dag får millioner av barn juling, de blir slått, sparket og fiket til av voksne. Dette er vold som er lovlig i mange land hvor foreldre, lærere og ansatte i soningsinstitusjoner har tillatelse til å bruke fysisk avstraffelse overfor barn. Rusmidler er ofte en utløsende faktor i familievold. Vold mot barn er et klart brudd på barns rettigheter slik de er nedfelt i Barnekonvensjonen. Den hevder beskyttelse mot alle former for vold, respekt for fysisk integritet og respekt for egenverdi.

Inntil nylig har regjeringer, frivillige organisasjoner, yrkesorganisasjoner og internasjonale institusjoner konsekvent sviktet mht. å forholde seg til vold mot barn som et menneskerettighetsspørsmål. Regjeringer vegrer seg ikke bare mht. å blande seg inn i privatsfæren, men nekter også å erkjenne omfanget av og alvoret i denne type avstraffelser. Det siste tiåret har imidlertid omfanget og alvoret i voksnes behandling av barn blitt dokumentert. En bredt anlagt studie av barn i alderen mellom 10 og 20 år i Alexandria, Egypt, fant at over 1/3 ble "disiplinert" gjennom slag med hender, stokker, belter og sko. 1/4 av disse barna rapporterte at dette hadde resultert i fysiske skader, inkludert brudd, tap av bevissthet og permanent uførhet. Eksemplene er ikke eksepsjonelle. Dokumentasjon fra Sudan, Filippinene, USA, Etiopia og Bangladesh avdekker at barn blir utsatt for vold, trusler, offentlig ydmykelse og tortur på daglig basis.

Åtte europeiske land har eksplisitt forbudt alle former for fysisk avstraffelse av barn. Et økende antall land, inkludert Namibia, Sør-Afrika, Etiopia, Korea, New Zealand og Uganda har forbudt det i skoler og omsorgsinstitusjoner. Å vedta lover fører imidlertid ikke automatisk til at de respekteres. Komiteen for barnets rettigheter har konsekvent oppfordret regjeringer om å oppfylle sine forpliktelser om å beskytte barn mot fysisk og psykisk vold ved å innføre nødvendig lovgivning. Null-toleranse er blitt understreket som det førende prinsipp. Psykisk og sosial vold – f.eks. hiv/aids stigmatisering mot jenter og kvinner – er oversatt i de fleste staters lover og rettssystem. Det samme gjelder tvangsgifte, barneekteskap og drap av jentebarn.

Mye tyder på at situasjonen er verre for funksjonshemmede barn. En nylig studie av 40 000 barn avdekket at funksjonshemmede opplevde mer regelmessig og utbredt misbruk enn ikke funksjonshemmede. Sannsynligheten for at de ble vanskjøttet og fysisk misbrukt var fire ganger større og psykisk mishandlet tre ganger større. Mens alle funksjonshemmede barn sto overfor en større risiko for misbruk, var sannsynligheten for at de med tale- og språklige problemer ble misbrukt syv ganger større. Jenter er også uforholdsmessig mer utsatt for vold. I noen land forekommer drap av kvinner, incest og drap som følge av manglende medgift.

FNs globale studie om vold mot barn vil foreligge i 2005 med ny informasjon om situasjonen, samt anbefalinger om oppfølging fra medlemsland, FN-systemet, det sivile samfunn og barn. Arbeidet ledes av den uavhengige ekspertten Paulo Sergio Pinheiro fra Brasil og støttes økonomisk av Norge.

Flyktninger og asylsøkere

Væpnede konflikter har revet ca. 20 millioner barn vekk fra deres hjem, enten som flyktninger eller internt fordrevne. Slike endringer kan bli katastrofale for et barns utvikling. De fører barn ut i fattigdom med fare for feilernæring og dårlig helse, ødelegger muligheter for videre utdanning, fratrar dem sikkerhet, utsetter dem for vold, tvinger dem til å være vitne til familiemedlemmers død, stjeler barndommen og utsetter dem for umålelig fysisk lidelse og følelsesmessig og psykologisk skade.

Selv når barn flykter og søker asyl i trygge land, blir deres særlige behov ofte ikke tatt hensyn til i forbindelse med asylsøknader. Artikkel 22 i Barnekonvensjonen fastslår at barn som søker asyl "skal få nødvendig vern og humanitær hjelp".

Når enslige barn ankommer på flyplasser og i havner i vertslandene blir de påkjenninger de har vært utsatt for gitt liten eller ingen oppmerksomhet. De blir ofte behandlet på samme måte som voksne. Barns behov er imidlertid ikke de samme som voksnes. De trenger særbehandling i form av barnevennlige intervjurom, voksne som er vant til å snakke med barn, tilpasset informasjon, oppnevnelse av verger som tar ansvar for å skaffe hjelp og veiledning. De trenger også omsorg, sikkerhet og følelsesmessig støtte. I mange land blir barneasylsøkere overlatt til seg selv umiddelbart etter at søknadsbehandlingen er avsluttet.

I flyktningleire er jenter og unge kvinner særlig utsatt for sult og utnyttelse

Barnekonvensjonens art. 22 (1) lyder:
Partene skal treffe egnede tiltak for å sikre at et barn som søker flyktningstatus eller som anses som flyktning i samsvar med gjeldende internasjonale eller nasjonale lover og saksbehandlingsregler, enten det ledsages eller ikke av sine foreldre eller av noen annen person, skal få nødvendig vern og humanitær hjelp i samsvar med gjeldende rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon og i andre internasjonale menneskerettighets- eller humanitære dokumenter som nevnte land er parter til.

Internasjonal lovgivning om barnearbeid

	Generell minimumsalder (Artikkel 2)	Lett arbeid (Artikkel 7)	Farefullt arbeid (Artikkel 3)
Under normale forhold	15 år eller mer (ikke mindre enn tvungen skolealder)	13 år	18 år (16 år under betingelser)
Der økonomiske og utdannelses tilbud er utilstrekkelig utviklet	14 år	12 år	18 år (16 år under betingelser)

ILO 1998

Barnekonvensjonens art.37(a) lyder: Partene skal garantere at **a)** intet barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Verken dødsstraff eller livstidsstraff uten mulighet til løslatelse skal idømmes for lovovertridelser begått av personer under 18 år; **b)** intet barn ulovlig eller vilkårlig berøves sin frihet. Pågrepelse, frihetsberøvelse eller internering av et barn skal skje på lovlig måte og skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom

ofte fordi menn tar kontroll over matvareutleveringen. Matvarehjelp kan også komme til å overse kvinner og barns spesielle ernæringsbehov. Helsetjenestene er ofte mangelfulle med negativ effekt på spedbarn og høy mødredødelighet som resultat.

Særlig viktig blir det å sikre flyktningebarnas rett til utdanning. Skolen vil kunne gi slike barn en trygg ramme og et fast tilholdssted i en ofte kaotisk hverdag. Skolen vil også kunne legge til rette for integrering der de oppholder seg.

Barn og unge i rettssystemet

I bysamfunn verden over er barn og unge som lever på gata særlig utsatt for overgrep fra politi og rettsvesen. Fordi de er fattige har de få muligheter til å forsvare seg mot slike rettighetskrenkelsener. Deres situasjon i fengsel er langt verre enn voksnes. De nektes retten til utdanning og elementære helsetjenester og er svært utsatt i forhold til narkotikamisbruk, seksuell utnyttelse og hiv/aids.

De fleste av disse barna har ingenting i rettssystemet å gjøre. I fravær av et fungerende sosialvesen blir imidlertid fengsel eller såkalte "forbedringsanstalter" eneste løsningen. Barn og unge blir på den måten fanget i en ond sirkel av liv på gata og i institusjoner. De blir isolert fra samvær med andre barn og det som måtte finnes av sosiale nettverk.

Situasjonen er alvorlig for millioner av barn verden over. Både forebyggende og kurative tiltak er nødvendig. Rent rettslig må det arbeides for at alle land etablerer en kriminell lavalder og at det tas hensyn til alder i straffesaker. Norge har særlig støttet gatebarn gjennom arbeidet til norske og lokale frivillige organisasjoner.

I tiåret mellom 1994 og 2003 registrerte Amnesty International 21 henrettelser av barn i seks land. Siden 2000 er det foretatt henrettelser i Kina, DR Kongo, Iran, Pakistan og USA. Filippinene og Sudan har i tillegg felt dødsdom over barn. Både Barnekonvensjonen og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter slår fast at det er forbudt å henrette personer som var under 18 år på gjerningstidspunktet, uansett hva de måtte være anklaget for. Norge vil fortsette å ta opp og protestere i tilfeller hvor mindreårige risikerer dødsstraff.

Cesar Curuchich

HVA VIL NORGE GJØRE?

Barnearbeid

- Å forebygge og bekjempe barnearbeid vil fortsatt være en norsk prioritet i årene framover.
- Fokus vil være på de verste formene for barnearbeid som omfatter barn som blir handlet med, barnesoldater, gatebarn, foreldreløse, barn som blir utnyttet seksuelt og barn som arbeider som hushjelp.
- Det er vesentlig at barnearbeidere sikres rett til utdanning og beskyttelse mot utbytting og overgrep, at de blir hørt og gjennom egne organisasjoner deltar i å utforme politikk og utviklingstiltak.
- Å bidra til å utvikle allianser mellom aktører internasjonalt, nasjonalt og lokalt som kan angripe problematikken på en bred og helhetlig måte, blir en særlig viktig oppgave for Norge i kampen mot barnearbeid.
- I bekjempelsen av barnearbeid vil vi fra norsk side særlig støtte tilbud om tilgjengelig, trygg og relevant grunnutdanning, inkludert uformelle alternativ som kan la seg kombinere med deltidsarbeid.
- Norge vil videreføre støtten til multilaterale organisasjoner for å sikre at disse organisasjonene tar kampen mot barnearbeid alvorlig. Gjennom øremerkede bidrag til ILO, UNICEF og Verdensbanken har Norge bidratt til økt bevissthet om betydningen av kampen mot barnearbeid i organisasjonene. I tiden framover blir det viktig å etterse at organisasjonene samarbeider og viderefører det arbeid som er blitt gjort.
- Vi vil arbeide for at den nylig vedtatte tilleggsprotokollen til Barnekonvensjonen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi får bred oppslutning. Nasjonallovgivning i samarbeidslandene som sikrer barns beskyttelse og straffer overgripere bør styrkes.

Barn i konflikt

- Norge vil fortsette sin omfattende økonomiske, politiske og diplomatiske innsats i Afrika, Asia og Latin-Amerika for å forebygge konflikt, arbeide for fredelige løsninger på konflikter og bygge varig og stabil fred;
- Barns særskilte behov og rettigheter bør inngå som en

del av fredsforhandlinger, bør omfattes av mandatet for fredsbevarende operasjoner, og fokusere i planlegging og gjennomføring av fredsbyggende tiltak. Jenters samt alebarns situasjon må vies spesiell oppmerksomhet. Dette forutsetter personell med relevant faglig kompetanse og nødvendig autoritet. Fredsbevarende operasjoner bør inkludere spesielle rådgivere med oppgave å ivareta barns rettigheter og behov. Det skal arbeides for at etiske retningslinjer for alt humanitært personell implementeres.

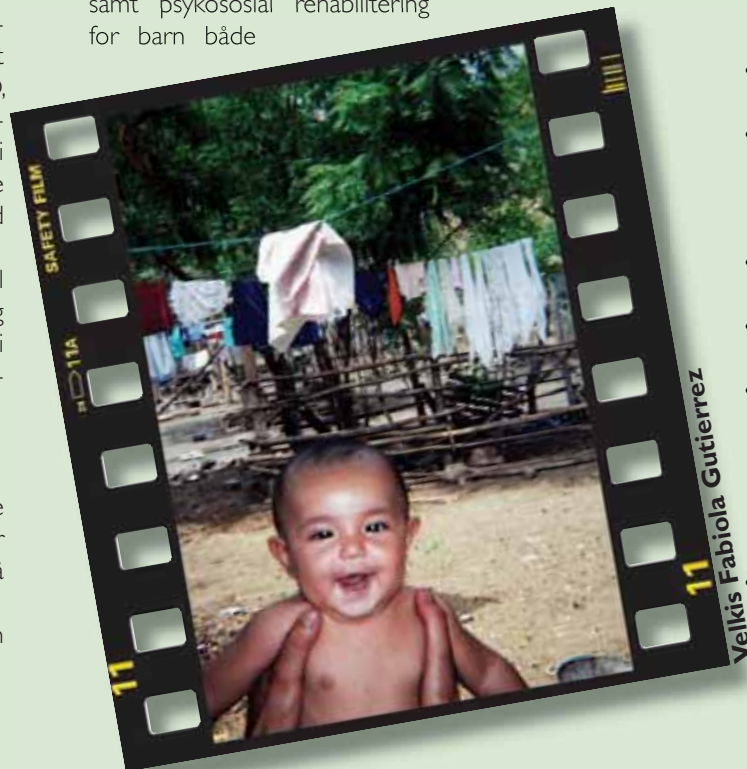
- Norge vil arbeide for at tilleggsprotokollen om barn i væpnet konflikt får bred oppslutning. Det samme gjelder mht. de forpliktelser Norge har som følge av Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet (2000)
- Norge vil gi økt støtte til barn rammet av voldelig konflikt både når det gjelder forebyggende beskyttelse og rehabilitering. Det kan bli nødvendig med øremerket bistand spesielt for barn for å sikre at den når fram til målgruppen. Frivillige organisasjoner blir i den forbindelsen en viktig kanal i forhold til bl.a. familier og lokalsamfunn.
- Norge vil legge særlig vekt på utdannings- og aktivitets-tilbud, opplæring i ikke-voldelige konfliktløsning samt psykososial rehabilitering for barn både

som en del av humanitær bistand og i fredsbyggende innsats. Dette gjelder særlig for jenter som har vært utsatt for overgrep i konflikt, særlig voldtekt og seksuelle overgrep. Barn som blir født som følge av slike overgrep og deres mødre skal være en særlig viktig målgruppe for norsk støtte.

- Norge vil arbeide for å hindre rekruttering av barn til væpnede styrker og for avvæpning, demobilisering og reintegrering av barnesoldater i lokalsamfunnet.
- Norge vil arbeide for at barns rettigheter og behov ivaretas i humanitære minerettede tiltak.
- Norge vil arbeide for programmer for flyktninger og internt fordrevne må ivareta barns rettigheter og behov, bl.a. for psykologisk rådgivning, skolegang og oppsporing av familie.

Barn utsatt for vold

- Norge vil støtte informasjons- og bevisstgjøringsarbeid i forhold til barn, familier, lærere og helsepersonell i lokalsamfunnet for å forebygge og håndtere ulike former for vold og seksuelt misbruk av barn. Særlig jenter og unge kvinners situasjon skal fokuseres og i denne sammenheng blir gutter og unge menn også en viktig målgruppe.
- Norge vil arbeide for at medias arbeid på dette området styrkes, ikke minst opplæring av journalister.
- Norge vil bidra til å styrke lovgivning og kapasiteten til rettsvesen, politi- og påtalemyndighet samt utdanning av jurister og politi for å bekjempe ulike former for vold og seksuelt misbruk av barn.
- Norge vil arbeide for at alle land etablerer en kriminell lavalder og at det tas hensyn til alder i straffesaker.
- Norge vil fortsette å ta opp og protestere i tilfeller hvor mindreårige idømmes dødsstraff.
- For å forebygge ulike former av vold og seksuelt misbruk av barn og ungdom er det nødvendig å prioritere informasjons og bevisstgjøringsarbeid i forhold til barn, familier, lærere og helsepersonell i lokalsamfunnet. Det er behov for særlig oppmerksomhet i forhold til barn med nedsatt funksjonsevne.
- Norge vil støtte økonomisk og ta aktivt del i oppfølgingen av FN's globale studie om vold mot barn.

Velkis Fabiola Gutierrez

Retten til å delta, organisere seg og medvirke er sentral i Barnekonvensjonen. Det innebærer at barn har rett til å si fra og til å bli hørt, rett til å bli tatt på alvor, til å motta informasjon og til å delta i relevante beslutningsprosesser på alle plan i samfunnet. Fordi praksis er den beste opplæring i demokrati er barn og unges rett til å delta en vesentlig forutsetning for utviklingen av demokratiet og derfor også i kampen mot fattigdom. Fordi nesten halvparten av verdens befolkning i dag er under 24 år, må beslutningstakere på alle nivå innrette seg på at barn og unge ikke lenger bare er "framtida". De er samtidas kanskje viktigste aktører. Det tilsier innflytelse.

Mange av de landene hvor Norge driver utviklingssamarbeid er preget av svake demokratiske strukturer og det er få tradisjoner mht. innbyggernes deltakelse i politiske prosesser. Det gjelder ikke minst for unge mennesker, både gutter og jenter. De lærer opp til å lytte til de "eldste" og føye seg etter deres beslutninger. Selv ungdomsorganisasjonene har ofte autoritære trekk og domineres gjerne av voksne ledere.

Barnekonvensjonens art. 13(1) lyder: *Barnet skal ha rett til ytringsfrihet; denne rett skal omfatte frihet til å søke, motta og meddele opplysninger og ideer av ethvert slag uten hensyn til grenser; enten det skjer muntlig, skriftlig eller på trykk, i kunstnerisk form eller gjennom en hvilken som helst uttrykksmåte barnet måtte velge.*

Unge mennesker er ofte mer åpne for nye ideer, de har energi og kreativitet til å mobilisere for sosial og politisk endring. For at et økende antall unge mennesker verden over skal få spille en rolle i samfunnsutviklingen er det imidlertid nødvendig å samarbeide med voksne og bearbeide deres holdninger. Det er derfor viktig for oss som giverland å identifisere og støtte demokratiske organisasjoner i det sivile samfunn hvor barn og ungdom kan spille en rolle, delta i beslutningsprosesser både på lokalt og nasjonalt nivå. Vi kan også internasjonalt bidra til å øke nasjonale og lokale myndigheters holdning til barns rettigheter. Samtidig må det åpnes for deres reelle deltakelse i lokale beslutningsorganer. Mer uformelle, tidsbegrensede bevegelser både i by og bygd som fokuserer på en eller noen få saker knyttet barn og unges rettigheter må også anerkjennes og støttes.

Barnekonvensjonens artikkel 14 (1) lyder: *Partene skal respektere barnets rett til tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet;*

Særlig i tradisjonelle samfunn kan barn og ungdom framstå som viktige

kulturelle endringsagenter som følge av at deres kontaktflate med omverdenen er bredere. De er mer mottakelige både på godt og ondt for impulser fra en internasjonal ungdomskultur. Det er flere eksempler på at barn og ungdom har vist mot, vilje og evne til å påvirke avgjørende politiske prosesser. Ungdomsskoleelevenes opprør i Soweto i 1976 er ett eksempel. Kinesisk ungdoms demonstrasjoner for demokrati og ytringsfrihet på den himmelske freds plass i 1989 et annet, mens studentopposisjonen i Iran er et nyere eksempel.

I alt utviklingssamarbeid der målet er å sikre barn og ungdom et godt oppvekstmiljø er det nødvendig med et samspill og samarbeid mellom offentlige og frivillige krefter. Barne- og ungdomsorganisasjoner er viktige deltakere i et slikt samarbeid og norske myndigheter vil arbeide for at samarbeidslandenes myndigheter gir barn og ungdom fra frivillige organisasjoner mulighet til å delta i politiske prosesser. Gjennom barne- og ungdomsorganisasjonene har barn og ungdom en kanal for meningsytringer til myndigheter på alle nivå.

Barnekonvensjonens art. 23 (1) lyder: *Partene erkjenner at et barn som er psykisk eller fysisk funksjonshemmet skal ha et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer verdighet, fremmer selvtilit og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet.*

Funksjonshemmede

Funksjonshemming er både en årsak og en konsekvens av fattigdom. Det er neppe mulig å fjerne fattigdommen i verden dersom rettighetene og behovene til mennesker med funksjonshemming ikke blir prioritert.

Ifølge FN er ett menneske blant 20 funksjonshemmet. Mer enn tre av fire av disse lever i utviklingsland. Som oftest er de blant de fattigste av de fattige. Nylige Verdensbank-anslag tyder på at de kan utgjøre så mange som en blant fem av verdens fattigste. Funksjonshemming begrenser adgang til utdanning og sysselsetning og fører til økonomisk og sosial eksklusjon. Slik blir mange fattige mennesker med funksjonshemming fanget i en ond sirkel av fattigdom og funksjonshemming. Begge både en årsak og en følge av hverandre.

Funksjonshemmede barn og ungdom er en særlig utsatt gruppe. Dødeligheten for barn med funksjonshemming kan være så høy som 80% i land hvor under fem dødeligheten som helhet har falt til under 20%.

KAPITTEL 6 BARN OG UNGDOMS RETT TIL DELTAKELSE

Barnekonvensjonens art. 12 lyder: (1) *Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet. (2) For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.*

I visse tilfeller skjer det prosesser hvor funksjonshemmede barn rett og slett lukes ut. Funksjonshemmede jenter opplever ofte en dobbel diskriminering som følge av sitt kjønn.

En stor del av funksjonshemningene lar seg forebygge. Tiltak for mor og barn og heving av utdanningsnivået for jenter er særlig viktig. At en generelt oppnår de internasjonale utviklingsmålene for økonomisk, sosial og menneskelig utvikling vil direkte kunne redusere antallet funksjonshemmede i mange fattige land. Generelle forbedringer i levekårene vil imidlertid ikke være nok. Særlige tiltak er fortsatt nødvendig ikke bare mht. forebygging, men også for å sikre at mennesker med funksjonshemninger er i stand til å delta fullverdig i utviklingsprosesser, få sin rettmessige del av framgangen og resultatene og kreve sine rettigheter som fulle og likeverdige samfunnsmedlemmer.

Når det gjelder tjenester for funksjonshemmede, blir resultatene bedre når tjenestene skaffes til veie innenfor eksisterende institusjoner og strukturer (sosiale, utdanningsmessige og i arbeidslivet) i samfunnet og hvor prosedyrer er etablert som sikrer at de det gjelder blir hørt.

En rettighetstilnærming til funksjonshemning og utvikling innebærer rett til å representere seg selv. Rettighetene til mennesker med funksjonshemning ivaretas best av folk som selv har problemer. Framveksten av en demokratisk, representativ bevegelse for funksjonshemmede er en måte å sikre at myndighetenes tilnærming er hensiktsmessig i forhold til behovene og rettighetene til mennesker med funksjonshemning. Den kan også bidra til å sikre at målgrupper tar del i planleggingsprosesser, gjennomføring og overvåking av alt utviklingsarbeid for funksjonshemmede og sikre at hindringer blir fjernet når det gjelder deltakelse og bekjempe diskriminerende politikk og praksis. Dette gjelder også barn og ungdom. Det er særlig viktig at de får mulighet til å organisere seg og gi stemme til den interessekampen de er del av.

Norge har vedtatt en egen handlingsplan for funksjonshemmede i utviklingssamarbeidet (1999) som er fulgt opp bl.a. i forhold til Verdensbanken. Her har Norge satt funksjons hemming på den utviklingspolitiske agenda gjennom å finansiere et eget fond som styrker institusjonens arbeid på feltet. For det norske stat til stat samarbeidet er det utarbeidet en egen sjekklister og indikatorer som skal sikre at funksjonshemming blir et gjennomgående tema i norsk utviklingssamarbeid. De internasjonale forhandlingene om en egen FN-konvensjon om funksjonshemmedes rettigheter

er også en viktig anledning for Norge til å fremme et barne- og ungdomsperspektiv.

Menneskerettighetsopplæring nødvendig

I en kartlegging knyttet til utviklingen av denne strategien foretatt i Norges sju hovedsamarbeidsland – Bangladesh, Etiopia, Malawi, Mosambik, Tanzania, Uganda og Zambia – om barn og unges situasjon, ble et viktig fellestrekk identifisert: en grunnleggende mangel hos innbyggerne på kunnskaper om menneskerettighetene og barnets rettigheter. Skal en rettighetstilnærming ha noen hensikt, er forutsetningen at et lands innbyggere har kunnskaper om sine rettigheter. En sentral oppgave for norsk utviklingssamarbeid er derfor å bidra til å styrke menneskerettighetsopplæringen i skole, organisasjoner, på arbeidsplasser og gjennom media. Barn og ungdom blir særlig viktige kunnskapsbærere i sine hjem og lokalsamfunn i denne sammenheng.

Målene i den norske handlingsplanen er som følger:

- Hovedmålet er sosial integrering av mennesker med funksjonshemming.

Utviklingssamarbeidet skal

- medvirke til at rettigheter og behov for mennesker med funksjonshemming ivaretas;
- bidra til at mennesker med funksjonshemming respekteres på linje med den øvrige befolkningen;
- medvirke til at problemstillinger knyttet til den situasjonen mennesker med funksjonshemming befinner seg i klarlegges og tas hensyn til i både bilateral og multilateral bistand;
- det skal være et mål at tiltak for mennesker med funksjonshemming inngår som del av det ordinære tjenestetilbudet i alle sektorer;
- innsatsen for mennesker med funksjonshemming skal styrkes i de prioriterte samarbeidslandene. Innsatsen omfatter både tiltak for funksjonshemmede gjennom det ordinære tjenestetilbudet og særlige tiltak, samt policy-dialog med det enkelte samarbeidsland om prioritering av de funksjonshemmedes rettigheter;

Barnekonvensjonens art. 31 (1) lyder:
Partene anerkjenner barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet.

Kunst, kultur og lek

Barn og ungdoms rett til hvile og fritid, til å delta i lek og utviklende aktiviteter tilpasset barnets alder og til å delta fritt i det kulturelle og kunstneriske liv, stadfestes i Barnekonvensjonen (artikkel 31). Adgang til litteratur og mulighet til å lese uforstyrret, bidrar til at barn utvikler sine ferdigheter og forstår språk samt utvider sin horisont med større forståelse og toleranse. Å delta i teater, musikalske og artistiske aktiviteter gir barn en mulighet til å uttrykke seg selv og være kreative. For mange barn utgjør egen, aktiv deltakelse en mulighet til å løse opp i personlige traumer og negative erfaringer, håndtere sorg og personlige tap. Lek, spill og andre uttrykk gir også anledning til å kommunisere håp, drømmer og konkrete synspunkt med andre. Det gir også særlig sårbare grupper mulighet til å bekjempe stigmatisering og diskriminering. Barns lek og spill innebærer sosialisering av den oppvoksende generasjon. Konfliktene i samfunnet utspiller seg også i leken.

Idrett

Støtte til "Idrett for alle" er en tilnærming norsk utviklingssamarbeid i økende grad har introdusert i forhold til særlig utsatte grupper av barn. Dette for å fremme deres helse, psykisk og fysisk. I Midt- Østen, på Balkan og i flere land i Afrika har en støttet barn og ungdoms egen organisering og gjennom turneringer og konkurranser bidratt til forståelse og forsoning over etniske, kulturelle og rasemessige grenser. Unge mennesker møtes lettere på tvers av etniske barrierer og nasjonale grenser. Historiske fordommer og traumer blir ofte borte dersom man finner fram til felles sysler som forener. Norske idrettsorganisasjoner, klubber og lag har i økende grad de senere årene søkt organisatorisk samarbeid med partnere i utviklingslandene, også som ledd i arbeidet mot rasisme i egne nærmiljø. Skoleverket er særlig viktig når det gjelder å fremme breddeidrett.

Det er viktig å bygge opp under idrettens egenverdi i form av den glede og mulighet for utfoldelse, inkludering, egenutvikling og mestring som den representerer. For jenter og unge kvinner er idretten en arena som kan bidra vesentlig til økt likestilling.

"DU GJØR EN INNSATS – VI GJØR EN INNSATS"

Mathare i Nairobi, hovedstaden i Kenya, er et av Afrikas største slumområder. Her bor om lag 500.000 innbyggere og over halvparten er under 20 år. Forholdene de lever under er uverdige for mennesker. Kjennetegnene er fattigdom, forurensning, kriminalitet og sykdom. Men det er skapt håp, engasjement og ikke så lite stolthet blant innbyggerne i Mathare. Og årsaken: fotball – "cheza mpira". I løpet av 15 år har klubben i Mathares hjertes gått fra bunnen i landets seriesystem til den absolutte topp. Laget leder i dag elitedivisjon i Kenya. I Afrika mesterskapet som nylig ble avholdt i Tunis, hadde Mathare 6 spillere på Kenyas landslag. Mirakelet som heter Mathare Youths Sports Association (MYSA) ble i 2003 innstilt til Nobels Fredspris og er et forbilde for idrettsorganisering verden over.

Mathare Youth Sport Association (**MYSA**) ble stiftet i 1987 av Bob Munroe og noen få ungdommer. I dag er over 15.000 jenter og gutter med, fordelt på ca. 700 fotball lag. Spillere, lagledere, dommere og trenere har alle lik rett til å bestemme. **MYSA** er en demokratisk organisasjon.

Slagordet i **MYSA** er: "Du gjør en innsats – vi gjør en innsats. Du gjør ingenting – vi gjør ingenting". Det stilles krav til alle medlemmer. Det grunnleggende budskapet i **MYSA**s arbeid er at det er mulig å gjøre noe med eget liv. Det fører bl.a til økt interesse for skolegang og utdanning. Medlemmene i MYSA framstår som modeller i et miljø som trenger sunne idealer.

Å delta og å forplikte seg til innsats er sentrale verdier i klubben. I tillegg til fotball driver **MYSA** flere utviklingsprosjekter i slummen i form av hiv/aids kampanjer og utdanningspro-

sjekt for ungdom i fengsel. Sentral er miljøaksjonen som alle må være med på. Lagene samler sammen søppel som deretter kjøres bort. Innsatsen gir poeng på serietabellen på lik linje med en vunnet fotballkamp.

Norge har gjennom Strømmestiftelsen, Norges Fotballforbund (NFF) og MYSA's venner i Brumunddal støttet idretts- og utviklingsarbeidet i Mathare på samme måte som vi støtter NFFs freds- og forsoningsarbeid med fotball som redskap på Balkan eller bygging av "fotballbinger" i Vietnam. Idrett for alle er et viktig utviklingsredskap.

Barnekonvensjonens art. 31 (1) lyder: Partene anerkjenner barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet.

Unge idrettstalenter i de fattige landene er imidlertid blitt en "handelsvare" som kan kjøpes billig og selges dyrt til agenter og klubber i de rike landene. Ofte tilbys de vilkår som innebærer misbruk og utbytting. Både norske myndigheter og idretten selv skal være seg bevisst de økende internasjonale tendensene til "idrettstrafficking".

Urfolks rettigheter – barn og unges situasjon

De senere årene har spørsmål som angår urfolk fått voksende nasjonal og internasjonal oppmerksomhet. Betydelig framgang er oppnådd mht. fremme av deres rettigheter. I denne prosessen har barn og ungdom blant urfolkene ikke fått den oppmerksomhet de fortjener. De er blitt overskygget av mer overordnede spørsmål knyttet til andre rettigheter og politisk representasjon.

Når tradisjonelle strukturer brytes ned som følge av press utenfra i form av miljøendringer, økonomisk utelukkelse, forflytting, utbytting eller væpnet konflikt, blir barn av urfolk særlig sårbare. Alt for ofte ender urfolks barn og unge opp i ekstrem fattigdom, går ikke på skole, er mer utsatt for sykdommer og høyere barnedødelighet, vold, misbruk og utbytting.

Artikkel 30 i Barnekonvensjonen understreker retten til barn og unge innenfor etniske, religiøse og språklige minoriteter til å praktisere egen kultur, religion og å bruke eget språk. Det er avgjørende for senere utvikling at barn lærer å lese og skrive på sitt morsmål. Det gjør at det enkelte barn bl.a. utvikler tillit til egen identitet som er en forutsetning for å forstå og respektere andre kulturer.

Norge legger til grunn en rettighetstilnærming i sin støtte til urfolk. Det dreier seg grunnleggende sett om retten til å videreføre tradisjonelle leveste og opprettholde nedarvet identitet. Fremmer en rettighetene til urfolks barn og unge, sikrer en også at deres levemåte fortsetter å eksistere. Retningslinjene for norsk innsats for å styrke arbeidet med urfolk i utviklingssamarbeidet (2004) reflekterer at Norge har vært en aktiv pådriver når det gjelder å forbedre de internasjonale rammebetingelsene for urfolk. Norge har også i mange år støttet tiltak og program for å fremme urfolks rettigheter og bedre urfolks levekår på landnivå. Dette arbeidet skal forsterkes. Man ønsker å styrke en helhetlig tilnærming i den norske innsatsen overfor urfolk og i større grad å bidra til å integrere urfolkshensyn i andre deler av vårt utviklingssamarbeid. Barn og unge blir i den sammenheng en viktig målgruppe.

Barnekonvensjonens art. 30 lyder:

I land hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller urbefolkninger, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å nyte godt av sin kultur, å bekjenne seg til å utøve sin religion eller til å bruke sitt eget språk.

Sametinget og samenes egne organisasjoner har i den sammenheng en viktig rolle å spille mht. å bidra til en slik integrasjon.

Barnekonvensjonens art. 7 lyder: (1) *Barnet skal registreres umiddelbart etter fødselen og skal fra fødselen ha rett til et navn, rett til å erverve en nasjonalitet, og, så langt det er gjørlig, rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem.*

Registrering av barn – forutsetning for deltakelse

Manglende fødselsregistrering kan utelukke et barn fra retten til å bli vaksinert, begynne på skole eller få adgang til matrasjoner. Noen barn som blir født i flyktningleire i et land i borgerkrig eller innen for en etnisk minoritet blir i realiteten statsløse. På lang sikt kan konsekvensen bli at

Utteksling for samarbeid

Fredskorpset ble etablert på 1960-tallet basert på prinsippet om å "lære bort for å hjelpe". Det ble nyetablert i 2000 med utgangspunkt i et nytt prinsipp: "arbeide for å lære". Kompetanseutveksling mellom ungdom i nord og sør er et viktig stikkord for Fredskorpsets virksomhet. Fredskorpset sender ikke lenger selv ut personell. Det legger til rette for at bedrifter, offentlige og private virksomheter, institusjoner, organisasjoner og vennsgrupper i nord og sør kan utveksle personell og ressurspersoner seg i mellom. Dette kalles for "partnerskap". For Fredskorpset er det utviklingshjelp å åpne dører for aktører som ikke driver med tradisjonelt bistandsarbeid. På det menneskelige plan åpnes det for å krysse grenser, knytte bånd og utveksle kunnskap. På det institusjonelle plan oppnår bedriftene og organisasjonene tilgang til nye markeder og kompetanse og kunnskap utvikles om internasjonale forhold.

Fredskorpset Ung er et av fire programmer i regi av organisasjonen. Det retter seg mot unge i alderen 18-25 år og baserer seg på utveksling og partnerskap mellom organisasjoner o.l. i Norge og i utviklingslandene. Flere reiser sammen enten i store eller små grupper. Fokus er på holdningsendring og deltakerne forplikter seg til å informere om erfaringer og lærdommer fra oppholdet etter hjemkomsten.

Fredskorpset har også sør/sør programmer som innebærer samarbeid mellom partnere i to eller flere utviklingsland særlig på områder hvor Norge har begrenset kompetanse og kapasitet.

de nektes muligheten til giftemål, til pass, til å eie land og åpne en bankkonto eller begynne en økonomisk virksomhet. Uten bevis på alder kan barn bli rekruttert til hæren eller til å arbeide eller utsettes for forsøk på slavehandel.

Over hele verden blir millioner av barn ikke registrert ved fødselen – det faktiske antallet er ukjent. Barnekonvensjonen påpeker at hvert barn har rett til å bli registrert ved fødselen (art. 7) fordi en fødselsattest er inngangsbilletten til statsborgerskap. Uten dette eksisterer det ikke en offisiell godkjenning på at barnet lever. Dermed mistes alle de fordelene og den beskyttelse som en nasjon skal tilby.

Også på nasjonalt nivå har den manglende evnen til å registrere barn store konsekvenser. Dersom antall barn og deres fødselsdata ikke er kjent har en regjering ingen mulighet til å finne ut raten for barnedødelighet, antall innskrevne skoleelever eller antall vaksiner som er nødvendig for å beskytte sine barn. Skikkelig planlegging og overvåking av nasjonal politikk for barn blir dermed vanskelig.

Fødselsregistrering er en stor utfordring for fattige land som mangler personell med opplæring, har utilstrekkelig administrative systemer og står overfor betydelig motstand mot slik registrering fra familier og klaner. Blant FN-organisasjonene er det særlig UNICEF og UNFPA som har

Hip Hop som endringsagent

Ulike subkulturer blant ungdom i byer verden over har sitt utgangspunkt i forhold som beskrevet ovenfor. Fellestrekkene er mange. Hip-Hop er ett. Med sitt utgangspunkt fra byslum i Nord-Amerika er den i ferd med å utvikle seg fra en musikkgenre til en sosial bevegelse. Den er både et produkt av og en reaksjon på globalisering og utgjør en kraftig politisk stemme. De mest populære artistene "rapper" om sosiale, økonomiske spørsmål og miljøproblemer og spiller en svært bevisstgjørende rolle i sine lokalmiljø.

Gjennom Hip Hop prosjektet "Messenger of Truth" møter UN-HABITATs byungdom til dialog om Tusenårsmålene, om deres rettigheter, hvordan de kan innlede dialog med lokale myndigheter og hva de selv kan gjøre for å bedre sine liv. Ungdom i slummen framstår som viktige sosiale endringsagenter som det er viktig å støtte, og Hip Hop er deres eget uttrykk.

arbeidet med denne problematikken bl.a. gjennom forenklede systemer for fødselsregistrering.

Formelle rettigheter – en utfordring for unge

Fravær av eiendomsrett og juridisk beskyttelse for unge entreprenører i den uformelle sektor gjør at de ikke kan omsette sine verdier i kapital og bruke den til produksjon og skaping av inntekter og nye arbeidsplasser. Mikrokreditt kombinert med veiledning i produksjon og markedsføring kan spille en viktig rolle mht. å gjøre unge entreprenører del av det formelle markedet. Gjennom egne foretaksorganisasjoner og allianser med progressive bank- og finansieringsinstitusjoner kan ungdom bidra vesentlig til å påvirke rammebetingelsene for produksjon og sysselsetting.

Medias sentrale rolle

Media har en viktig rolle å spille når det gjelder å skape holdninger og verdier i samfunnet. Særlig barn som leter etter egen identitet i samfunn i endring, muligens i protest mot foreldre og tradisjoner, blir lett påvirket. Konvensjonen om barnets rettigheter tar i en egen artikkel opp medias ansvar i forhold til barn. Barns integritet bør respekteres i media. Altfor ofte blir barn beskrevet som problemer, som trengende og avhengige uten evne til å bedre situasjonen for seg selv. Dette bekrefter innrykket av barn som objekter for handlinger og omsorg fra voksne, uten egen kapasitet og uten egne rettigheter og forpliktelser.

Barn har rett til å motta informasjon for å delta i utviklingen av samfunnet, til å forstå og til å gjøre seg opp en mening om det som skjer. Barn bør også gis tilgang til media for å formidle synspunkter om sin egen situasjon. Innenfor den satsing på frie media som Norge nå foretar, bør barn og ungdoms stemmer prioriteres. Det skal legges til rette for at barn og ungdom lager sine egne publikasjoner, radioprogram og andre informasjonstiltak.

Når kontakten med omverdenen øker og informasjon om andre verdier og måter å leve på spres, svekkes ofte tradisjonelle kulturmønstre. Rollene og ansvaret til barn og unge endres og gamle, overleverte normer og regler moderniseres. Barn er viktige bærere av nye ideer og kan bidra til utvikling og endring. Samtidig vet vi at barn risikerer å bli utnyttet fordi de mangler erfaring og kunnskap. Det påligger derfor media virksomheter og institusjoner å beskytte barn mot spekulative, kommersielle og utbytende krefter som kan utspille seg i en media verden.

Barnekonvensjonens art. 17, første setning, lyder: Partene anerkjenner den viktige oppgave som massemedia utfører og skal sikre at barnet har tilgang til informasjon og stoff fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder, særlig de som tar sikte på å fremme hans eller hennes sosiale, åndelige og moralske velvære og fysiske og mentale helse.

Den norske modellen

"Barn og ungdom må få økt innflytelse både i skole, fritid, nærmiljø og i offentlige plan- og beslutningsprosesser. Det handler om ressursprioriteringer, om uteplasser og skoleveier, om barnehage- og skoletilbud, om kultur og fritid, om helse- og sosialpolitikk - og om å sikre utdanning og bolig, utvikling og arbeid. Offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner har store utfordringer i arbeidet med å tilrettelegge for økt innflytelse fra barn og ungdom. Dette betyr ikke at barn og ungdom skal ta avgjørelser for viktige samfunnsområder helt på egen hånd, men at det skal tas hensyn til deres ideer, tanker og forslag både ved planlegging og politikktutforming og i det daglige arbeidet på ulike arenaer".

Barne- og familiedepartementet. St.meld.nr. 39 (2001-2002) Oppvekst og levekår for barn og ungdom i Norge.

Barnekonvensjonens art. 15 (1) lyder: Partene anerkjenner barnets rett til organisasjonsfrihet og frihet til å delta i fredlige forsamlinger

Norge har utviklet ordninger for å fremme barn og unges deltakelse og innflytelse bl.a. i skoleverket, i lokaldemokratiet og gjennom frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Ordningen med "Barneombud", slik Norge har utviklet den, har også blitt "eksportert" til en rekke land hvor den omfattes med stor interesse. Som ovennevnte sitat viser står vi imidlertid overfor viktige oppgaver. Våre erfaringer kan være nyttige for samarbeidslandene i Sør, men vi kan også ha noe å lære. Å fremme slik gjensidig læring vil være sentral i oppfølgingen av denne strategien.

Ruth Mangani

HVA VIL NORGE GJØRE?

- gjennom nasjonale og lokale myndigheter, frivillige organisasjoner, relevante FN-organisasjoner arbeide for at ungdom blir minst mulig sårbare i overgangsfasen mellom barndom og voksent liv; utdanning og arbeid. Jenter og unge kvinner er en særlig viktig målgruppe i denne sammenheng;
- prioritere kritisk sårbare kategorier av unge basert på analyser av situasjonen i de enkelte samarbeidsland;
- sette særlig fokus på barn av urfolk og minoritetsgrupper hvor dette er relevant;
- gjennom UNICEF og UNFPA støtte tiltak for registrering av barnefødsler;

Politisk og sivil deltakelse

- legge til rette for barn og unges reelle innflytelse og organisering i beslutningsprosesser i skole, arbeid og fritid slik at de kan fremme sine interesser i saker som angår dem. Det skal særlig legges til rette for jenter og unge kvinners deltakelse;
- arbeide for at alle norske samarbeidsland har en instans hvor barn kan henvende seg og som forsvare barns interesser. Norge skal arbeide for at flere land oppretter barneombud;
- tilby gjennom nasjonale norske barne- og ungdomsorganisasjoner, Fredskorpset Ung m.m. støtte til kompetanse og kapasitetsutvikling til demokratiske organisasjoner i samarbeidslandene;
- det må i større grad arbeides for at barn og ungdoms stemmer høres i forbindelse med ulike former for "policy dialogue", PRSP'er og i planleggingen av konkrete utviklingstiltak;
- sørge for at myndigheter og internasjonale organisasjoner etablerer møteplasser for barn og ungdom som innebærer reell medvirkning og innflytelse;

Økonomisk deltakelse

- styrke eiendoms- og juridiske rettigheter til unge entreprenører;
- arbeide for at statlige tjenester til offentligheten i samarbeidslandene barne- og ungdomsrettes. For eksempel veiledningstjenesten i landbruket, kreditt- og spareordninger, helsetilbud m.m.;

Tilgang til medier og informasjon

- at barn og unge må gis tilgang til medier og andre informasjonskanaler for å uttrykke meninger, holdninger og kulturelle uttrykk;
- gjennom norsk mediestøtte arbeide for at informasjon gjøres tilgjengelig for barn og unge;

E ndringsagentene og -arenaene

Veldedighet løser ikke fattigdomsproblemene i verden. Heller ikke barn og unges vanskelige situasjon. Det må gjøres noe med årsakene til fattigdommen både globalt, nasjonalt, lokalt og på familienivå. Stortingsmelding 35 har identifisert fire fronter for kampen mot fattigdom: reform av internasjonale rammevilkår, giverreform, styresett reform i utviklingslandene og mobilisering av privat og frivillig sektor. Denne barne- og ungdomsstrategien inngår i en slik helhetlig utviklingspolitikk.

Forutsetningen for å lykkes bedre med bekjempelse av fattigdom som rammer barn er imidlertid at en forstår prosessene som skaper fattigdom og mekanismene som ligger bak eksklusjon, marginalisering og diskriminering. Dette gjelder internasjonal struktur på et mer overordnet nivå, og det gjelder nasjonalt og lokalt. Det sentrale blir å identifisere de viktigste agentene og arenaene for å kunne støtte disse på deres egne premisser. Norge kan bidra til dette. Denne strategien er ment som skritt på veien til større forståelse av barn og unges problemer i fattige land. Her presenterer vi også konkrete forslag til handling. Målet er "en verden som passer for barn og ungdom" ("A World Fit for Children").

Virkemidler i utviklingsadministrasjonen

Utviklingsadministrasjonen skal innrettes slik at Norge på en mer effektiv måte kan bidra til å realisere intensjonene i denne strategien, i Barnekonvensjonen og oppfylle målet om å halvere den verste fattigdommen innen 2015. Dette gjelder Utenriksdepartementet, NORAD, ambassadene og delegasjonene. Det legges opp til at:

- det utnevnes en egen ambassadør for barns rettigheter for å fremme og koordinere det utviklingspolitiske arbeidet for barn og unges rettigheter og velferd både bilateralt, multilateralt og i forhold til det sivile samfunn. Det lages en egen instruks mht. oppgaver og roller;
- hver utviklingspolitisk enkeltavdeling og ambassade/delegasjon involvert i utviklingspolitikk og/eller utviklingssamarbeid oppnevner en egen "barne- og ungdomsansvarlig". Disse utgjør et nettverk ledet av ambassadøren for barns rettigheter. De har et ansvar for å sikre at barn og unge tas med i beslutningsprosesser om bruken av bistandsmidler der barn blir berørt;
- sjekklisten som følger denne strategien skal gjennomgå av utviklingsadministrasjonen i forbindelse med aktiviteter knyttet til barn og unges rettigheter og velferd. Ambassadøren for barns rettigheter

får et særlig ansvar for å overvåke bruken av denne sjekklisten;

- norsk bistand til kritisk sårbare grupper av barn og ungdom økes 2006 til 2012 med utgangspunkt i en egen "baseline-undersøkelse" foretatt i løpet av 2005, samt analyser i det enkelte samarbeids-land og -organisasjon. Satsingen sammen med den generelle oppfølging av denne strategien evalueres i 2012 med en midtveisgjennomgang i 2009;
- opplæring av de ansatte når det gjelder implikasjonene av en barnerettighetstilnærming og barn og unges situasjon skal systematiseres og styrkes;
- det gjennomføres systematisk analyser i samarbeidsland og multilaterale organisasjoner; med sikte på å identifisere de viktigste endringsagentene og -aktørene innenfor rammen av årlige virksomhetsplaner/ handlingsplaner;
- det opprettes et eget dialogforum mellom UD og norske barne- og ungdomsorganisasjoner. Organisasjoner i Sør kan også inviteres. Det samme gjelder FK-Ung deltakere fra sør som oppholder seg i Norge. Forumet møtes regelmessig og diskuterer spørsmål knyttet til utviklingssamarbeidet for barn og unge (samarbeidet mellom de norske organisasjonene)
- det legges til rette for en sterkere innsats fra norske frivillige organisasjoner mht. å utvikle strategiske partnerskap og bidra til organisasjonsutvikling i barne-, ungdoms- og studentorganisasjoner i norske samarbeidsland.
- i samarbeidsland der det ligger til rette for det, skal Norge ta initiativ til en sterkere koordinering blant givere og mottakere i spørsmål som gjelder utviklingssamarbeid i forhold til barn og unge.

7

KAPITTEL 7 FRA STRATEGI TIL HANDLING

VEDLEGG

LITTERATUR- LISTE OG WEB- REFERANSER

Faglige og tematiske referanser relatert til strategien

Et viktig referansepunkt i forhold til arbeid med og for barns rettigheter er nettstedet Child Rights Information Network; <http://www.crin.org>

The State of the Worlds Children 2005 – publisert av UNICEF desember 2004 – gir en nyttig global oversikt.

UNICEF Innocenti Research Centre (IRC) <http://www.unicef-icdc.org/> kan tilby god informasjon innenfor sentrale områder.

Investing in Children and Youth, The World Bank (2004, draft 2)

World Youth Report 2003 The global situation of young people, United Nations.

The Rights of the Child in Swedish Development Cooperation, SIDA (2000)

Youth in Development A Trojan Horse? The Nordic Youth Councils (1999)

Breaking the cycle of child poverty, DFID (2002)

A Fair Globalization – Creating opportunities for all, World Commission on the Social Dimension of Globalization (2004)

Macroeconomic Policies and Children Rights, Save the Children, Sweden, Stephan de Vylder (2000)

Global Monitoring Report 2004 Policies and Actions for Achieving the MDGs and Related Outcomes, IMF (2004)

Youth, Children and Urban Governance UN HABITAT/Global Campaign on Urban Governance (2004, draft)

A Focus on the most Vulnerable Groups, UN HABITAT, Strategy Paper on Youth in Africa: (2004, draft)

UNICEF 40 år, FNs Barn (4/1986)

Rettighetsbasering / MR-opplæring

A Human Rights Approach to Development, publisert av Rights and Humanity <http://www.rightsandhumanity.org> London (1998) (ISBN 1 874680 02 7)

I forhold til en rettighetsbasert tilnærming er en av de viktigste kildene anbefalingene til statene om deres nasjonale og internasjonale ansvar, gitt av de seks menneskerettighetskomitéene. Barnerettskomitéens generelle kommentarer finnes her: <http://www.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm>

Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child – Fully Revised Edition, UNICEF kan bestilles på http://www.unicef.org/publications/index_5598.html

Realising human rights for poor people Strategies for achieving the int. development targets, DFID (2000);

An Introduction to Child Rights Programming Concept and application, Save the Children (2001)

Deltakelse

Draft Practice Standards in Child Participation, Save the Children 2003

So You Want to Consult with Children? A Toolkit of Good Practice, Save the Children 2003

Strengthening Child-led Organisations – Report from the 2002 UN Special Session, Save the Children 2003

Children's Participation and Policy Change, CHIP Working Paper, CHIP London, Williams, E. with Solomon 2004

So You Want to Involve Children in Research? A toolkit supporting children's meaningful and ethical participation in research relating to violence against children, Save the Children 2003

DFID har en velskrevet handlingsplan (**Learning to Listen DFID Action Plan on Children and Young People's Participation 2004-05**) som kan lastes ned fra <http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/learningtolisten.pdf>

Indigenous and Tribal Children: Assessing child labour and education challenges, ILO/IPEC (Peter Bille Larsen), (2003)

So you want to consult with children?, Save the Children, A toolkit of good practice(2003)

Beskyttelse

Child Soldiers Global Report 2004 – from the Coalition to Stop the Use of Child Soldiers <http://www.child-soldiers.org>

The 5th annual report of the UN Secretary-General to the Security Council on Children and Armed Conflict (Oct 2004) <http://www.un.org/children/conflict>

The Watch list on Children and Armed Conflict; <http://www.watchlist.org>

The United Nations Study on Violence against Children <http://www.ohchr.org/english/bodies/crc/study.htm>

Children on the brink 2004: a joint report of new orphan estimates and a framework for action http://www.unaids.org/html/pub/publications/external-documents/unicef_childrenonthebrink2004_en.pdf.htm

Liberating Children Combating hidden and harmful child labour, DFID, (2002)

WHO, **World Report on Violence and Health** (2002)

Abolishing Slavery and its Contemporary Forms, United Nations, D. Weissbrodt and Anti-Slavery Int. (2002)

Combating Child Labour through Education, ILO/IPEC (2002)

Wounded Childhood The Use of Children in Armed Conflict in Central Africa, ILO, (2003)

A Future without Child Labour; Global Report under the Follow up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work 2002 ILO (2002)

A Fair Globalization Creating opportunities for all, World Commission on the Social Dimension of Globalization (2004)

Unbearable to the Human heart Child trafficking and action to eliminate it, ILO/IPEC (2002)

Eliminating Corporal Punishment: A Human Rights Imperative For Europe's Children, Council of Europe/Forum for Children and Families (2003)

The Impact of War on Children, G. Machel (2001)

Kvinner, fred og sikkerhet, Internasjonal kvinneliga for fred og likhet, S-resolusjon 1325 (2000)

Kids as commodities? Child Trafficking and What to do about it? International Federation Terre des Hommes, (2004)

Best mulig start

The Child Survival Partnership, UNICEF 2004 http://www.unicef.org/publications/index_23561.html

Utdanning

<http://www.unesco.org> – hvor EFA rapporter kan lastes ned

Utdanning i nødsituasjoner – nyttig referansemateriell er å finne på:

<http://www.ineesite.org>
<http://www.unesco.org/iiep/eng/publications/recent/emerg.htm>
http://www.womenscommission.org/pdf/Ed_Emerg.pdf

Children out of School, DFID (2001)

Education for All, UNESCO (2001)

Education for All An international strategy to operationalize the Dakar, UNESCO, Framework for Action on Education for All (EFA) (2002)

Jenter og kvinner

Rettighetsbasert tilnærming til kjønn: <http://www.un.org/womenwatch/daw/news/rights.htm>
<http://www.icrw.org>

Geeta Guptas tale I fra 2000 er viktig: **Gender, Sexuality and HIV/AIDS: The What, the Why, and the How**. http://www.icrw.org/docs/durban_hiv_aids_speech700.pdf

Helse/hiv/aids

Verdens Helse rapport, WHO <http://www.who.int/whr/2004/en/>

Verdens Helseorganisasjons rapport om vold og helse http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/

Hvordan implementere/virkeliggjøre anbefalingene i rapporten om vold og helse

http://www.who.int/violence_injury_prevention/media/news/08_09_2004/en/

State of the World's Vaccines and Immunizations (2003 Revised Edition)

http://www.who.int/vaccines-documents/DocsPDF04/wwwSOWV_E.pdf

For informasjon om fremgang i forhold til MDGs innen området vann og sanitær

<http://www.irc.nl/page/12932>

UNAIDS har et velutstyrt nettsted med den siste informasjon om hiv/aids, se for eksempel

<http://www.unaids.org/wad2004/report.html>

Disability, poverty and development, DFID (2000)

HIV/AIDS Strategy, DFID 2001

Strategic Directions for Improving the Health and of Children and Adolescents, WHO (2003)

Global Strategy for Infant and Young Child Feeding, WHO (2003)

Young People and HIV/AIDS Opportunity in Crisis, WHO, UNICEF, UNAIDS (2002)

Child and Adolescent Health and Development Progress Report, WHO (2002)

AIDS epidemic update, UNAIDS/WHO (2003)

Joel Mauricio Balmaceda

SJEKKLISTE

Sjekklisten skal gi bedre og mer målrettet satsning på å støtte barns og ungdoms rettigheter i norsk utviklingssamarbeid og annet internasjonalt arbeid. Sjekklisten sikrer et fokus på barn og ungdom i politiske prosesser og praktisk utviklingssamarbeid.

På det politiske nivået er hovedoppgaven å fremme og beskytte rettighetene. Her fokuseres det på endringsaktørers arbeid for å få gjennomslag for barns rettigheter påvirkes av politiske beslutninger nasjonalt og internasjonalt, bl.a. hvordan politikken bidrar til å oppfylle tusenårsmålene.

På aktivitetsnivået fokuserer sjekklisten på prinsippet om å ikke bryte menneskerettighetene, og om aktiviteten antas å positivt fremme barn og ungdoms vilkår og rettigheter. Kontrollspørsmålene skal bidra til bedre oppmerksomhet om både negative og positive virkninger som innsatser og aktiviteter kan ha på barns helse og utdanning, og om barna selv har mulighet for å fremme egne ønsker og syn, og slik påvirke sitt oppvekstmiljø. Det fokuseres også på mulig økonomisk utnyttning, og om hvordan foreldre og foresattes omsorgsevne påvirkes av aktiviteten. Listen av kontrollspørsmål skal bidra til at man unngår at internasjonale innsatser medfører diskriminering mellom kjønn, hudfarge, funksjonshemming eller andre ulikheter.

Spørsmålene skal også gjøre det mulig å vurdere om politiske beslutninger og innsatser kan forventes å gi positive eller negative virkninger (eventuelt at ingen endring kan forventes). Spørsmålene har svaralternativene positiv endring (PE), ingen endring (IE) og negativ endring (NE). Spørsmål som omhandler prinsippet om å ikke bryte menneskerettighetene kan enklest besvares med et ja eller nei.

Til alle svaralternativ kan det knyttes en kommentar om behov for oppfølging. Sjekklisten kan derfor brukes som en første utredning av om politiske beslutninger eller internasjonale innsatser bør bearbejdes eller reformuleres for å ivareta hensynet til barn og ungdoms rettigheter og livsvilkår.

INNVIRKNING PÅ BARNETS RETTIGHETER

Vurdering av effekter og rettighetsfokus		Effekter av politikk	Rettighetsfokus i aktiviteter	Oppfølging/kommentarer
		Positiv endring PE	Ja	
		Ingen endring IE	Nei	
		Negativ endring NE	Ikke relevant ir	
		Ingen informasjon ii		
Politikknivå		FREMNING OG BESKYTTELSE		
1. Vil politikken styrke institusjoners og andre aktørers arbeid med å fremme og beskytte barnets rettigheter, for eks. arbeidet til ombud, ikke-statlige organisasjoner, budsjettanalyser, etc.?				
2. Vil politikken eksplisitt fremme gjennomføringen av MDG 2 om å oppnå allmenn grunnskoleutdanning innen 2015?				
3. Vil politikken eksplisitt fremme gjennomføringen av MDG 4 om å redusere dødeligheten blant barn under fem år med to tredjedeler mellom 1990 og 2015?				
4. Vil politikken eksplisitt forbedre barns fysiske miljø (jfr. BKs artikkel 3 og 6)?				
5. Vil politikken eksplisitt forbedre respekten for barnets organisasjons- og forsamlingsfrihet, deriblant deltakelse i kulturelle aktiviteter (jfr. BKs artikkel 15 og 31)?				
6. Vil politikken påvirke barns kunnskap om menneskerettigheter gjennom utdanning og andre opplæringstiltak (jfr. BKs artikkel 42)?				
7. Er det sannsynlig at endringer av denne politikken (for eks. en fattigdomsstrategi, et sektorprogram, budsjettstøtte, forberedelse til en politisk dialog, o.l.) vil kunne føre til en bedre ivaretagelse av barns rettigheter og livsvilkår i samfunnet?				
8. Er det sannsynlig at en relatert handlingsplan for barn (med kontrollmekanismer) vil bidra til at denne politikken støtter bedre opp under statens forpliktelser i henhold til BK?				
Aktivitetsnivå		FREMNING		
9. Har barn som påvirkes av aktiviteten hatt mulighet til fritt å uttrykke sitt syn og sine meninger, og har deres syn blitt tatt rimelig hensyn til i planleggingen og gjennomføringen av aktiviteten (jfr. BKs artikkel 12 og 13)?				
10. Styrker aktiviteten offentlige og private institusjoners kapasitet til å fremme og beskytte barnets rettigheter?				
11. Vil aktiviteten fremme barns rettigheter uten diskriminering mht kjønn, rase, hudfarge, språk, religion, funksjonshemming eller annen status (jfr. BKs artikkel 2)?				
12. Har aktiviteten blitt spesifikt kontrollert for ikke å bryte barnets rettigheter til helse og tilfredsstillende mat, derunder rent drikkevann (jfr. BKs artikkel 24)?				
13. Har aktiviteten blitt spesifikt kontrollert for ikke å være til hinder for gjennomføring av barnets rett til grunnutdanning, derunder forhindre at barn faller ut av skolegangen (jfr. BKs artikkel 28 og 29)?				
14. Har aktiviteten blitt spesifikt kontrollert for å beskytte barn mot økonomisk utbytting, og forhindre at barn utfører arbeid som er til skade for deres utvikling, derunder retten til skolegang (jfr. BKs artikkel 32)?				
15. Har aktiviteten blitt spesifikt kontrollert for ikke å være til hinder for at foreldre, verger eller andre med juridiske ansvar for barnet utøver sin omsorg, og gir veiledning og støtte slik at barnet skal kunne hevde de rettigheter som er anerkjent i konvensjonen (jfr. BKs artikkel 5)?				
Oppfølging	Utfyllende informasjon	En avgrenset studie	En omfattende analyse	
Type data som kreves				

VEDLEGG

NOEN MILEPÆLER I ARBEIDET FOR BARNES VELFERD OG RETTIGHETER

- Bevegelsen for barns rettigheter går tilbake til 1920-tallet da den britiske pioneren Eglantyne Jebb tidlig på 1920-tallet startet Redd Barna bevegelsen. Hun overbeviste Folkeforbundet om at barns rettigheter burde stå sentralt på dagsorden for internasjonalt samarbeid.
- FNs barnefond UNICEF ble stiftet i 1946 som en nødhjelpsorganisasjon og ikke som et redskap for å fremme økonomisk utvikling. Problemer knyttet til barns utvikling, deres helse, ernæring og utdanning ble best tatt vare på, mente man i et lengre tidsperspektiv av særorganisasjoner som FAO, WHO og UNESCO.
- FN-erklæringen om barns rettigheter ble vedtatt av FNs generalforsamling i 1959.
- På 1960-tallet brøt UNICEF og andre organisasjoner som arbeidet for barn med "sultne barn-problematikken". Det ble åpnet for helheten og sammenhengen i barns behov, dvs. arbeide for barn ved å fremme økonomisk og sosial utvikling. Bedre barnehelse gjennom vann- og sanitærprosjekt ble sentralt.
- Det økende gapet mellom fattige og rike land og mennesker som utviklet seg førte til en jakt på alternative tilnæringsmåter. UNICEF i nært samarbeid med WHO ledet an i dette arbeidet Sammen med ILO presenterte de i 1976 en ny program filosofi: en strategi for dekning av grunnleggende behov. Lokal deltakelse ble sett som nøkkelelementet i denne strategien. Bekjempelse av analfabetisme hos kvinner og inntektsbringende kvinneprosjekter ble vurdert som mer og mer viktig i arbeidet mot feilernæring hos barn.
- Det internasjonale barneåret i 1979 førte til en oppblomstring av interesse særlig blant frivillige organisasjoner omkring leveforholdene til gatebarn i den voksende storbyslummen i verden. Andre grupper barn som fikk stor oppmerksomhet var barn med hørsels-, syn- og talevan-sker og psykisk utviklingshemmede barn. Det ble også satt søkelys på stoffmisbruk, barnearbeid og seksuelle overgrep mot barn.
- I løpet av Barneåret ble "Erklæringen om barnets rettigheter" brukt som hovedtema og rettesnor av mange nasjonale barneårskomiteer.
- I 1989 - ti år senere - ble "Konvensjonen for barnets rettigheter" vedtatt av FN To valgfrie tilleggsprotokoller ble vedtatt i 2002.
- Det tredje utviklingstiåret (1980-90) ble etter hvert sterkt preget av de internasjonale finansinstitusjonenes privatiserings- og restrukturerings- politikk. Skolepenger og brukeravgifter fikk etter hvert en direkte negativ effekt på velferden til kvinner og barn i de fattigste landene. UNICEF var en sterk og konsekvent kritiker av denne politikken.
- Barnetoppmøtet i 1990 bar preg av at den kalde krigen var slutt og at demokrati og menneskerettigheter var dagens krav: også for barn og ungdom. De mange konfliktene og det økende spenningsnivået innen mange av de unge statene førte til et økende fokus på barn og unges problemer i slike sammenheng. Hiv/aids epidemien begynte for alvor å kaste sine skygger, særlig i Afrika.
- Den globale menneskerettighetskonferansen i Wien i 1993 satte spesielt jenter og kvinner på agendaen og presiserte at jenters/kvinnens rettigheter er del av de universelle menneskerettighetene.
- I annen halvdel av 1990-tallet ble barnearbeid et sentralt tema sammen med handel med barn, seksuelle overgrep, omskjæring av jenter m.m.
- FNs 8 Tusenårs mål ble enstemmig vedtatt på Tusenårs-konferansen i 2000. Seks av målene er direkte relevante for barn.
- FNs Spesialsesjon om barn i 2002 ble avholdt for å gjøre opp status for tiåret som hadde gått og for å utarbeide en ny felles handlingsplan fram mot 2015. Planen ivaretar rettighetene til alle barn og fokuserer på barn i spesielt vanskelige situasjoner. Dette inkluderer barn som rammes av handlinger i konflikt, barn på flukt, barn som utnyttes gjennom arbeid og prostitusjon og barn som utsettes for seksuell vold og handel. Sluttdokumentet - "A World Fit for Children"- inneholder 21 mål for barns helse, utdanning og beskyttelse og integrerer således FNs Tusenårs mål.

Handlingsplanen forplikter stater til å:

- iverksette effektiv nasjonal lovgivning, politikk og handlingsplaner; og avsette ressurser til å realisere og beskytte barns rettigheter og sikre barns velferd;
- etablere eller styrke nasjonale institusjoner slik som bl.a. barneombud eller andre institusjoner for å fremme og beskytte barns rettigheter;
- utvikle nasjonale overvåkings- og evalueringssystem for å vurdere iverksatte tiltak;
- fremme bred oppmerksomhet og forståelse om barns rettigheter (para 31);

Tre milliarder grunner

Norsk utviklingsstrategi for barn og ungdom i sør

Utgitt av:

Utenriksdepartementet

7. juni plassen/Viktoria Terrasse

Postboks 81 14 Dep., 0032 Oslo

E-post: infosek@mfa.no

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer av denne publikasjonen fra:

Statens forvaltningstjeneste

Kopi- og distribusjonsservice

Postboks 81 69 Dep, 0034 Oslo

www.publikasjoner.dep.no

E-post publikasjonsbestilling@ft.dep.no

Telefaks: +47 22 24 27 86

E-788

ISBN 82-7177-778-5 B

Tekst og utvikling: Erik Berg/David Hansen

Bilredaksjon: Veronica Melå

Foto: Barn og ungdom fra Norges

hovedsamarbeidsland

Design/prepress: Arild Eugen Johansen

Trykk: Allkopi 03/2005 - opplag 3 000

UTENRIKSDEPARTEMENTET

9 788271 777784